

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TARİHİ ÇEVRELERDE KENTSEL DEĞİŞİMİN KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ:
KARAKÖY PERŞEMBE PAZARI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nazlı ANT

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı

EKİM 2018

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TARİHİ ÇEVRELERDE KENTSEL DEĞİŞİMİN KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ:
KARAKÖY PERŞEMBE PAZARI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Nazlı ANT
(502131057)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Dilek YILDIZ

EKİM 2018

İTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 502131057 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Nazlı ANT, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “TARİHİ ÇEVRELERDE KENTSEL DEĞİŞİMİN KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ: KARAKÖY PERŞEMBE PAZARI ÖRNEĞİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Dilek YILDIZ**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Cemile TİFTİK**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. A. Nilay EVCİL
Beykent Üniversitesi

Teslim Tarihi : 7 Eylül 2018
Savunma Tarihi : 1 Ekim 2018

Babaanneme,

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim süresince beni yönlendiren, bilgisi, anlayışı ve desteği ile her zaman yanımda olan sevgili danışmanım Doç. Dr. Dilek Yıldız'a içtenlikle teşekkür ederim.

Hayatım boyunca maddi ve manevi her konuda desteklerini benden esirgemedi bu günlere gelmemi sağlayan, başta babam ve babaannem olmak üzere aileme, ihtiyaç duyduğum her an yanımda olan, beni destekleyen ve eğitim öğretim hayatımın zorluklarıyla birlikte en keyifli anlarını paylaştığım, ailem olarak gördüğüm sevgili arkadaşlarıma ve diğer herkese çok teşekkür ederim.

Ekim 2018

Nazlı Ant
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xvi
SUMMARY	xviii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Problemin Tanımı.....	1
1.2 Tezin Amacı	3
1.3 Tezin Kapsamı.....	3
1.4 Tezin Önemi ve Katkısı.....	4
1.5 Araştırma Soruları ve Yöntem	5
2. TARİHİ ÇEVRELERDE KENT KİMLİĞİ VE KENTSEL DEĞİŞİM	7
2.1 Kimlik Kavramı.....	7
2.1.1 Kolektif kimlik ve bellek	8
2.2 Kent Kimliği.....	10
2.2.1 Bağlam boyutu	13
2.2.2 Algı, imge ve anlam boyutu	14
2.2.2.1 İmge	15
2.2.2.2 Yer hissi ve yerin ruhu	17
2.2.3 Yere bağlılık.....	18
2.2.4 Tarihsel boyut	20
2.3 Tarihi Çevrelerde Kentsel Kimlik	20
2.3.1 Kimliğin sağlayıcısı ve taşıyıcısı olarak yerleşik miras	21
2.4 Kentsel Değişim	24
2.4.1 Kentsel değişim modelleri	26
2.4.2 Kentsel değişim analizleri	28
2.5 Tarihi Çevrelerde Kentsel Değişim.....	30
2.5.1 Kentsel değişim aracı olarak kentsel dönüşüm ve yeniden canlandırma..	32
2.6 Kent – Kimlik – Değişim İlişkisi	36
3. ALAN ÇALIŞMASI: KARAKÖY PERŞEMBE PAZARI	41
3.1 Perşembe Pazarı’nın Konumu ve Önemi	41
3.2 Tarihsel Süreç İçinde Perşembe Pazarı	42
3.3 Perşembe Pazarı Kentsel Yenileme Projesi.....	57
3.4 Perşembe Pazarı’nın Mevcut Durumu	62
3.4.1 Alandaki önemli tarihi eserler	64
3.5 Perşembe Pazarı’nda Değişime Neden Olan Kentsel Eşikler	70
3.6 Çift Pozlama (Double Exposure) Analizleri	74
3.6.1 Tarihi haritaların karşılaştırmalı analizi	74
3.6.2 Hava fotoğraflarının karşılaştırmalı analizi	76

3.6.3 Eski ve g¼ncel fotoğrafların karşılaştırmaalı analizi.....	79
3.7 Bölge Kullanıcılarıyla Görüşmeler.....	84
3.7.1 Görüşmelerden elde edilen verilerin değeriendirilmesi	85
3.8 Perşembe Pazarı Örneğinde Kent Kimliği Öğeleri ve Kentsel Değişim	97
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	103
KAYNAKLAR.....	107
EKLER.....	113
ÖZGEÇMİş.....	119

KISALTMALAR

BİMTAŞ	: Boğaziçi İnşaat Müşavirlik A.Ş
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İSMD	: İstanbul Serbest Mimarlar Derneği
SED	: Sosyal Etki Değerlendirmesi

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Kentsel kimliğin temel bileşenleri.....	11
Şekil 2.2: Kentsel kimliğin temel bileşenleri ve alt bileşenleri.....	12
Şekil 2.3: Kentin imaj elemanları (Lynch, 2010).	16
Şekil 2.4: Yerleşik miras (Gospodini, 2004).	22
Şekil 2.5: Değişimin temelleri (Woerkum ve diğ., 2011).	25
Şekil 2.6: Değişimin faaliyet zinciri ağı (Woerkum ve diğ., 2011).	26
Şekil 2.7: Yaşam döngüsü modelinde kentsel değişim süreçleri ilişkisi.	27
Şekil 2.8: Eşik etkileri kapsamında değişimin tanımlanması.	29
Şekil 2.9: İlgili stratejik yaklaşımın belirlenmesi (Doratlı, 2004).	35
Şekil 3.1 : Perşembe Pazarı'nın kent içindeki konumu (N. Ant, 2018).	41
Şekil 3.2 : Çalışma alanı olarak Perşembe Pazarı (N. Ant, 2018).	42
Şekil 3.3 : 12. yüzyılda İstanbul (Mantran, 2015).	43
Şekil 3.4 : 1422 Buondelmonte haritası, (Url-1).	44
Şekil 3.5 : 16. yüzyılda Galata evleri (solda) ve İstanbul evleri (sağda) (Mantran, 2015).	45
Şekil 3.6 : 1520 Vavassore haritası (Çelik, 2016)	45
Şekil 3.7 : Osmanlı döneminde İstanbul (Mantran, 2015).	46
Şekil 3.8 : Galata Ceneviz Surları ve kapıları, (Url-2).	47
Şekil 3.9 : 1890-1900 yılları arasında denizden Perşembe Pazarı, (Url-3).	48
Şekil 3.10 : 1890'lı yıllarda Eminönü'nden Galata, (Url-3).	49
Şekil 3.11 : 20. yy başında Galata'da mekan kullanımı (a) ve etnik dağılım (b) (Eldem, 1992).	50
Şekil 3.12 : 1900'lerin başında Tersane Caddesi'ne giriş, (Url-3).	51
Şekil 3.13 : 1920'lerde Perşembe Pazarı, (Url-3).	51
Şekil 3.14 : 1930'larda Karaköy Meydanı, (Url-3).	52
Şekil 3.15 : 1945 yılında kıyı yoğunluğu, (Url-4).	52
Şekil 3.16 : Su ile kurulan yakın temas, (Url-4).	53
Şekil 3.17 : Karaköy Meydanı'nda yıkım çalışmaları (Url-4).	54
Şekil 3.18 : Karaköy Meydanı'nda tramvay ve otomobiller (Url-4).	54
Şekil 3.19 : 1965 yılında Karaköy Meydanı (Url-4).	55
Şekil 3.20 : Eminönü'nden Galata ve Perşembe Pazarı kıyıları. (Fotoğraf: N. Ant, 2016).	56
Şekil 3.21 : Perşembe Pazarı ve mega projeler (Url-5).	57
Şekil 3.22 : Perşembe Pazarı Yenileme Projesi Alanı (İBB, 2008).	58
Şekil 3.23 : Koridorlar ve odaklar (İBB, 2016).	60
Şekil 3.24 : Canlandırma koridoru (İBB, 2016).	61
Şekil 3.25 : Perşembe Pazarı Yenileme Projesi (İBB, 2016).	61
Şekil 3.26 : Perşembe Pazarı'ndaki bakımsız ve atıl durumda olan yapı stoğu (Fotoğraflar: N. Ant, 2016).	62
Şekil 3.27 : Sokak/kamusal alan – cephe düzeyinde aktif kullanımın örnekleri (Fotoğraflar: N. Ant, 2016).	63

Şekil 3.28 : Bölgedeki tescilli yapılar (İBB, 2016).....	65
Şekil 3.29 : İBB analizlerinde yer alan tescilli yapılar (Fotoğraflar: N. Ant, 2016-2018).	66
Şekil 3.30 : Bölgede tespit edilen diğer yapılar (Fotoğraflar: N. Ant, 2016-2018)...	66
Şekil 3.31 : Ceneviz Surları (Fotoğraf: Nazlı Ant, 2016).....	67
Şekil 3.32 : Nordstern Han (Fotoğraf: Nazlı Ant, 2016).	68
Şekil 3.33 : Kuyumcular Han (Fotoğraf: Nazlı Ant, 2016).	68
Şekil 3.34 : Verdinaz (Gülnaz) Kadın Çeşmesi (Fotoğraf: N. Ant, 2016).	69
Şekil 3.35 : Arap Camii (Fotoğraf: N. Ant, 2018).....	69
Şekil 3.36 : Sütun başı (Fotoğraf: N. Ant, 2018).....	70
Şekil 3.37 : Perşembe Pazarı'nda kentsel eşikler (N. Ant, 2018).....	73
Şekil 3.38 : (Saat yönünde) 1860-2015 yılları arasında haritalar üzerinden fiziksel doku değişimi (N. Ant, 2018).	75
Şekil 3.39 : 1860-2015 yılları haritalarının çift pozlama analizi (N. Ant, 2018).....	76
Şekil 3.40 : (Saat yönünde) 1966-2014 yılları arasında hava fotoğrafları üzerinden fiziksel doku değişimi (N. Ant, 2018).....	78
Şekil 3.41 : 1966-2014 yılları hava fotoğraflarının çift pozlama analizi (N. Ant, 2018).	79
Şekil 3.42 : Denizden Perşembe Pazarı, 1800'lerin sonu – günümüz (N. Ant, 2018).80	
Şekil 3.43 : Perşembe Pazarı sahili, 1800'lerin sonu – günümüz (N. Ant, 2018).	80
Şekil 3.44 : Denizden Perşembe Pazarı, 1900'lerin başı – günümüz (N. Ant, 2018).81	
Şekil 3.45 : Perşembe Pazarı Sahili, 1900'lerin başı – günümüz (N. Ant, 2018).....	82
Şekil 3.46 : Perşembe Pazarı Sahili, 1900'lerin başı – günümüz (N. Ant, 2018).....	82
Şekil 3.47 : Perşembe Pazarı Sahili, 1950'li yıllar – günümüz (N. Ant, 2018).....	83
Şekil 3.48 : Denizden Perşembe Pazarı, 1960'lar – günümüz (N. Ant, 2018).	83
Şekil 3.49 : Perşembe Pazarı Sahili, 1960'lar – günümüz (N. Ant, 2018).	84
Şekil 3.50 : Görüşme yapılan dükkanların (a) genel konumları ve (b) Arap Kayyum Sokak ve Kuyumcu Tahir Sokak'taki yerleri.....	85
Şekil 3.51 : Perşembe Pazarı'nda gündelik hayat (Fotoğraflar: N. Ant, 2018).	87
Şekil 3.52 : Perşembe Pazarı'nda esnaf ve ustalar (Fotoğraflar: N. Ant, 2018).....	87
Şekil 3.53 : Perşembe Pazarı'nın sınırları ve alt bölgeleri.....	92
Şekil 3.54 : Perşembe Pazarı'nda trafik yoğunluğu.....	93
Şekil 3.55 : Perşembe Pazarı'nda kullanılan rotalar.	93
Şekil 3.56 : Perşembe Pazarı'nın sembolleri.	94
Şekil 3.57 : Perşembe Pazarı'nda sevilen yapılar.	95
Şekil 3.58 : Perşembe Pazarı'nda sevilmeyen yapılar.	95
Şekil 3.59 : Perşembe Pazarı'nda sevilen açık mekanlar.....	96
Şekil 3.60 : Perşembe Pazarı'nda sevilmeyen açık mekanlar.....	97
Şekil 3.61 : Perşembe Pazarı özelinde kent kimliği bileşenleri (N. Ant, 2018).	98
Şekil 3.62 : Fatih Hırdavatçılar Çarşısı (Fotoğraf: N. Ant, 2016).	99
Şekil 3.63 : Galata Hırdavatçılar Çarşısı (Fotoğraf: N. Ant, 2016).	100
Şekil 3.64 : Kurşunlu Han (Fotoğraf: N. Ant, 2018).	100
Şekil 3.65 : Perşembe Pazarı Parkı (Fotoğraf: N. Ant, 2018).....	101
Şekil 3.66 : (a) Dışarıdan ve (b) içeriden Yelkenciler Hanı (Fotoğraf: N. Ant, 2018).....	102
Şekil 3.67 : Otopark olarak kullanılan alanlara örnek (Fotoğraf: N. Ant, 2018).	102
Şekil A.1: Görüşme soruları.	114
Şekil B.1: Görüşme soruları ve harita.....	115
Şekil C.1: A.T. (25) haritası.	116
Şekil C.2: C.M. (56) haritası.....	116

Şekil C.3: L.K. (75) haritası	117
Şekil C.4: K.G. (68) haritası	117

TARİHİ ÇEVRELERDE KENTSEL DEĞİŞİMİN KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ: KARAKÖY PERŞEMBE PAZARI ÖRNEĞİ

ÖZET

Kentler zaman içerisinde değişmeden olduğu gibi kalmayarak, kendilerini oluşturan unsurların isteklerine karşılık vererek değişmektedirler. Kentsel değişimin yönetimi, kentsel yenileme ve stratejik planlama gibi, kentsel mekanların spesifik sorunlarını etkili şekilde çözmeye yönelik stratejilerin geliştirilmesi olarak ifade edilmektedir. Özellikle tarihi çevrelerde güncel isteklere karşılık verememe, köhneme, değer kaybetme ve çeşitli kentsel değişim evrelerinden geçerken kimliğin okunamaması ya da kaybedilmesi gibi sorunlar karşımıza çıkmaktadır. Kentsel mekanın yeniden tanımlanması ve işlevsel adaptasyonunun sağlanması gibi yöntemlerle eskiyen, yıpranan veya çöküntü haline gelmiş kent dokusu, günün sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına uygun hale getirilmek üzere yenilenmekte ve dönüştürülmektedir. Ülkemizde özellikle İstanbul'da, Beyoğlu ilçesi ve yakın çevresinde tasarım ve yapım aşamasında olan farklı ölçeklerde bir çok proje söz konusudur. Tarihi boyunca kentin ticaret merkezi olan Perşembe Pazarı'nda eski ticari faaliyetlerin devam etmesine karşın, fiziksel çevrenin olarak oldukça yıpranmış olduğu, bir çok boş yapının bulunduğu ve köhnemeye yüz tutmuş olduğu dikkat çekmektedir. Haliç ve Beyoğlu bağlamlarında söz konusu olan birçok kentsel dönüşüm projesinin ortasında kalan bölge, müdahaleye açık, kritik bir alandır. Bölgede zaman içerisinde görülen sosyal, ekonomik, kültürel ve fiziksel çevredeki değişimler, bölgeyi bir "kentsel çöküntü" haline getirmiştir ve kentsel yenilemenin gereksinimini ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışma ile, Karaköy Perşembe Pazarı gibi tarihsel bağlamları güçlü, kent merkezinde kalmış yerlerde, kentsel değişimin analiz edilmesi, kimlik öğelerinin tespit edilmesi ve kentsel yenilemede kent kimliğinin ne şekilde korunabileceğinin araştırılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: kentsel değişim, tarihi çevre, kentsel kimlik

EFFECTS OF THE URBAN CHANGE IN HISTORICAL ENVIRONMENTS ON THE IDENTITY OF THE CITY: CASE OF KARAKÖY PERŞEMBE PAZARI

SUMMARY

Cities change over time, not as though remaining the same as they were before, but responding to the demands of the elements that build them. Especially in historical environments, problems such as failure to respond to current demands, decay, depreciation, and the loss of readability of the identity or complete loss of identity may exist while passing through various stages of urban change. Methods such as the redefinition and functional adaptation of the urban space, old, obsolete urban fabric are being renovated and transformed to answer the current social and economic demands.

Although Perşembe Pazarı has been in the center of trade and with its on-going traditional commercial activities throughout the history, nowadays the physical environment of Perşembe Pazarı is under decay with many empty buildings, and facing obsolescence. There are many urban projects taking place in Istanbul on a different scale within various design strategies and construction stages, nearby the Golden Horn and in Beyoğlu districts in particular. The region is in the midst of many urban transformation projects and therefore is an open, critical area for any intervention. Changes in the social, economic, cultural and physical environment in the region, disclose the need for urban renewal. With this study, it is aimed to analyze the urban change of Perşembe Pazarı in historical manner, and to identify the items of its identity, and finally to find out how urban identity can be preserved in urban renewal.

The first section of the thesis involves the identification of the problem, the purpose, the scope and the importance, research questions and methodology of the thesis. "How does the change in the urban environment in historical environments affect the identity of the city?" is the main question of the research and from which sub-questions are developed as the study focuses on the traces of the urban change in historical development occurring from dwellings construction in Perşembe Pazarı. It is aimed to monitor the threshold effects in the region, to reveal how the changes in the region are perceived by the users and how it affects the identity of the region.

The second section of the research includes the concepts of urban identity and the urban change. After the various definitions of identity, urban identity is discussed in the dimension of environment, as well as from the point of perception, image and meaning, which are followed by the place attachment, historical dimension and urban identity in historic urban quarters. In addition, the concept of urban change, dimensions of the change, the urban change models and analysis are also included. Revitalization strategies in the context of urban change processes in historical environments are the next topics to be discussed. The discussion of urban – identity – change relationship is also inserted in this section.

Cities, as patterns of the complex systems, are in constant change and transformation. Obsolescent, decayed urban patterns formed over time, may need change and renewal. In this direction, additions to urban fabric in order to answer new needs may arise, while the obsolescent areas that have lost their function may need to be revitalized or transformed.

Urban transformation is a process that exists in the nature of urban dynamics and yet it is possible to plan and take positive measures: it aims at improving the social, economic and spatial qualities of cities which have been distorted or lost due to various reasons. In the changing structure of the cities, the values of historical quarters, built heritage and urban identity are seen as the elements that should be taken into consideration. While urban identity is defined collectively as a meaningful whole with different layers over time, it can be changed by urban planning, conservation and similar practices. As concrete examples of cultural codes, architectural structures influence the identity of the individuals and societies who experience them, conversely, environmental information can also be affected and modified by the users. In parallel with the changes in the urban environment and the elements that make up the identity of the city as a specific structure, the existing values of the city and the integration of new data input make it possible for the identity to redefine, shape and transform itself.

Historical environments are consistent structures, which are defined by their traditional character and architectural values thus have a special place among cultural and historical heritage. Cultural heritage, relatedly historical environments, are increasingly threatened – not only by the usual causes of corruption – by the changing social and economic conditions which can worsen the situation with damage or destruction that is more difficult to overcome. Therefore, urban identity with its physical, historical, socio-cultural, economic, and functional components must be assessed together with the meanings attributed to it through a process of development from the past to the future.

The third section of the thesis is about the fieldwork which is conducted in Perşembe Pazarı. After the locational description of the study area, the historical process and the urban thresholds as an analysis method for tracing urban change, are addressed. Also the urban renewal project of Perşembe Pazarı is referred with the analysis, strategies and proposals derived from the documents of the municipality in this section.

Perşembe Pazarı was declared as a "protected area" in 1992 afterwards as a "renewal area" in 2010, following by the works performed by the Istanbul Metropolitan Municipality (İBB), such as Perşembe Pazarı Cultural Heritage Development Strategic Plan (2016), Social Impact Assessment Report (2017) and Design Principles Guideline (2017), however, the areas renewal status has remained uncertain until today.

Previous studies related to the subject or made in the same field were examined and the obtained data were evaluated. The aerial photographs, maps, photographs were examined as well as observations conducted in the area. Maps from the past and the daily maps and aerial photographs of the area, former and current situation photos from the site visits were also scanned and analyzed comparatively by making double-exposure analysis in order to find out the traces of the urban change. Examinations of the environment were also executed with the visits for the study area. Furthermore, in order to shed light to the perception of the study area by the users and to the elements

of its urban identity and also to the effects of urban change on urban identity specific to the study area were designated by making depth interviews with tradesmen and artisans as the users of Perşembe Pazarı.

It has become clear that, hosting commercial and industrial activities throughout the history and being the center of the learning business has importance in the urban identity of the Perşembe Pazarı, which was underlined constantly by the focus of tradesmen in manufacturing, in commercial activity, for those who perform these activities and on social environment during interviews. Perşembe Pazarı is defined as a place with full of historical values as the oldest commercial center of the city and this place is seen as an ecoculture where life itself – with all the aspects including the commercial life – is learned and it has become a hub for those who would like to discover the real life, and where they do not want to leave.

The fourth and the last section is the conclusion part of the thesis. The general outcomes are summarized and negotiated.

As it can be found in the theoretical framework of the study, perceptibility and comprehensibility, the ability to relate to the city and to establish attachment to the city, the elements that give meaning to the identity of a city, while the physical, historical, socio-cultural, economic, and functional components of urban identity, which should be considered in a process of development from the past towards the future. Historical urban quarters are the centers of social, economic and cultural life of the cities in which they exist. Historic buildings, as well as unique urban forms and urban textures, have a variety of possibilities for designating the identity, as well as having a particular characteristic attributed to the past experiences. It can be said that, historical quarters are rich in identity with their assets that show the qualities of accumulated experience and practices. The sustainability of urban environments can be ensured by the continuity of the identity in the change processes of the cities. If the intervention finds its place, it allows the existing one to be seen with another eye, but when the elements of the city and the requirements of the time are not integrated in the appropriate physical environments and the new data disrupts the sense of the place, which may also lead to the loss of identity.

The urban environment may have a particular characteristic attributed to former experiences from the past, current events or existing facilities, and this becomes one of the basic dimensions of the identity of that place; in the case of the Perşembe Pazarı, this situation is the commercial activity. The tradesmen and artisans who are in the business of the hardware trading and manufacturing are the outstanding elements in this place.

Today, in the context of the transformation of historical environments, identity has to be considered as a comprehensive subject and understanding for the creation of new places and built environments, and new consumption economies encourage areas such as Perşembe Pazarı especially for tourism-oriented marketing and branding. The historical and commercial identity of Perşembe Pazarı, should be considered as a comprehensive issue and should be perceived in terms of a new destinations intended to be created for the future; the references to the history of the area and the perception of the layers they include, the meanings of the people using it as well as the sustainability of the relationship they established, become very important in terms of the urban identity of the Perşembe Pazarı.

1. GİRİŞ

1.1 Problemin Tanımı

Her kent, sahip olduğu nitelikleri ile özgün ve belirgin bir karaktere sahiptir. Bu karakter, kentin fiziksel, mimari, tarihsel, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel koşulları ve bunları etkileyen diğer tüm koşullar neticesinde, kenti sürekli bir değişim ve dönüşüm halinde, dinamik tutar. Dönemin kendine özgü verileri, ihtiyaçları ve yaklaşımları, geleceğin kentlerini belirleyen önemli bir etken olmuştur. Farklılaşan yaşam tarzları, beraberinde gelen yeni fiziksel ortam ihtiyaçları ve bunlarla birlikte kullanılan yeni malzeme ve teknolojiler ile birlikte, zamanın koşullarına uygun yeni kentsel dokular oluşurken, bir yandan da var olan, eskiyen ve yıpranan dokunun da yeniden canlandırılması ve dönüştürülmesi gerekebilir.

Küreselleşme baskısı altında, kentlerde toplumsal ve mekansal yeniden yapılanmalara gidilmiştir. Günümüzde, tarihi kent merkezleri de, söz konusu yeniden yapılanma süreçlerinde, konumları dolayısıyla cazip alanlar olarak görülmektedir. Kentlerin tarih boyunca taşınan değerleri ile kendilerine özgü kimliklerin sürdürülebilmesi – özellikle küreselleşen ve hızla değişen düzende – kente yapılan müdahalelerle tehlike altına girmektedir. Kentsel değişim, kentin fiziksel yapısına olduğu kadar, sosyal yapıya ve kent kullanıcılarının kent algılarına da etkimektedir. Kenti temsil eden tüm koşullar ile birlikte, kullanıcılar tarafından kente yüklenen anlamlar, kent ile ve kent üzerinden kurulan ilişkiler neticesinde oluşan kentsel kimlik, kentteki tüm değişimlerden direkt olarak ya da dolaylı yollardan etkilenmektedir; dolayısıyla kimliğin dönüşmesi de söz konusudur. Değişime karşı yapılacak müdahale stratejilerinde, özellikle tarihi çevrelerde, kentin geçmişinden alınacak referanslar ile kent katmanlarının algılanabilir olması, bireylerin kente yükledikleri anlam ve kent ile kurdukları ilişkinin sürekliliği ve kentin kimliği açısından önemlidir.

Çalışma alanı olarak Karaköy Perşembe Pazarı ele alınmaktadır. Tarih boyunca kentin ticaret merkezi olması, günümüzde kent merkezindeki konumu ve kentin

dönüşüm konusundaki güncel odak noktaları ile ilişkisi bakımından seçilmiştir. Bölgedeki ilk değişim demografik olarak, 1950'lerde gayrimüslimlerin bölgeyi terk etmesiyle başlamıştır. 1980 yılında İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planı'nda iş alanı olarak işlenen bölgede, daha sonra 80'li yılların ilerleyen zamanlarında, dönemin belediye başkanı tarafından 849 parsel hakkında yıkım kararı alınmış, bunlardan 434'ü yıkılmıştır. 1992 yılında kentsel sit alanı ilan edilen bölge, 2011 yılında ise kentsel yenileme bölgesi olarak ilan edilmiş ve alan üzerinde "tarihi mirasın korunmasına yönelik kentsel dönüşüm"ün hedeflendiği açıklanmıştır. Konu ile ilgili olarak İBB tarafından, alana dair veriler toplanması ve dönüşümün nasıl olması gerektiğine dair çalışmalar yapılması adına 2016 yılında Strateji Planı ve 2017 yılında Sosyal Etki Değerlendirmesi Raporu ve Tasarım İlkeleri Rehberi oluşturulmuştur.

İstanbul kent genelinde, özellikle bölgenin içerisinde bulunduğu Beyoğlu ilçesi ve yakın çevresinde farklı ölçeklerde bir çok yeniden yapılanma projesi söz konusudur. Galataport, Haliçport gibi projeler ile, Fener-Balat ve Tarlabası semtlerinin dönüşümü ile, Perşembe Pazarı çevresindeki dönüşümünün son yıllarda ivme kazandığı söylenebilir. Yine Karaköy sınırları içerisinde, bölgenin yakın çevresinin ticaret işlevinden uzaklaşarak, hizmet sektörüne ait mekanlara dönüştüğü gözlemlenmektedir. Tarih boyunca kentin ticaret merkezi olan ve günümüzde halen kent merkezinde aynı fonksiyon ile devam eden Perşembe Pazarı, yakın çevresinde planlı ya da plansız şekilde gündemde olan dönüşümler ile, kentsel değişimin ve güncel kent stratejilerinin odak noktalarından biridir. Bölgede son yıllarda, eski ticari faaliyetleri bir yandan devam etmesine karşın, fiziksel çevrenin olarak oldukça yıprandığı, bir çok boş yapının bulunduğu ve köhnemeye yüz tuttuğu dikkat çekmektedir. Bölge üzerindeki yenileme kararı olması, fakat somut bir projenin henüz açıklanmamış olması, bölge üzerindeki geleceğe yönelik mevcut değişim potansiyelini açığa vurmakla beraber, müdahale baskısını ve gerginliğini de artırmaktadır.

Kentsel yönetimlerin aldığı kararlar, kent kullanıcılarının kent ile ilişkilerini doğrudan etkilemektedir, bu da doğrusal olarak kent kimliğini etkilemektedir. Çalışmada, özellikle tarihi çevrelerde kentsel kimliği oluşturan bileşenlerinin neler olabileceği, kente müdahalelerin bu bileşenler ve kent kimliği üzerindeki etkileri değerlendirilmek üzere, Perşembe Pazarı özelinde kent kimliği ve kentsel değişim

konuları üzerinde çalışılmaktadır. Bu bağlamda kentsel kimlik kavramı, tarihi çevreler üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Perşembe Pazarı bölgesinin biçimlenişinde rol oynayan, tarihsel açıdan önemli eşiklerin, bölgenin kimliğinin dönüşümündeki etkileri anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Alan çalışması ile bölgedeki kimlik öğeleri ortaya çıkarılmaya çalışılarak, değişime yönelik belirlenecek yaklaşımlarda korunması ve gelecek nesillere aktarılması hedeflenmiştir.

1.2 Tezin Amacı

Çalışma, Perşembe Pazarı'na odaklanarak kimlik ve değişim kavramları çerçevesinde gelişmiştir. Tarih boyunca bir ticaret merkezi olan Perşembe Pazarı, eski durumunu koruyamamış ve günümüzde canlılığını kaybetmeye başlamıştır. Gerek ticari, gerek fiziksel anlamda çevrenin zayıfladığı gözlemlenmiştir.

Tezin amacı, Perşembe Pazarı'nı örnek durum olarak tarihi çevrelerde kent kimliğinin, kentsel mekandaki değişimler ile nasıl ilişkilendiğini irdelemektir. Çalışma alanının bir değişim süreci içinde olduğu varsayılarak, burası gibi tarihsel bağlamları güçlü, kent merkezinde kalmış yerlerde kentsel yenileme ihtiyacı, ortaya çıkma nedenleri ile birlikte ele alınarak, zaman içinde bu bölgede değişen durumun yeniden incelenmesi, bölgedeki kentsel değişimin analiz edilmesi söz konusudur. Kentsel değişimin bölgenin kimliğinin şekillenmesi üzerindeki etkileri incelenerek, bölgenin kent kullanıcıları tarafından algılanma biçimlerinin ve kentsel kimlik bağlamında hangi noktada olduğunun ortaya çıkarılmasının, bölgenin geleceğe yönelik planlanması açısından yeni yaklaşımlar ortaya çıkması ve değişmekte ve kentsel müdahalelere açık olan tarihi çevrenin geleceğine yönelik günümüz verileri ile bir değerlendirme bırakılması hedeflenmektedir. Güncel bir kentsel yenileme alanı olarak çalışma alanının incelenmesi ve değerlendirilmesinin, ileriye yönelik bir altlık olabileceğini söylemek mümkündür.

1.3 Tezin Kapsamı

Tezin kapsamı, tarihi çevrelerde kentsel değişimin kent kimliği ile ilişkisi bağlamında Karaköy Perşembe Pazarı örneğinin incelenmesidir. Çalışmada, tarihsel bağlamları güçlü, kent merkezinde kalmış yerlerde kimlik öğelerinin belirlenmesi ve kent – kimlik – değişim ilişkisinin irdelenmesi söz konusudur.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, önemi, araştırma soruları ve yöntemi tanımlanmıştır. İkinci bölümde, tarihi çevrelerde kent kimliği ve kentsel değişim ele alınmıştır. Kent kimliğine, ortam boyutu, algı, imge ve anlam boyutu, yere bağlılık ve tarihsel boyut, tarihi çevrelerde kentsel kimlik olmak üzere yer verilmiştir. Bununla beraber kentsel değişim kavramına, değişimin boyutları, kentsel değişim modelleri ve analizleri olarak yer verilmiştir. Çalışma alanının İstanbul kenti tarihi bölgesinde en eski ticaret merkezi olması dolayısı ile tarihi çevrelerde kentsel değişim ve kent – kimlik – değişim ilişkisi, yine bu bölümde yer almaktadır. Üçüncü bölümde, alan çalışması olarak Karaköy Perşembe Pazarı ele alınmaktadır ve çalışma alanına ilişkin araştırma ve değerlendirmelere bu bölümde yer verilmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise sonuç kısmı yer almaktadır.

1.4 Tezin Önemi ve Katkısı

Tarih boyunca kent merkezinde ticari işlevi ile ön plana çıkmış ve günümüzde de aynı işlevini sürdürmekte olan Perşembe Pazarı, Haliç ve Beyoğlu çevresinde, kent gündemindeki müdahale alanlarının merkezinde kalarak, kent içerisinde odak bir noktadadır. Bölge üzerinde 2011 yılından beri var olan yenileme kararının yanı sıra, Haliç Metro Geçiş Köprüsü'nün inşası ve ardından 2015 yılında belediye tarafından bölgenin sahil kısmındaki işletmelere ait yerlerde bir takım yıkımların yapılması ile sürekli gündeme gelmektedir. Bölge ile alakalı somut bir proje henüz açıklanmamış olmasına rağmen, İBB tarafından Stratejik Plan (2016), Sosyal Etki Değerlendirmesi Raporu (2017) ve Tasarım İlkeleri Rehberi (2017) hazırlanması, Perşembe Pazarı'nın tarihi çevrelerde değişim konusunda güncel önemini daha da artırmaktadır.

Yapılan literatür çalışmasında elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere, alan ile alakalı araştırmalar ve tarihi haritalar, fotoğraf arşivleri mevcuttur, fakat kentsel değişimin izlerinin takip edilmesi kapsamında detaylı bir kıyaslama yapılmamıştır. Bu çalışma ile haritalar, hava fotoğrafları ve fotoğraflar "çift pozlama" metodu ile üst üste karşılaştırılarak yapıları çevre kıyaslanmaktadır. Yine alan üzerinde daha önceki çalışmalarda yer alan analizlere ek olarak yapılan yeni analizler ile birlikte, güncel olarak İBB tarafından hazırlanmış olan çalışmalardan verilere de yer verilmektedir. Alan üzerinde ve Karaköy bölgesinde, önceki tez araştırmalarında (Demircioğlu, 2012 ve Tepeli, 2015) anket çalışmaları yapıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmaların

ötesinde, çalışma alanındaki esnafla bu tezin araştırma konusu kapsamında, çalışma alanındaki kentsel kimlik öğelerini ve kentsel değişimi tespit etmek üzere derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler neticesinde kullanıcıların bulundukları çevreyi nasıl değerlendirdikleri, oraya attettikleri anlamlar ve besledikleri hisler, oraya bağlılıkları ile çalışma alanında yer alan kimlik öğelerine dair özgün veriler sunulmuştur.

Bu çalışma ile Perşembe Pazarı gibi kentin merkezinde, tarihsel yönüyle ve kimlik öğeleri açısından zengin, çok katmanlı bir bölgenin geleceğine yönelik, bölgenin özgün kimliği gözetilerek bir altlık sağlanması, konuya ve kentle alakalı karar verme süreçlerine yeni yaklaşımlar katılması hedeflenmektedir.

1.5 Araştırma Soruları ve Yöntem

İstanbul'un tarihi ticaret merkezi olarak Perşembe Pazarı'nın eski durumunu koruyamadığı ve günümüzde canlılığını kaybetmeye başladığı dikkat çekmektedir; özellikle son yıllarda hızlı bir değişim geçirmektedir ve kent içindeki planlı ya da plansız değişim ve dönüşümlerin odağında kalmaktadır. Perşembe Pazarı örnek durum alınarak tarihi çevrelerde kentsel değişimin kent kimliğine etkisini araştırmak üzere belirlenen araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

- Tarihi çevrelerde kentsel mekandaki değişim kent kimliğini nasıl etkilemektedir?
- Kent kimliği nedir? Kentsel kimliği oluşturan öğeler nelerdir?
- Tarihi çevrelerde "kimlikli" olma durumu nasıl meydana gelmektedir? Bir yerin kimlikli olduğunu nasıl ölçülebilir?
- Kentsel mekana yapılan müdahaleler, kent kullanıcıları tarafından nasıl algılanmaktadır ve kent kimliğine nasıl etki etmektedir?

Çalışma, araştırmanın teorik kısmı oluşturmakta olan bu sorular üzerinden, İstanbul tarihi kent merkezlerinden biri olan Perşembe Pazarı'nın kentsel kimliğine ve değişimine odaklanmaktadır. Araştırma kapsamında:

- Kimlik, kent kimliği ve kimliğin bileşenleri üzerine derinlemesine literatür taraması yapılmıştır ve tez çalışmasında kentsel kimliğe, algı, imge ve anlam

boyutu, yere bağıllık ve tarihsel boyut, kimlik düzeyleri ve tarihi çevrelerde kentsel kimlik olmak üzere yer verilmiştir.

- Konular ile ilgili makaleler, tezler ve diğer basılı yayın kaynakları taranmıştır.
- Buna paralel olarak kentsel değişim kavramı, değişimin boyutları, kentsel değişim modelleri ve analizleri araştırılmış, çalışma alanının İstanbul kenti tarihi bölgesinde en eski ticaret merkezi olması dolayısı ile tarihi çevrelerde kentsel değişim üzerine literatür çalışması yapılmıştır.
- Tarihsel süreçte çalışma alanındaki eşik etkileri izlenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, özellikle değişime uğrayan yerlerde tarihsel okunabilirliğin haritalanması üzerine bir yöntem olarak, çalışma alanına ait haritalar, hava fotoğrafları ve fotoğraflar üzerinden çift pozlama (double exposure) analizleri yapılmıştır.
- Bu çalışmalara ek olarak, alan üzerinde yapılmış ve tezin konusu ile ilgili olabilecek önceki çalışmalar incelenmiştir, Perşembe Pazarı'nın konumu ve tarihsel süreçte gelişimi ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. Alan ve içinde bulunduğu bağlamlar çerçevesinde, ilgili haberler bulmak üzere gazete arşivleri taranmıştır. Kimlik öğelerinin belirlenebilmesi ve izlerinin sürülmesi, çalışma alanı özelinde yaşanan değişimlerin kent kullanıcıları tarafından nasıl algılandığı ve alanın kimliğine ne şekilde etkidiğini ortaya çıkarılması amacıyla çalışma alanında fiziki çevreye ilişkin tespit çalışmaları ve esnaf ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde, çalışma alanına ait kentsel kimlik öğeleri tespit edilerek, değişimin nasıl değerlendirildiğine dair veriler elde edilmiştir.

2. TARİHİ ÇEVRELERDE KENT KİMLİĞİ VE KENTSEL DEĞİŞİM

Bu bölümde kent kimliği ve kentsel değişim kavramları üzerinde durulmaktadır. Kimliğin çeşitli tanımlarına yer verildikten sonra, alt bileşenleri ve boyutlarının ardından tarihi çevrelerde kentsel kimlik konusu ele alınmaktadır. Buna paralel olarak kentsel değişim, kentsel değişim modelleri ve analizleri, tarihi çevrelerde kentsel değişim konularına yer verilmektedir ve tarihi çevrelerde kentsel değişim süreçleri bağlamında yeniden canlandırma stratejileri üzerinde durulmaktadır. Kent – kimlik – değişim ilişkisinin irdelenmesine de bu bölümde yer verilmektedir.

2.1 Kimlik Kavramı

Relph (1976) kimliği, bir bireyin, nesnenin veya yerin diğerlerinden farklı olmasına izin veren, ayırt edici karakteri veya kişiliği olarak ifade etmektedir. Levi-Strauss (1969) ise kimliği, "ego versus autre" (ötekilere karşı ben) ilkesiyle ifade edilmiştir; bireyin "kim" olduğu, kimlerden olmadığı ya da kimlere karşı olduğu üzerinden tanımlanabilmektedir (Güvenç, 2016). Dolayısıyla kimlik, "ötekiler"le kıyaslanmayı gerektiren bir yapıya sahiptir. Rapoport (1977) kimliğin bu yapısını, "diğerlerine göre" olma durumu olarak ifade etmektedir; kimlik, bir şeyin diğerinden ayrılmasını, tek ve özgün olmasını sağlayan, ve değişmeyen doğasıdır. Robins ve Morley (1997) kimliği özgün bir nitelik olarak tanımlamaktadırlar ve benzerliklerle değil, farklılıklar üzerinden tanımlandığını ifade etmektedirler (Eren, 2014).

Hall (1998) tarafından ise kimlik, dünyada var olmayı ve diğerlerinden ayrılmayı sağlayan bir kavram ve içinde bulunan fiziksel, sosyal ve kültürel çevreden etkilenecek şekilde şekillenen bir olgu olarak ifade edilmektedir; farklı öğeler arasındaki etkileşim, ilişki, kıyas ile ortaya çıkan deneyimler bağlamında, konumlanma istemi, güven, özdeşleşme ve aidiyet hislerinin teminine yöneliktir.

Dovey (2010), oluş – varlık (becoming – being) ve farklılık – kimlik (difference – identity) gibi kavramların birbirlerine karışmış vaziyette bir arada var olduklarını ifade etmektedir; oluş varlığı, farklılıklar ise kimliği ortaya çıkarmaktadır. Birbirlerine göre tanımlanan ikili konseptlerde (binary concepts) iki kavram

arasındaki dinamizme odaklanılması gerektiği ve bu kavramların ayrı görülmekten ziyade birbirleri ile uyum içinde oldukları ve örtüşükleri ifade edilmektedir.

Cheshmehzangi'nin (2015) çalışmasında kimlik, "ötekinin kendisiyle olan ilişkisi ... ve tersi" olarak "sabit bir nokta değil", bir süreç olarak ifade edilmektedir; benliği tamamlayan "öteki" olurken, kimliği destekleyen benlik olmaktadır; kimlik, sürekli değişen deneyimler, anlayışlar, duygular, bağlantılar ve reddetmeler üzerinden kendini inşa etme olarak tanımlanmaktadır. Buna paralel olarak Bilgin'e (2007) göre kimlik, zaman içerisinde durum değiştirme ve oluşumuna devam edebilme, bireysel ve sosyal olarak esnek olabilme niteliğini taşır; devinimlidir.

Diğerlerinden ayrılarak tanımlanmanın yanısıra kimlik, bazılarıyla olunan ortak değer ve ilişkilerin yer alması ya da öncelik kazanması üzerinden de tanımlanabilmektedir (Güvenç, 2016).

2.1.1 Kolektif kimlik ve bellek

Bir topluluğa ait kimliğin tanımlanması, bir grubun üyelerinin birbirini ortak bir geçmişin varlığında tanıması (ortak bir geçmişe referans) ile ilgili olarak ifade edilmektedir. Kolektif kimlik, bir takım semboller, anılar sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kolektif bellekten hareketle inşa edilmektedir. Kolektif bellek, bir grubun, üyeleri tarafından ortak paylaşılan ve grup kimliğini biçimlendiren aktif geçmişi, toplumsal olarak inşa edilmiş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Gruplar kolektif bellek üzerinden zamansal bir bütünlük elde etmektedir ve böylelikle geçmiş ile şimdi arasında bir bağ kurularak, kimliğin sürekliliğinin tesis edilmektedir. Kolektif bellek, kimlik inşasının temel bir faktörü iken, kimlik de bugünkü ihtiyaç ve gerekler doğrultusunda belleği dönüştürmekte, grup kimliğinin gereklerine göre şekillendirmektedir. Kimlik genel olarak bir devamlılık ve dönüşüm içermektedir (Bilgin, 1999; 2013).

Bilgin (2013), kolektif belleği iki şekilde tanımlamaktadır: Kolektif belleğin bir biçimi olarak resmi tarih ya da resmi bellek, seçilen bir geçmişin uzman düşüncesi ile yönetimidir. Diğer bir biçim olarak canlı bellek ise yaşantı ve sosyalleşme ile oluşmaktadır, naif sağduyu ve günlük düşüncenin ürünü olarak zaman içerisinde evrilen ve değişen bir yapıya sahiptir. Topluluğun kolektif belleği kişiler arasında

yatay iletişimle şekillenmektedir ve bu kişilerin anılarının birlikte oluşmasını ifade etmektedir; otoriteyi elinde tutanın değil, olayların aktörlerinin ve tanıklarının söylemlerinden inşa edilmektedir.

Geçmişe dair hatırlananlar salt olaylar olarak benliğe katılmamaktadır; sosyal çerçevenin değişmesi ile, mevcut çıkarlara göre veya ana ilişkin sosyal işlevleri görmek üzere geçmiş yeniden inşa edilebilmektedir. Birey, "kendine referans etkisi" ile geçmişe ilişkin öyküleri kendi zihninde, kendi pozitif kimlik anlayışına uygun yönde dönüştürerek daha iyi hatırlamaktadır ya da kendisini "şimdi" ilgilendirenleri ayıklayarak hatırlayabilmektedir. Unutma eylemi, Auge (1999) tarafından anıların yitirilmesinden ziyade belleğin bir bileşeni olarak ifade edilmektedir. Bu eylemden geriye kalan anılar ve izler belleği oluşturmaktadır. Bu sebeplerle bellek seçici olma özelliği gösterir ve kimliğe doğrudan eklenmektedir (Bilgin, 2013).

Belleğin işlevleri göz önünde bulundurulduğunda Bilgin (2013), belleğin kimliğe katılmasının kendiliğinden gerçekleşmediğini, belirli özellikler taşıması gerektiğini ifade etmektedir; bellek yalnızca geçmiş yansıtmakla kalmayarak, dünyanın anlamlandırılmasında ve bugünün gerçekliğinin şekillendirilmesinde yapıcı bir role sahiptir ve dolayısıyla kolektif bellek bir anılar deposu olmaksızın, "yeniden inşalar" ürünüdür. Bir grubun kolektif belleğinin, o grubu pozitif imajla donatma ve sosyal kimliği savunma işlevi olduğu kabul edilmektedir. Netice olarak, grubun ya da topluluğun kimliği bellekten geçmektedir ve kolektif bellek, kimlik inşasının vazgeçilmez bir aracı olmaktadır. Kimlik tanımlamanın (grup üyelerine kim olduklarını söyleyen öyküler sunma, kuşaklar arası dayanışma yaratma) yanısıra belleğin, kimlik yüceltme (gruba aidiyetin saygınlık sağlaması yönünde kimliğin pekişmesi, geçmiş üzerinden pozitif kimlik duygusu yaratma ve pozitif farklılaşma), grup eylemlerini meşrulaştırma (andaki eylemleri haklı gösteren, mevcut norm ve kriterlere uygun bir geçmiş seçimi), grubun harekete geçirilmesi (geçmiş referanslar üzerinden kolektif mobilizasyon) gibi işlevleri olması da söz konusudur.

Kimlik kavramının ilişkili olduğu toplumsal kişilik/karakter ya da imaj/imge kavramları yerine de kullanılabilmekte olduğunu belirten Güvenç (2016), toplumsal karakterin, gözlemlenebilir bir gerçeklik olarak kendine özgü olma durumu ve nesnellik içerirken, kimliğin varlığın kendini tanımlaması ile bu gerçekliğin dışa vurulması olarak ifade etmektedir. Toplumsal imaj/imge ise tanımlanmış varlığın/gerçekliğin dışarıdan algılanmasıdır. Tıpkı karakter – kimlik farkı gibi, imaj

ile kimlik birbirini etkilemekle beraber özdeş olmayan ve aynı toplumsal – kültürel varlığın iki yüzü olarak görülmesi gereken kavramlardır.

2.2 Kent Kimliği

Maddeler, şekiller, doku ve renklere sahip somut şeylerden oluşan bir bütünlük, soyut bir konumdan daha fazlası olarak yer, Norberg-Schulz (1980) tarafından belirli bir çevresel karaktere sahip olan, niteliksel, bütüncül bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Norberg-Schulz (1980; 1993) yapıyı çevre kaynaklı ve o çevreye ait bir "Stimmung"un (ruh hali, his, atmosfer), yerel karakterin ve yerel ayırt edici özelliklerin barınması durumunda belirli bir "burası"nın meydana geldiğini ve bireyin ancak bu koşulda "şimdi buradayım" diyebilmekte olduğunu ifade etmektedir: Bilmediği bir şehri ilk defa ziyaret eden bir birey, genellikle oraya özgü karaktere kapılmaktadır ve bu da o şehre ait deneyiminin önemli bir kısmı olmaktadır.

Bilgin (2013) çevreyi, farklı mekan tiplerinin meydana getirdiği ilişkisel ve sosyal bir dinamiğe sahip, bireysel ya da kolektif olarak kök salınan yer olarak kavramlaştırılmaktadır ve orayı kullananlar ve oraya bağlanan anlamlarla gerçeklik kazanan bir kendileme ve "kimlik yeri" olarak tanımlamaktadır. Birey, düzenleyerek, örgütleyerek, başka yerlere göre farklılaştırarak çevresi ile ilişki kurmaktadır. Çevreyi ve özel olarak yaşanılan yeri kendileme/kendinin kılma (appropriation) olgusu, bilişsel ve duygusal yakınlık sağlamaktadır. Bir yerin kimlik yerine dönüştürülmesi ile "başka yer"e karşılık olarak "burası" noktası inşa edilmektedir (Bilgin, 2013). Göregenli vd. (2014) de, kentsel mekanla kurulan ilişkilerden oluşan deneyimler neticesinde "biz ve onlar ayrımı" gibi, "burası ve orası" ayrımı üzerinden kent kimliği, bireysel benlik, sosyal kimlikler ve diğer yer kimliklerinin oluştuğunu ifade ederler; karşılaştırma, aşinalık, bağlılık, geçmiş ve gelecek gibi alt boyutları (Lalli, 1992) ile yerin ve yere ilişkin anlamların benliğe olan etkisini, hatta benliğin bir parçası haline gelmesini, bir yerin kimliği olarak tanımlamışlardır.

Kentliler tarafından algılanabilirlik ve anlaşılabilirlik kente değer yüklenebilmesi ve kent ile bağlılık kurulabilmesi, Tekeli (1991) tarafından bir kentin kimliğine anlam kazandıran unsurlar olarak ele alınmıştır. Buna karşılık Lynch (2010) ise, bireysellik ya da farklılığı olan bir yerin, diğer yerlerden ayrılabilir olmasını sağlayan özel belirleyici nitelikleri içermesini, bir yerin kimliği olarak ele almaktadır.

Relph (1976) bir yere ait kimliği, (1) fiziksel ortam (physical setting), (2) aktiviteler (activities) ve (3) anlamlar (meanings) olmak üzere üç temel bileşen üzerinden tanımlamaktadır (Şekil 2.1). Fiziksel ortam yada görünüm, mekanların tanımlanmasını, düzenlenmesini ve yönlendirilmesini sağlayan okunabilirliğine katkıda bulunan doğal ya da insan yapımı fiziksel nitelikler anlamına gelirken, faaliyetler mekanın gözlemlenebilir hangi işlevler için kullanıldığını ifade etmekte, anlamlar ise kentsel çevrenin insanlar için ne ifade ettiğini ve onlara neler hissettirdiklerini belirtmektedir (Eren, 2014; Akkar Ercan, 2017).

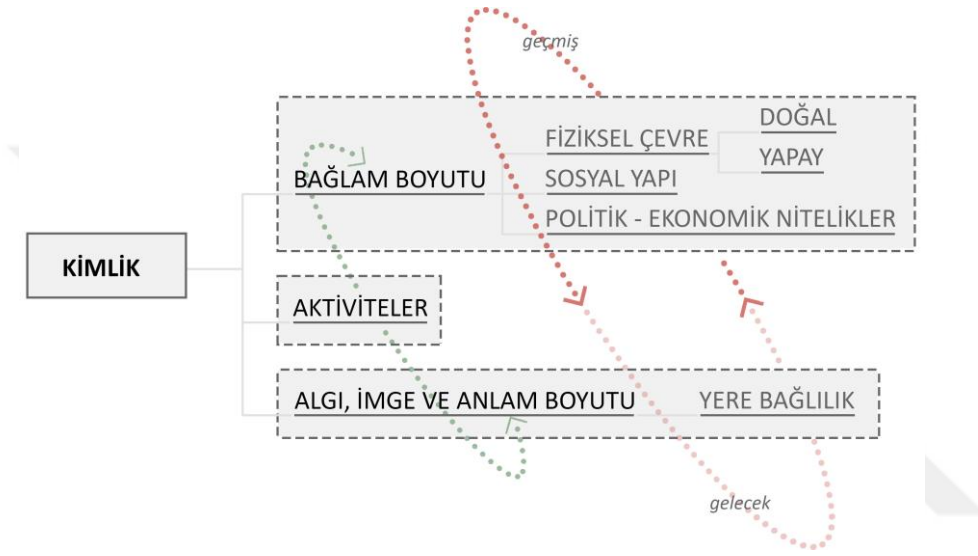
Şekil 2.1 : Kent kimliğinin temel bileşenleri (Relph, 1976).

Davies ve Herbert (1993), mekana dayanan toplulukların üç etki(nlik) alanı belirlemişlerdir ve Relph'in (1976) kimlik tanımında yer almakta olan fiziksel ortamı (1), bölgesel içerik olarak ele almışlardır ve söz konusu mekandaki mevcut sosyal yapıyı kapsadığını belirtmişlerdir. Aktiviteler (2) ise davranış ve etkileşim olarak ifade edilerek, genellikle mekan içeriğinin dışına uzanmakta olan, insanların sosyal ve ekonomik ortamlardaki karşılaşmalar olarak ele alınmıştır. Anlamlar (3) ise, kavramsal kimlik olarak ele alınmıştır. Kavramsal kimlik, mekan hakkındaki his ile ilgilidir ve bölge sakinlerinin bölgeye dair sahip oldukları isimler, bölgesel işaretler ve zihinsel haritalar olmak üzere bilişsel (cognitive) kimlik ile insanların mahalleleri ve toplulukları hakkında sahip oldukları anlamlar, tutumlar ve toplumsal değerlerle alakalı olarak duygusal (affective) kimliğe bölünebilmektedir (Beumer, 2010).

Her kent kendi sosyal ve kültürel dinamiklerini barındıran bir strüktür içerir ve bu, kentin kimliğini oluşturur. Dolayısıyla bir kentin kimliği eşitlikten ziyade bireysellik, özgünlük anlamına sahiptir (Ocakçı, 1994, aktaran Tepeli, 2015). Kentsel çevreleri sadece kendi fiziksellikleri üzerinden tanımlamak mümkün değildir, kentin doğal ve yapay elemanları ile birlikte, söz konusu çevrede meydana gelen faaliyetleri ve

olayları tanımlayan sosyo-çevresel, kültürel özellikleri ve değerleri aracılığıyla ifade edilebilmeleri söz konusudur (Hacıhasanoğlu, 1996; Cheshmehzangi, 2015).

Tüm kentsel kimlik tanımları göz önünde bulundurulduğunda, bir kentin kimliğini oluşturan bileşenlerin geçmişten geleceğe uzanan zamansal bağlamda, doğal ve yapay elemanlarından oluşan fiziksel çevre, sosyal yapı, ekonomik ve politik nitelikleri ile bağlam boyutu, söz konusu bağlamda gerçekleşen aktiviteler ve bu aktiviteler neticesinde kullanıcıların zihinlerinde oluşan algı, imge ve anlam boyutu olduğu ortaya çıkmaktadır (Şekil 2.2).

Şekil 2.2 : Kent kimliğinin temel bileşenleri ve alt bileşenleri (N. Ant, 2018).

Dovey'e (2010) göre yerler, gündelik yaşamdaki sabitleşmiş bağlamlar üzerinden deneyimlenirler ve kendi kimliklerimize istikrar kazandıran, hatta kimliklerimizi dengede tutan başlıca araç olmaktadır. Bireyin kimliği koşul olarak yerin kimliğine dayanmaktadır (Norberg-Schulz, 1980). Bilgin (2013) bu yerlerin kişiselleştirilmiş, kendilenmiş, tanıdık kılınmış, benlik imajımıza eklenmiş, kısaca kimliğimiz ve benliğimizle ilgili durumları, olayları ve şeyleri kapsadığını belirtmektedir ve benliğimizi yansıtan işaretlerle yüklü kimlik yerleri, kimliği zaman içinde taşıyarak sürekliliğini sağlamaktadırlar.

Bireysel kimliklerin devam eden bir değişim sürecinde olması gibi, tüm yerler de sürekli bir değişim halindedirler ve değişmeyen "şey"leri üzerinden tanımlanmaları mümkün olmaktadır. Bu noktada "yer hissi", "karakter" veya "kimlik" nispeten sabit kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Dovey, 2010).

Tez çalışması kapsamında kimliğin bağlam boyutu ile algı, imge ve anlam boyutu kapsamında imge, yer hissi ve yerin ruhu, yere bağlılık kavramları ve bunlara ek olarak kimliğin tarihsel boyutu üzerinde durulmaktadır.

2.2.1 Bağlam boyutu

Bir yerin tanımlanmasını, düzenlenmesini ve yönlendirilmesini sağlayan, okunabilirliğine katkıda bulunan doğal ya da insan yapımı çevresel ve fiziksel nitelikler, o yere ait fiziksel ortamı ya da görünümü meydana getirmektedir (Relph, 1976). Kentin biçimsel yapısı, kültür, ekonomi ve mekansal tasarım arasındaki ayrılmaz bütünlüğe dayanan, okunacak en uygun kimlik metnini sağlamaktadır (Kubat vd., 1994, aktaran Eren, 2014). Akkar Ercan'a (2017) göre ise kent dokusu, morfolojisi, doğal değişkenler ve çevrenin nitelikleri gibi mekanların ayırt edici özelliklerini kapsayan mekansal veya konumsal bağlam, bir yerin kimliğinin niteliklerini belirlemektedir ve bu özelliklerin zaman içindeki değişimleri, o yerin kimliğini etkilemektedir.

Suher ve Suher (1998), bir kentin kimliğinin sadece yapıyı ya da doğal çevreye ait fiziksel özellikleri değil, kentsel, toplumsal ve ekonomik yaşama ait değerleri de kapsadığını ifade etmektedir. Gündüz ve Taner (2001)'e göre, kentin fiziksel çevresi ve sakinleri, kenti diğerlerinden ayıran belirleyici bileşenlerdir ve kent sakinlerinin birbirleri ve fiziksel ortam ile olan deneyimleri, kentteki yaşam ve ilişkiler, kentin kimliğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla kent içindeki yaşam biçimleri, değerler ve kültür, kentin kimliğe etki ederek, kimliğin süreç içerisinde oluşan, gelişen, değişen ve sürekli yenilenen yapısını özgün kılmaktadır.

Buna paralel olarak Akkar Ercan (2017), bir yerin kimliğini, ortaya çıktığı toplum, kültür ve politik ekonominin dolaylı yansıması olarak ifade edilmekte ve daha büyük topluluklar açısından anlamlı yollarla mekansal, sosyal, kültürel ve politik ekonomik bağlamlarla ilişkilendirmektedir; kentin kimliği, politik – ekonomik bağlamda fiziksel formun yanı sıra tasarım, geliştirme, yönetim, kontrol ve kullanım süreçleri, toplumun politik çevresi ve ekonomik sistemi tarafından etkilenmektedir. Toplumdaki ve kültürdeki değişimler, ekonomi ve siyaset, bir yerin kimliğine ait nitelikleri belirleyici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu tanımlar göz önünde bulundurulduğunda, bir yere ait kimliğin bileşeni olarak bağlam boyutunun, doğal ve insan yapımı (yapay) nitelikleri ile fiziksel çevreden, bu çevredeki sosyal yapıdan ve o çevredeki yaşantıya ait politik ve ekonomik sistemlerden meydana geldiği söylenebilmektedir. Bilgin (2003), bireyler ve çevrelerin karşılıklı olarak birbirini etkilemekte olduğunu ifade etmektedir; gruplar/toplumlar sosyo-ekonomik yasalar, norm ve değerlere göre çevrelerini örgütleyip ve şekillendirirken, barındırdığı yapılar, ekipmanlar, ortak yaşam alanları, sokak ve çıkmazlarla çevre de insan davranışlarını etkilemektedir ve bu ilişki, sosyal yapılar mekansallaşırken, mekansal yapıların sosyalleşmesi olarak ifade edilmektedir. İnsani ve sosyal açıdan işgal edilmiş bir yaşam yeri olarak kent, zihinsel yapının içerdiği imaj ve temsillerin vücut bulduğu, kimlik yüklenen yer, dolayısıyla kimliğin mekansallaştırılmasının en yüksek yeridir (Bilgin, 2013).

2.2.2 Algı, imge ve anlam boyutu

Relph (1976), yerlerin yalnızca belirli niyetler, tutumlar, amaçlar ve deneyimlerden dolayı ayırt edilir olduklarına işaret ederken, Rapoport (1982), bir çevreden her insanın kendi hedeflerine bağlı olarak farklı anlamlar çıkartacağını ifade etmektedir. Relph'e (1976) göre yerlerin anlamları fiziksel oluşumlara, nesnelere ve faaliyetlere dayanabilir, fakat onlara ait değildirler – daha ziyade insan kaynaklıdır ve deneyimlerin bir özelliğidirler. Dolayısıyla bir ortamı ya da çevreyi okumanın, farklı insanlar için ne anlama geldiğini ve anlamların nasıl değiştiğini anlamakla ilgili olduğu söylenebilmektedir.

Norberg-Schulz (1980) yapılı çevrenin sadece bir gereç ya da gelişigüzel oluşlar olmadığını, bir düzene sahip olduğunu ve anlamların somutlaştırılması olarak ele alınması gerektiğini ifade etmektedir. Bu düzen ve anlamlar, bireyin çevreyi anlamlandırmasının ve varoluşsal durumunun yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır ve buna örnek olarak, eski medeniyetlerde mimari öğelerin düzen, karakter, ışık ve zaman yönünden doğanın kavrayışının somutlaştırılmaları olması ele alınabilmektedir. Norberg-Schulz (1980) kimliğin temeli olarak izlenimi, deneyimi, yerin karakterini ve insanlar için anlamlarını araştırırken, Lynch (2010) algı, imge ve yapıya odaklanmıştır. Lynch'in (2010) belirttiği üzere, bir topluluğun kentsel çevreye dair algısının önemli olmasının sebebi, her bireyin kentin bir kısmı ile uzun ilişkileri neticesinde imgesinin hatıralar ve anlamlarla dolmuş olmasıdır.

Harvey (1989), mekansal uygulamaların sosyal hayattaki etkinliklerini bünyelerinde meydana gelen sosyal ilişkilerin yapısı aracılığıyla elde ettiklerini ve belirli anlamlar üstlendiklerini ifade etmektedir ve aşına olunan yerlerin ve sosyal yeniden üretim mekanlarının yıkılması durumunda, hem fiziksel olarak hem de düşünsel olarak kullanıcılarda yoksunluk ve üzüntüye neden olduğunu belirtmektedir.

Hague ve Jenkins (2005) bir yerin kimliğinin, yalnızca mekanın fizikselliği ile değil, aynı zamanda belirli bir yere ait anlamlar ve hatıralarla yaratılan, bir dizi bireysel tepkilere ve ilişkilere dayandığını ifade etmektedir (Cheshmehzangi, 2015). Kimliğin özü içerik (kişi veya nesne) olduğu kadar, içeriğin bulunduğu bağlam olarak ifade edilebilir; dolayısıyla kişiler ve nesneler arasındaki etkileşimler aracılığıyla yaratılmakta olan anlam, kültürel ve çevresel arka plandan büyük ölçüde etkilenmektedir (Tweed ve Sutherland, 2007; Cheshmehzangi, 2015). Sosyo-ekonomik düzenlemeler ve yaşam stillerinin değişen yapılarına karşılık olarak sosyal değerler de değişirken, yapıları çevreye atfedilen anlamlar da değişmektedir. Buna dayanarak, bir yerin kimliği ortaya çıktığı toplum, kültür ve politik ekonominin dolaylı yansıması olarak mekansal, sosyal, kültürel ve politik ekonomik bağlamlarla ilişkilidir (Akkar Ercan, 2017).

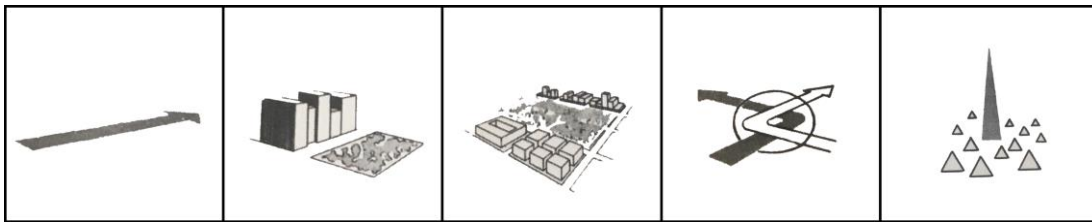
Lewicka'nın (2011) çalışmasında insan – mekan ilişkileri üzerine yapılan çalışmalarda yere bağlılık, yer kimliği, kökleşme, yer hissi, yere aidiyet ya da yerden memnuniyet gibi yerle bağlantılı çeşitli kavramların bir araya getirildiği ifade edilmektedir. Bu doğrultuda yapılan araştırmalar üzerinden çalışmanın bu başlığının altında karakter, imge, yerin ruhu, yer hissi kavramlarına yer verilmektedir.

2.2.2.1 İmge

Birey, çevrenin mekansal organizasyonu ile ilişkili olan çevresel bir imgeye dayanarak hareket etmektedir ve bu hususta konumlanma (orientation) ve özdeşleşme/tanımlama (identification) önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır; Norberg-Schulz (1980; 1993) "şey"ler dünyasıyla anlamlı bir biçimde bağ kurmayı ifade eden, bireye dünyayı görünür kılan ve aidiyet hissinin temeli olarak bireye kimlik kazandıran özdeşleşmeyi ve bireyin özgürce gezmesini sağlayan konumlanmayı, bireyin varoluşunun ana boyutları olarak ifade etmektedir.

Çevre, bir takım odak noktaları etrafında organize olmuş, isimlendirilmiş bölgelere bölünmüş ya da hatırlanan rotalarla bağdaştırılmış olabilmektedir. Konumlanma aracılığıyla birey, deneyimlediği yere ait bir imge elde etmektedir ve oluşan bu çevresel imge, hareket ve dolayısıyla bireyin keşfetme ve seçme imkanını tanımlamaktadır. İyi bir çevresel imgenin gelişmesine olanak sağlayan mekansal strüktür olarak konumlandırma sistemleri genellikle doğal yapıdan ortaya çıkmaktadır. Sistemin zayıf olduğu yerlerde ise imgeleme zorlaşmaktadır ve bu da konumlanma ve aidiyet yoksunluğu yaratarak bir kaybolma hissi yaratmaktadır (Norberg-Schulz, 1980; 1993).

Bireyi kaybolmaktan kurtaran çevresel niteliklere Lynch ‘imgelenebilirlik’ adını vermektedir. İmgelenebilirliği, kentsel çevrenin canlı biçimde tanımlanmış, kuvvetli bir şekilde yapılandırılmış, oldukça kuvvetli zihinsel imajların oluşmasına olanak sağlayan biçim, renk ya da düzen olarak ifade etmektedir. Lynch, konumlanmanın konusu olan ve kentsel imajı oluşturan temel mekansal bileşenleri yollar, sınırlar, bölgeler, düğüm noktaları ve röper/nirengi noktaları olarak tanımlamaktadır (Şekil 2.3). Bu bileşenler arasındaki algılanan ilişki çevresel imgeyi oluşturmaktadır. Güçlü bir çevresel imge, ona sahip olan kişiye duygusal açıdan bir güvenlik hissi sağlamaktadır (Norberg-Schulz, 1980). İmaj öğeleri ne kadar iyi kurgulanırsa, kent de o kadar "kimlikli" olarak ifade edilmektedir; bir yer diğer yerlerden ayrılarak okunabiliyor ve bireyler için anlamlı hale gelebiliyor ise, o yerin kimlikli olduğundan bahsedilebilmektedir (Lynch, 2010).

Şekil 2.3 : Kentin imaj elemanları (Lynch, 2010).

Massey (1994)’e göre, bir yerin kimliği, sadece o yere ait özellikler ile değil, bireyin o yer ile arasındaki iletişim sonucunda oluşan özel bir durumdur. Kentsel kimlik öğeleri, bu etkileşim sonucunda zihinde kenti temsil eden, kent ile alakalı akla ilk gelen ve kenti diğerlerinden ayıran özelliklerdir (Ocakçı, 2012). Her kent kullanıcısı, bir takım çevresel karakteristikleri seçerek sınıflandırır ve kullanıcının kentteki pozisyonu ve deneyimleri, bu sınıflandırmayı etkileyerek, zihnindeki imajı

şekillendirmektedir. Farklı deneyimler ve farklı algılardan ötürü, her kent kullanıcısının zihninde oluşan çevresel imaj farklılık göstermektedir. İmajı, kullanıcıların kişisel özellikleri kadar, mekansal bileşenleri, dini, kültürel, politik ve ekonomik özellikleri ile bağlamsal boyut da etkilemektedir (Bayramoğlu, 2010).

2.2.2.2 Yer hissi ve yerin ruhu

Massey (1992; 1993) mekanı açık olarak kavrayarak, kimliğin nihai olmayan (provisional) ve değişken (unfixed) nitelikleri üzerinde durmaktadır (Dovey, 2010), Dovey (2010) ise yerin günlük yaşamda anlam kazanma şekillerinin, aynı zamanda (o) yer(in) hissini oluşturmakta olduğunu ve yer hissinin, yerin değiştirilemeyen, sabitleşmiş modları (stabilized modes) içerisine yerleşmiş olduğunu ve yerin ruhu ile bağdaştırılabildiğini belirtmektedir. Bu bakımdan karakter ve kimlik, bağlantılardan ve etkileşimlerden ortaya çıkmaktayken, yer hissi, çoklu kimlikler ve tarihler ile tanımlanmaktadır (Dovey, 2010).

Jiven ve Larkham (2003) yer hissinin özellikle mimarlar, şehir planlamacıları ve iç mimarlar tarafından çokça kullanılan bir ifade ve aslında "genius loci"nin muğlak bir çevirisi olduğunu belirtmektedir. *Genius* ruh, Norberg-Schulz (1980; 1993) tarafından insanlara ve yerlere hayat veren, karakterlerini ve özlerini belirleyen şey olarak tanımlanmaktadır ve *genius loci* (yerin ruhu) herhangi bir kültürde özellikle (yeni) yerleri deneyimlemede en önemli belirleyici etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Norberg-Schulz (1980), yerin ruhunu, bireyin bir yere dair hissinin temsili olarak tanımlamaktadır; doğadaki ve çevredeki tüm fiziksel ve sembolik değerlerin toplamı olduğunu ve yerin karakterinin çözümlenmesi ile tam olarak kavranabileceğini ifade etmektedir.

İlk kullanıldığı zamanlarda (özellikle kırsal ve bahçe peyzajları olan) bir yerin koruyucu kutsallığı ve genellikle bir yerin ruhu, yani etkisi anlamında tercüme edilmekte olan "genius loci", şimdiki versiyonunda ise bir yerdeki atmosferi, o yerin çevresindeki nitelikleri tarif etmek üzere kullanılmaktadır; belirli yerellikler, belirli bir tanımlanamayan refah duygusu (well-being) vermektedir ve tekrar dönme isteği uyandıran bir cazibeye sahiplerdir ve bu, o yerin ruhu kapsamına girmektedir (Jiven ve Larkham, 2003). Jiven ve Larkham'a (2003) göre kentsel form ve tasarım üzerine tartışmalarda karakter ve atmosfer konularında kimi zaman dolaylı yollardan, kimi

zaman ise açıkça yerin ruhunun kullanıldığı görülmektedir ve böylelikle bir yerin karakteri ve yerin ruhu daha da bütünleşik bir hale gelmektedir.

Yerlerin yapılarının sabit ve ebedi bir durumda olmamalarına ve doğaları gereği değişmelerine ek olarak Norberg-Schulz (1980), bunun, bir yere ait ruhun da muhakkak değişmesi ya da kaybolması anlamına gelmediğini ifade etmektedir; "öz"ü oluşturan şeylerin her yeni tarihsel bağlamda somutlaştırılması ile yerin ruhunun muhafaza edilebilmekte, eski ve güncel olan eş zamanlı olarak mimari aracılığıyla yansıtılabilmekte ve korunabilmektedir.

Yerlerin "genius loci"lerine katkıda bulunmakta olan ve yerlerle duygusal bağlar geliştirilmesine yardımcı olan şeyler, Lewicka (2011) tarafından şehirler, mahalleler, evler ve "barlar, meydanlar, küçük dükkanlar ve otobüs durakları" gibi "üçüncü yerler"in tasarlanma biçimleri olmak üzere belirli bir desen dilinin (pattern language) oluşturulması üzerinden tanımlanmaktadır.

2.2.3 Yere bağlılık

Relph (1976) birey ile mekan arasındaki ilişkinin, yere bağlılık ve yerin kimliği ile ilgili bir boyutu kapsadığını ifade etmektedir. Birey, çevrenin mekansal organizasyonu ile ilişkili olan çevresel bir imgeye dayanarak hareket etmesi dolayısıyla yere bağlı durumdadır, yer ile koşullanmaktadır ve yerin sunduğu imgeler arasındaki seçimleri üzerinden kimliğini kazandığı söylenebilmektedir (Norberg-Schulz, 1993).

Lewicka'ya (2011) göre anlamlı bir konum olarak yer, sosyal bir boyuta sahip, aynı zamanda elle tutulur ve son derece fiziksel bir temele dayanan bir varlıktır ve her ne kadar fiziksel ve sosyalin ortak bir ilişkide olduğu ve fiziksel olanın sadece sosyal olarak yorumlandığı için anlam kazandığı iddia edilse de, yerin iki boyutunun ayrı tutulmaya değer olduğunu ve bağlılık süreçlerinde farklı roller oynayabileceklerini varsayan ifadeler de karşımıza çıkabilmektedir.

Yere bağlılığın, yer kimliğinin bir parçası olarak ifade edilebilmesinin yanı sıra, bağlılık ve kimlik kavramlarının eş anlamlı olarak kabul edilmelerinin de söz konusu olabilmektedir; Göregenli vd. (2014), yere bağlılık ve yer kimliğini temelde farklı, fakat insan ve mekan etkileşimleri açısından birlikte değerlendirilmeleri gereken kavramlar olarak ele alırken, yere bağlılığı mekana, mekanla olan etkileşime dayalı

olarak kurulan duygusal bağ olarak tanımlanmaktadırlar. Bağlılık ve aidiyet duygularının tek taraflı bireysel bir oluşumdan ziyade, kişiler, kimlikler ve mekanlar arasındaki karşılıklı etkileşimin kollektif bir oluşumu gerektirmektedir (Göregenli vd., 2014); bu bağlamda kente bağlılığın anlaşılması, kent kimliğinin ve yere bağlılıkla birlikte oluşan, bireyin kendisini içinde yaşadığı topluluğun bir parçası olarak görmesi olan topluluğa bağlılık duygusunun birlikte düşünülmesini zorunlu kılmaktadır.

Lewicka'ya (2011) göre, yere bağlılığın göstergelerini sosyo-demografik, sosyal ve fiziksel-çevresel olmak üzere üç kategoriye ayırmaktadır. Sosyo-demografik değişkenler yaşama uzunluğu, yaş, sosyal durum ve eğitim, ev sahipliği, topluluk boyutu, çocuk sahibi olma, hareketlilik ve menzilini içerirken, sosyal değişkenler yerel sosyal sermaye olarak da ifade edilebilmektedir ve genellikle yere bağlılığının sosyal göstergeleri, topluluk bağlarıdır. İkamet uzunluğu ile birlikte, topluluk bağlarının gücünün, yere bağlılığı olumlu olarak öngörebildiği bilinmektedir (Lewicka, 2011). Yere bağlılığı olumsuz yönde etkileyen durumlar ise kişilerin yaşadıkları yere ilişkin çevresel tehdit algılarının artması, kendilerini güvensiz hissetmeleri ve yer üzerindeki kontrol hislerini kaybetmeye başlamaları olarak ifade edilmektedir (Göregenli vd., 2014).

Bazı insanlar mahallelerinde sahip oldukları yakın bağlardan, kuşaklar boyu kökleşmiş olma veya yerin güçlü dini sembolizminden, yani sosyal faktörlerden dolayı bir yere bağlı hissederken, bazılarıysa doğal nitelikler, eğlence ve dinlenme olasılığı veya fiziksel olarak ilham verici çevreler gibi yerlerin barındırdığı fiziksel varlıklara bağlılık duyabilmektedirler (Lewicka, 2011).

Göregenli ve diğerlerine (2014) göre, yere bağlılık düzeylerini farklılaştıran çevresel değişkenler, mekanın mimari açıdan ayırdediciliği, estetik olarak beğenilen yapıların miktarı, yeşil alanların genişliği gibi yerin fiziki ve mimari yapısından kaynaklanan özelliklerdir. Bir yerin bu özelliklere sahip olması ve o yerin sakinleri tarafından bu özelliklerin olumlu yönde değerlendirilmesi, söz konusu yere bağlılık düzeyinin artmasına neden olmaktadır. Akkar Ercan'a (2017) göre ise yere bağlılık hissi, bir yerin kimliği, kişilerin kendi kimliklerini inşa ve muhafaza etmelerini desteklemesi ile oluşabilmektedir.

2.2.4 Tarihsel boyut

Geçmiş, paylaşılan değerler ve deneyimlerle hem bireysel hem de kolektif yapı olarak var olmaktadır ve kültürel gruplar içinde önem teşkil etmektedir (Lowenthal, 1979, aktaran Jiven ve Larkham, 2003). Böylelikle yer hissini ya da yerin ruhunu yaratarak kolektif kimlik, mekanın biçimi ve tarihi ile yakından bağlantılı olmaktadır; zaman içinde bir peyzaj, bir ülke gibi büyük bir bölge ya da bir pazar kasabası gibi küçük bir yer, kendine has "genius loci"sini, kendi kültürünü ve tarih şartlı karakterini elde etmektedir (Jiven ve Larkham, 2003).

Gürsel (1993) kimliğin, kültürel miras ve gelenekler, toplumun gereksinimlerinin nitelik ve karakteri, coğrafya, topoğrafya, iklim, doğa şartlarıyla meydana gelen faktörler, ulusun ürettiği teknoloji, değişen şartlara uyabilme yeteneği gibi belli koşulların sürekliliği neticesinde oluştuğunu ifade etmektedir (Ersine, 2012). Bir yere ait kimlik bağlamsal faktörlerden etkilendiği kadar, zaman ile ilgili koşullardan da etkilenmektedir; dolayısıyla kimliğin içerik ve algı, imge, anlam boyutlarının yanı sıra tarihsel bir boyutunun olması söz konusudur. Tarihin yazılmadığı ya da okunamadığı durumlarda bilinmeyi arama durumu ile birlikte kimlik sorunu ortaya çıkmaktadır (Güvenç, 2016).

Akkar Ercan (2017) da zaman – mekan sürekliliğinde bir yere ait kimliğin bağlamsal ve evrimsel olmak üzere iki yönünü vurgulamaktadır. Evrimsel yönü ile kimliğin nitelikleri tarihsel bağlam içinde (yeniden) şekillendirilmektedir ve onları şekillendiren tarih aracılığıyla iletilebilmekte, gösterilebilmekte ve ilişki kurulabilmektedir. Bu nedenle, bir yerin kimliği söz konusu olduğunda, o yerin geçmişine bakılarak, birikmiş deneyimler ve uygulamalar tarafından şekillendirilmekte olan yere ait tüm nitelikler tarihsel bir süreç içerisinde değerlendirilmelidir.

2.3 Tarihi Çevrelerde Kentsel Kimlik

Kimliğin doğay ya da yapay çevresel koşullar, sosyal yapı ve diğer alt boyutlarını kapsamakta olan belirli koşulların sürekliliği neticesinde oluştuğu ve içerik ve algı, imge, anlam gibi boyutlarının yanı sıra tarihsel bir boyutunun da olduğu göz önünde bulundurulduğunda, tarihi çevrelerin birikmiş deneyimlerin ve uygulamaların göstergesi olma nitelikleri gösteren varlıkları ile kimlik yönünden zengin oldukları

söylenbilir. Özellikle tarihi kentlerde kimliğin çoğunlukla kentsel mekan ve mekana bağlı kolektif hafıza yoluyla tanımlanabildiğinden bahseden Kubat vd. (1994), biçimsel yapının, bir kente ait kültür, ekonomi ve mekansal tasarım arasındaki ayrılmaz bütünlüğe dayanan, okunacak en uygun kimlik metnini sağladığını vurgulamışlardır (Eren, 2014).

Akın (1995), – kentsel yaşam kalitesine önemli katkıda bulundukları için – bir yerin mimarisinin yerel özellikler göstermesi ve "geleneksel doku"nun izlenebilir olmasını anlam, kimlik ve tarihi değerler ekseninde o "yerin ruhu" olması ve "kimlikli" olma özelliğini daha fazla taşıması ile ilişkilendirmektedir. Tarihsel yönü ve sürekliliğe dayanması sebebiyle kimlik, önceki süreçler göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

Tarihi kentsel çevreler (historic urban quarters), içinde bulundukları kentlerin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamının merkezleri olarak tanımlanmaktadır. Tarihsel arkaplana sahip bir kentin belirli bir kısmında yer alan, geçmiş insan faaliyetlerinin tüm kanıtlarını içermekte olan tarihi kent merkezleri, tarihi binaları, kendine has sokak örüntüleri, meydanları, eşsiz kentsel biçimleri ve kentsel dokuları gibi, kimliği tanımlamak için çeşitli olanaklar sunan varlıklara sahiptir. Söz konusu varlıklar, geleneksel özellikler ve barındırdıkları belirli işlevler tarihi kent merkezlerini benzersiz bir yerel karaktere ve tarihsel kimliğe sahip kılmaktadır; kentsel dokuları ve mimari birlikleri iyi tanımlandığı ve okunabildiği takdirde tarihi kentsel çevreler, düzen ve sürekliliğin en başarılı niteliklerini gösterebilmektedir (Doratlı vd., 2004; Vehbi ve Hoşkara, 2009).

2.3.1 Kimliğin sağlayıcısı ve taşıyıcısı olarak yerleşik miras

Kent içerisinde geçmiş, şimdiki zaman ve geleceği birbirine bağlayan sabit referanslar olarak hareket etmekte olan yerleşik miras, tarihi çevrelerde devamlılık ve yere bağlılık hissi yaratılmasına yardımcı olmaktadır (Lynch, 1972). Bu sabit referansları Bilgin (2013), maddi vasıtaları, mimari öğeleri ya da kent içindeki yerleri ifade etmekte olan "eşya"lar olarak ele alınmaktadır. Maddi vasıtalar, geçmişle kurulan ilişkide, onu hatırlama ve anlamlandırma sürecinin en önemli unsurlarından biri olan "görsel kodlama"nın en önemli parçaları olarak ifade edilmektedir; imgelenebilir somut bellek öğeleri olarak geçmişe görsel somutluk kazandırmaktadırlar. Yaşam dekorumuzun zaman içinde göreceli olarak değişmezlik

gösteren istikrarlı öğeleri olarak, geçmişe süreklilik vermekte, belleği besleyen ve yönlendiren işaret noktaları olarak işlemekte ve kimliği düzenleyen çerçeve sağlamaktadırlar (Bilgin, 2013).

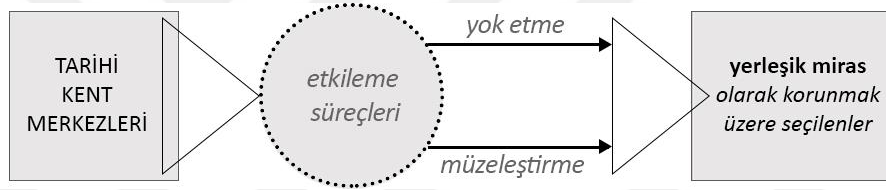
Yapılı çevrenin barındırdığı önemli değerleri bir nesilden diğerine taşımakta olan yerleşik miras, tarihsel süreçte anlamlar, aidiyet duygusu ve kültürel kimliğin kaynağı olarak hizmet ederek, kentsel kimliğin bileşenlerinin her biri için önemli bir rol teşkil etmektedir (Tweet ve Sutherland, 2007). Üzerine kurulduğu tarihi, kültürel, doğal olmak üzere kentin sahip olduğu özgün içsel değerler aracılığıyla kolektif kimliğin kaynağı haline gelirken, nesiller arası iletişimde aracı olabilmektedir. Bununla birlikte, nesiller arasında geçerek ve günümüz yaşantı ve anlayışlarına uyarlanılarak "yeni bellek" imal etmektedirler ve aynı zamanda "görsel kodlama"nın birer parçası olarak geçmiş hatırlama ve anlamlandırmada önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Kentsel kimliği oluşturan bileşenlerin birbirleri ile bağlantılarının somut ve soyut hatırlatıcılarını içererek, dolaylı etkileşimlerle birbirine bağlanmış, daha geniş bir topluluğa ait olma duygusunu aşlamaktadırlar. Grup kimlik ve aidiyetini tamamlayarak, grup üyeleri arasında bellek senkronizasyonu sağlamaktadırlar; kent içindeki yerler kolektif belleğin ortak malzemeleri olarak tanımlanabilmektedirler (Bilgin, 2013; Akkar Ercan, 2017).

Bilgin'e (2013) göre kentin (sembolik olarak) işaretlenmesi, barındırdığı "hafıza yerleri" ve belirli yerlerin belleğe işlenmesi üzerinden sağlanmaktadır. Mekanın (fiziksel olarak) belirgin özellikler taşıması (amblem özelliği taşıması) ya da periyodik olarak tekrar eden ritüeller (sosyal yaşamın dokusunu oluşturan zaman içinde kodlanmış, düzenlenmiş sembolik eylemler, insan hareket ve davranışları) vasıtasıyla sembolik yükün pekiştirilmesi söz konusu olabilmektedir. Tarihsel tabakaların üst üste konmasında, yeni tabaka ya da döngüye giren farklı bir ritüel daha büyük bir etki sağlamaktadır.

Kentlerin düzenlemelerinin, belirli amaçlar için yaratılmış, geliştirilmiş ve dönüştürülmüş durumda olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yerel kimliğin üretilmesine, pekiştirilmesine ve yükselmesine büyük ölçüde katkıda bulunan yerleşik miras Graham'a göre (1998) "geçmişten korumak üzere seçtiklerimiz"dir, uzun bir zaman zarfında "filtrelenmiştir" ve sonuç olarak, günümüzde var olan, korunmuş tarihi kentsel peyzajın ve sahip olduğu değerlerin birçoğu anlam

bakımından indirgenmiş durumdadır (Gospodini, 2004). Bu durum Lynch (2010) tarafından benzer bir şekilde tanımlanmıştır: aslında korunan şey, geçmişin günümüzdeki işaretleridir ya da güncel olanın geleceğe dair imgelerimizin tatmin edilmesi üzerine kontrol edilmesidir.

Yerleşik mirasa "eradifikasyon/yok etme" ve "müzeleştirme" (Ashworth, 1998) olmak üzere iki yaklaşım şekli söz konusudur (Şekil 2.4); yok etme, dokunun, alanların, yapıların ve unsurların istenmeden (örneğin savaş veya doğal afetler gibi) ya da gönüllü olarak (örneğin modernleşme, siyasal rejimin veya kültürel yaklaşımların değişmesi nedeniyle) ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. "Müzeleştirme" ile, dokunun, alanların, yapıların ve unsurların amaca yönelik olarak işlevsel ya da biçimsel boyutlarındaki değişim ifade edilmektedir; bu süreçte esas hedef, korunanların sahip oldukları anlamların dönüştürülmesi ve turizm ya da ekonomik kaynaklar olarak kullanılmasıdır (Gospodini, 2004; Akkar Ercan, 2017).

Şekil 2.4 : Yerleşik miras (Gospodini, 2004).

Akkar Ercan (2017) tarafından yerleşik miras, "idealleştirilen" bir geçmiş üzerinden inşa edilmiş bir anlatı olarak ifade edilmektedir ve son yıllarda kentsel miras değerleri, markalaşma ve pazarlama yeri olarak etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Dolayısıyla güncel yaklaşımlarda tarihi kentsel çevrelerin barındırdığı yerleşik mirasın korunması, geçmişin – ve aynı zamanda kimliğin – hangi düzeyde ve hangi yönleri ile korunmasının gerektiği ile ilgili soruları gündeme getirmektedir.

Günümüz kentlerinde kimliğin (yeniden) yapılandırması, yerleşik mirasın ortadan kaldırılması Ashworth'un (1998) ifade ettiği iki süreç arasında gidip gelmektedir ve bu sonuçların her ikisi de çağdaş kentleşmenin olumsuz sonuçları olarak tanımlanabilmektedir. Bir kentin ve kimliğinin gelişimini, kentsel mekan yeni değerlerin oluşumuna izin verirken, özgünlüğünü ve yapısal değerlerini koruma kapasitesine sahip olduğu takdirde daha sürdürülebilir olabilmesi söz konusudur (Akkar Ercan, 2017).

Tweed ve Sutherland'e (2007) göre, yerleşik mirasın, kültürel kimliğin daha üst düzeydeki ihtiyaçları ve aidiyet duygusu gibi, bireysel ve toplumsal ihtiyaçların tatmin edilmesine ne şekilde katkıda bulunacağını araştırılması gerekirken, bu hususta benzersiz nüfus yoğunluğu, tarihi yapı, sokak düzeni ya da diğer kentsel biçimsel ya da kültürel özelliği temsil etmekte olan, yerleşik mirasa ev sahipliği yapan ya da daha belirgin miras varlıklarının yer aldığı bağlamı sağlayan ve kentsel karakterin önemli bir parçasını oluşturan "kentsel parçaların" nasıl ele alınacağı önemli bir konudur.

2.4 Kentsel Değişim

Kentler zaman içerisinde değişmeden olduğu gibi kalmazlar; kendilerini oluşturan unsurların isteklerine karşılık verirler ya da bunları yansıtırlar. Bu istekler, kentsel mekanların çeşitli yeniden kavramsallaştırmaları ile açıklığa kavuşmaktadırlar.

Değişim kavramı, Schwirian (1983) tarafından mahalle ölçeğinde incelenerek, fiziksel ve sosyal olmak üzere iki bileşen üzerinden okunmaktadır. Bu bileşenlerin temel unsurlarını ise insanlar, yer, etkileşim sistemi, ortak/kolektif kimlik ve kamusal semboller olarak tanımlanmaktadır. Değişimin türü, kent kullanıcıları ve bulundukları mekan, kullanıcı – mekan ya da kullanıcı – kullanıcı arasındaki etkileşim sistemi, ortak kimlik ya da kamusal semboller gibi, kapsadığı kent unsurları üzerinden belirlenmektedir. Daha kapsamlı bir açıdan bakılacak olursa, kentteki yeni yapılaşmalar ve değişen nüfus, kentin bir bölgesinden diğer bir bölgesindeki iş imkanlarına ulaşılabilirliğin değişmesi, kent sakinlerinin değişime katılması ya da direnmesi boyutu ile kentsel büyüme ve değişimi kontrol eden kural ve kanunları sınırlandırma girişimleri, kentsel değişim üzerinde etki sahibi olmaktadır (Schwirian, 1983). Değişimi etkileyen faktörler, Satterwhaite(2005)'in çalışmasında arazi, konum, doğal kaynaklar, demografik yapı, mevcut ekonomi, kente dair geçmişte alınan kararlar ve kente yapılan yatırımlar ile altyapı, kentsel ulaşım ve iletişimin mekansal dağılımı, kamu kuruluşlarının nitelik ve kapasiteleri ve yönetim yapıları olarak ifade edilmektedir.

Kentsel yenileme, yeniden canlandırma ve dönüşüm gibi gündemlerin son yıllarda kentlerde önem kazanmasıyla, kenti oluşturan, değiştiren hatta gerileyen mekanizma ve süreçlere olan ilginin son yıllarda artmakta olduğu görülmektedir ve değişim, bu konuların temelinde yer almaktadır. Madgin (2010) tarafından kentsel değişimin

kentin mekanlarının ve yerlerinin güncel talepleri karşılamak üzere, kent unsurları tarafından yeniden tasavvur edilmesi ve şekillendirilmesi süreçlerini kapsadığı ifade edilmektedir.

Woerkum ve diğerlerine göre (2011) kentsel değişim, yönetim birimlerinin günümüzün kent yaşamında karşılaşılan gereksinimleri karşılamak için, kentin mekan ve yerlerinin yeniden düzenlenmesini içerir. Değişim, kentlerde belirli bir coğrafi alan içerisindeki kamuya açık alanlarda, sosyal sistem düzeyinde gerçekleşmektedir ve genellikle bir takım sebep ve sonuçlar neticesinde insanların yaşadığı koşullardaki önemli değişiklikleri ifade etmektedir. Kentsel planlama değişimle ilgilenmektedir, ancak değişimlerin hepsinin planlandığı söylenememektedir; Woerkum ve diğerleri (2011), bu durumun değişimin tamamen belirsiz koşullar ve öngörülemeyen bir dinamikler ortamı olması anlamında değerlendirilmemesi, aksine farklı toplumsal aktörlerin dahil olduğu aktif ve etkili bir şekilde yönetilebilen bir süreç olarak görülmesi üzerinde durmaktadır.

Woerkum ve diğ. (2011), değişimin (1) etkinlikler, yani olayların tesadüfen değişimi, (2) dil üzerinden sosyal etkileşim ile değişim ve (3) uygulamaların tetiklediği ve eyleme geçirdiği değişimler olmak üzere üç temelden meydana geldiğini ifade ederler (Şekil 2.5).

Şekil 2.5 : Değişimin temelleri (Woerkum ve diğ., 2011)

Değişim, bu temeller üzerinden oluşan faaliyetler zincirinin sonucu olarak oluşmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında, kendiliğinden gelişen değişim süreçlerinin sürekli olarak etkilerini göstermekte olduğu bir çevreyi planlayabilmek için, temelini oluşturan olaylar, konuşmalar ve uygulamalar arasındaki etkileşimi ele almak gerekir (Şekil 2.6). Aslında değişimde fark yaratan şey, inşa edilen binalar ya da yollar değil, teşvik ettikleri faaliyetlerdir; örneğin yeni yollar, birbirinden ayrı

yaşayan toplulukları birbirine yaklaştırabilir ve yeni ilişkilere ve ortak aktivitelere ortam sağlayabilirler (Woerkum ve diğ., 2011).

Kentsel değişim analizleri değişimin çeşitliliği, farklı kent merkezlerinin yükselişleri ve düşüşleri, devletin ekonomi politikaları ve bunların mekansal etkileri, kentsel sistemlerin gelişmesi ve karmaşıklaşması, yer değiştirme (göç) örüntüleri gibi demografik değişimlerin hatırlatıcıları olmaktadır. Yeterli devlet yatırımı olmaması, etkin arazi kullanımı ve yeni gelişme kontrollerinin sağlanmaması durumlarında ise kent tesadüfî gelişmektedir; bu da kentin yapısında ortaya çıkan farklı gelişmeler arasında doku farklılıklarına (patchwork – yama işi) sebep olmaktadır. Kontrolsüz fiziksel yayılımın yeşil alanlar, tarihsel doku, rekreasyon alanları olarak korunması gereken altyapıyı bozduğu görülmektedir (Satterwhaite, 2005).

Şekil 2.6 : Değişimin faaliyet zinciri ağı (Woerkum ve diğ., 2011).

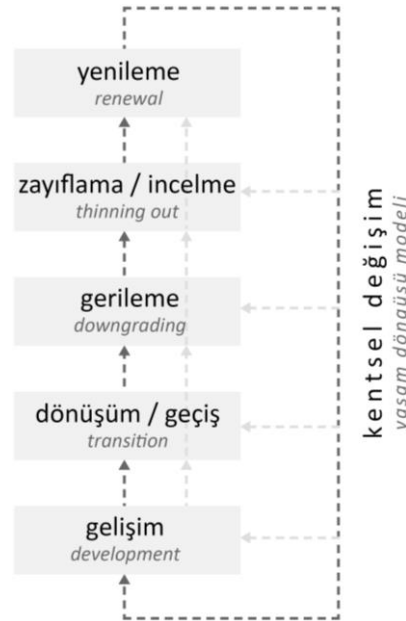
Kentsel değişimin yönetimi, kentsel yenileme ve stratejik planlama gibi, kentsel mekanların spesifik sorunlarını – köhnemiş bölgelerde kentsel mekanın yeniden tanımlanması ve işlevsel adaptasyonunun sağlanması gibi yöntemlerle – etkili şekilde çözmeye yönelik stratejilerin geliştirilmesi olarak ifade edilmektedir (Scott & Kühn, 2012).

2.4.1 Kentsel değişim modelleri

Schwirian’a göre (1983) kentsel değişimin en önemli iki modeli, Chicago School tarafından geliştirilen istila – intikal modeli (invasion – succession model) ve Hoofer ve Vernon (1959) tarafından geliştirilen yaşam döngüsü modelidir (life cycle model). İstila ve intikal modeli ile, nüfusun değişimi ve başkalaşması (alteration) süreçlerine

ve arazi kullanımı (land use) ile baskın aktivitelerin (dominant activities) değişimine işaret edilmektedir. Örnek olarak bir iş merkezinin, yandaki konut bölgesine taşarak, o bölgeyi de ticari ve endüstriyel işleve çevirmesi, bu tanıma örnek olarak gösterilebilmektedir (Schwirian, 1983).

Kentsel değişimde ikinci bir model olarak ifade edilen yaşam döngüsü modeli ise, istila – intikal döngüleri dizisi olarak tanımlanmaktadır ve Şekil 2.7’de yer almaktadır. Kentin birçok bölümü yaşam döngüsü değişimini, gelişim (development), dönüşüm/geçiş (transition), gerileme (downgrading), zayıflama/incelme (thinning out), yenileme (renewal) olarak tanımlanan bu beş aşamayı geçirmektedir. Bir aşamadan diğerine geçerken nüfusun statüsü, ırksal ve yaş aralığı gibi özellikleri, arazi kullanımı ve ikamet yoğunluğu, nüfus yoğunluğu, konutların nitelikleri ve durumları da değişmektedir. Bazı bölgeler tüm süreçlerden geçmezken, bazılarının birkaç aşama arasındaki döngüde tekrar edebilmesi, bazılarının ise süresiz olarak tek bir aşamada kalabilmesi söz konusu olabilmektedir. Döngünün ilerleme sürecinde karşılaşılan belirli aşamalara odaklanılabildiği de mümkündür. Bu süreçte ortaya çıkabilen terk edilme (abandonment) aşamasının, özellikle tarihi çevrelerin başlıca akıbeti olabilmesi söz konusudur ve genellikle tamamlanan bir yaşam döngüsü aşamasından diğerine geçildiğinin göstergesi olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Schwirian, 1983).

Şekil 2.7 : Yaşam döngüsü modelinde kentsel değişim süreçlerinin ilişki ağı (N. Ant, 2018).

2.4.2 Kentsel değişim analizleri

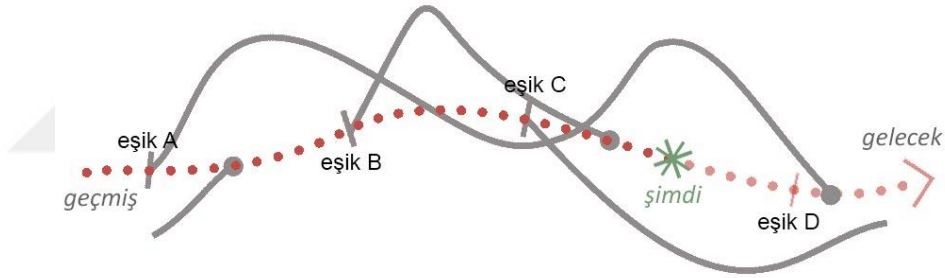
Değişim döngülerinin haritasını çizmek için temel yaklaşımlardan biri, Dobson (2011) tarafından kentsel mekanın geriye dönük tarihsel analizi olarak ifade edilmektedir. Tarihsel analiz ile, bugünkü kentsel (aynı zamanda kırsal) çevrenin kendine özgü tarihsel niteliğinin belirlenmesi ve tanımlanması amaçlanmaktadır. Bu nitelikler ağaçlık ve yarı doğal yeşil ortamların dağılımı, arazi formları ve sınırları, yol çizgileri, sokaklar ve yaya yolları, yapıların düzeni gibi, geçmişte insan aktiviteleri ile şekillendirilmiş, doğal ve yapılı çevrenin boyutlarını kapsamaktadır.

Dobson (2011), kent ölçeğindeki geçmişe yönelik hafıza çağrışımlarını görselleştirmek ve haritalamak için geçici kentsel formun tekil mimari nitelikleri üzerindeki ilginin, kentsel kodların (urban code) derinine yerleşmiş miras değerleri üzerinde durmaya çevrilmesi üzerinde odaklanmaktadır; kentsel form ve kodların, önceki dönemlerin materyal ve mekansal hatırlatıcıları olma potansiyellerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bireyin kent mekanını deneyimlemesi çerçevesinde, ortak hafıza ve çağrışım aracılığıyla, yeni gelişmekte olan kentsel çevre ve geçmişin ne şekilde örtüştüğünün anlaşılması hedeflenmektedir.

Bir başka değişim analizi olan izlek bağ(ım)lılığı (path dependency), değişimin sebeplerini ve etkilerini bir süreç olarak tanımlanması açısından etkilidir. Cole (2013)'a göre, gerçekleştikleri zaman belirli bir önem teşkil etmiyor gibi görünebilen "kritik dönemeçler" (critical junctures), başlattıkları olaylar dizisi ve bu dizilerin devamlılıkları durumunda sonradan ortaya çıkabilen süreçler, değişim örüntüsüne neden olmaktadır. İzlek bağ(ım)lılığında, devamlılık önemli bir olgudur. Geçmiş önemlidir; geçmişte gerçekleşen olaylar, geleceğe etkimektedir. Cole (2013) çalışmasında, kullanıcıların çoğunun yerel değişimi daha büyük bir tarihsel bağlama yerleştirerek önceki dönüşüm süreçleriyle ele aldığından bahsetmektedir. Endüstrinin çöküşü ya da farklı yeni gelişmeler gibi anahtar tarihi olaylar, tren/otobüs duraklarının ya da belirli mağazaların kaybolması, yeni bir yol yapılması, değişim dinamiklerinin anlaşılmasında kayda değer olarak tanımlanmıştır. Söz konusu "kritik dönemeçler", Quercia ve Galster (2000) tarafından "eşik etkileri" (threshold effects) olarak tanımlanmışlardır ve değişim süreçlerinin, sürekli veya doğrusal olmayabileceği, ancak daha çok eşik etkileri ile karakterize edilebileceğini belirtilmişlerdir (Şekil 2.8). Eşik etkileri, tetikleyici uyarılar kente yayılırken,

kentte buldukları karşılığın büyüklüğünün de bu yayılma sürecine bağlı olarak değişebildiği, dinamik bir süreç olarak ifade edilmektedir. Şekil 2.8’de eşik etlileri kapsamında değişimin tanımlanması yer almaktadır.

Ayrıca kent kullanıcısı gruplarının "yollarının" çözülmesi, kentsel değişimin analizinde daha fazla derinlik sunabilmektedir; gündelik yaşam içerisinde kentsel mekanda öne çıkan, göze çarpan şeyler, değişim analizlerine ışık tutabilecek esas "iz yolları"dır (pathway). Kullanıcıların mahallelerinin içinde veya dışında nasıl hareket ettikleri, coğrafi olarak ne kadar uzakta yaşadıkları, yerlerine verdikleri anlamlar ve bunların zaman içinde değişip değişmediği, yaşadıkları mahallenin yerel sosyal etkileşimde ne kadar yer aldığı, bölgeye gelen farklı topluluklar arasındaki ilişkilerin incelenmesi, bu "yolların" belirlenmesinde önemlidir (Cole, 2013). Woerkum ve diğ. (2011) göre, birçok kentsel uygulama izlek bağ(ım)lılığı ile düzenlenmektedir ve dünün faaliyetleri gelecekte yapacağımız şeylerin en iyi tahminçileri olarak ifade edilmektedir.

Şekil 2.8 : Eşik etkileri kapsamında değişimin tanımlanması (N. Ant, 2018).

Özellikle değişim gündeminde olan yerlerde, geride kalan tarihsel okunabilirliğin haritalanması üzerine bir çalışma olan çift pozlama (double exposure) yöntemi (Löfgren, 2002), geçmişin kalıntıları ve günümüzde yeniden kullanılan yapıların tespit edilmesi için bir aracı olurken, kent kodlarına ve kentsel biçime (urban form) gömülü kanıtların kayıt edilmesini (ör: geriye dönük arazi analizleri) sağlamaktadır. Çift pozlama yöntemi ile, söz konusu bölge karakterize edilerek, bölgeye dair, başlangıcından itibaren, zaman derinlikli veriler toplanır; oluşturulan haritalar üzerinden güncel ve önceki kentsel dokunun çoklu okuması ile sokak hizalama, arsa sınırları ve hareket rotaları gibi veriler elde edilerek, bölge temizlenmeleri, yeşil doku yoğunluğunun azalması gibi, hafızanın mekansal tetikleyicilerini kapsayan çeşitli değişimler görünür kılınmaktadır (Dobson, 2011).

2.5 Tarihi Çevrelerde Kentsel Değişim

Kentsel çevrede değişimin en yoğun olduğu bölgeler genellikle kentin merkezinde yer alan üretim, ticaret ve turizm bölgeleridir; bu bölgelerde kent kullanıcılarının yönelimleri, ekonomik imkanlarının mekansal konumlarıyla bağdaşması ile başlamakta ve kentsel faaliyetler bu konumlarda kentin diğer bölgelerine oranla daha yoğun gözlemlenmektedir (Satterwhaite, 2005).

Lynch'e (2010) göre tarihi kalıntılar bakımından zengin çevrelerde belirli bir düzen söz konusu olmaktadır: bir zamanlar önemli olan bu çevreler, daha sonra ekonomik zayıflama mağduru olmaktadır ve durgunlaşarak uzun bir süre boyunca sönük kalmaktadırlar, fakat buna rağmen meskun haldedirler. Tarihsel geçmişleriyle kentin diğer bölgelerinden farklı olan kent merkezlerinin, güncel taleplere karşılık veremeyerek, sosyal ve kentsel yaşamın merkezinde olma rolünü yerine getirememeye başlamaları, kentsel bozulmaya (urban decay) maruz kaldıklarının en temel habercileri olmaktadır. Bu bölgeler, kentteki diğer gelişim stratejilerinin yanında, yapılı çevreye ait iyileştirme ve yenileme stratejilerinin yokluğunda, gerileme (decline) ve fiziksel çürüme (physical decay) mağduru olmaktadır. Rossi (2004), kullanıcıların kimliklerinin, kullanıcılar arasındaki karşılıklı ilişkilerin ve tarihsel geçmişe ait sembollerin çözümlenemediği mekansal varlıkların kapsayıcıları olarak bu bölgeler "yok yer"ler (non-place) olarak tanımlanabildiğini ifade etmektedir. Mevcut tarihi mirasın okunamaması, yapıların ve fiziksel dokuyu oluşturan diğer elemanların amaçları dışında kullanılmaları, herkes tarafından ulaşılamamaları, ıssız olmaları, bakımsız bırakılmış hatta yasadışı kullanılmış olmaları, genel olarak cazip olmamaları bu yerlerdeki gerilemenin göstergesi sayılmaktadır (Rossi, 2004).

Cole (2013), bireysel yaşam öyküleri ve yerel tarihi birbiriyle karıştıran bir yaklaşımla değişim modellerini keşfetmeye ve tespit edilen bozulma, devamsızlık ya da dönüşümün etkilerini incelenmeye çalışmıştır: Bireysel deneyim, yapılar ve kolektif araçlar yoluyla oluşan yerel "kültür", bir dizi süreç ve etkileşim üzerinden birbirlerini bilgilendirmekte ve etkilemektedir. Kent kullanıcılarının bu süreç ve etkileşimler neticesinde, zaman içerisinde oluşmakta olan yerel sosyal ve kültürel değişim algıları, damıtılmış hafızayı (distilled memory) oluşturmaktadır ve bu

kolektif tanımlama, aynı zamanda tarihsel ve kültürel tanımlama olarak da görülmektedir.

Cole'a (2013) göre değişimin, ekonomik tarih ya da yerleşim düzenlerinden ziyade, topluluk üyelerinin algıları ve hatıralarına dayanarak çevrenin nasıl geliştiğinin üzerinde durması ve tarihsel bağlamın değerinin bilinmesi gerekmektedir. Fiziksel kalıntılar, morfolojik çevre, mekanlar, hareket rotaları bir yerin karakteristikleridir ve "sosyal olan şey"le iç içe geçmişlerdir, dolayısıyla onlar da "sosyal nesneler", zaman içerisinde gayriresmi gelişmiş ve gelişmekte olan izler/kalıntılar olurken, farklı gruplar ve jenerasyonlar için farklı anlamları bünyelerinde barındırmaktadırlar (Dobson, 2011). Mimari, zamana ve mekana yalnızca maddeler/malzemeler değil aynı zamanda anlamlar da sabitlemektedir; süregelen politik ve kültürel gerilim de mimari aracılığıyla yapılara dönüştürülmesi gereken şeylerin bir parçası olurken, mimar, geleceğin nasıl olacağına dair farklı görüşlere sahip insan grupları arasındaki dinamik ilişkinin evrimindeki bir "an"a karşılık vermektedir. Yapılı çevre, ait olduğu dönemde belirli bir anlama sahipken, bu anlam koşullar değiştikçe hızla başkalaşabilmektedir (Findley, 2005).

Dobson'a (2011) göre, tarihsel karakter ile ilişki kurma ve mekanın okunabilirliği, yerel sürdürülebilirliğin merkezi bileşenleridir. Dolayısıyla tarihsel değişimin okunabilirliği, mekanların değişimi bünyelerine katabilmesi ve aktarabilmesi açısından önemlidir. İnsanlar ve mekanlar arasındaki bağlılık azaldığı takdirde, ortak hafıza ve mekanların anlamları yeni gelen üyelere aktarılamamaktadır (Dobson, 2011).

Aynı fiziksel çevrede yaşayan kent kullanıcıları arasında değerler, inançlar ve yerel bilgilerin paylaşıldığı bir alt kültür gelişmektedir. Böylelikle, fiziksel, bilişsel ve sosyal mekanlarıyla kent, bireysel kimliğin kaynağı haline gelmektedir ve kent dokusundaki değişimler, kentsel yaşam ideolojilerinin de değişmesi olarak anlaşılabilir (Schwirian, 1983). Kentsel çevre, zamanın kalıtımsal yapısı içerisinde tutulan değişim döngüleri (cycles of change) ile ilişki kurarken, birey bu yapı içerisinde hareket etmektedir ve bu yapı üzerinden hayatı harekete geçirilmektedir; fiziksel çevrenin yapısı üzerinden geçmiş zamanın, "şimdi"nin ve hayal edilenin deneyimi, kentin geçmişinin okunabilmesine imkan veren kimliği ve zamanın bütünlüyci doğası, mekanların birey özelinde deneyimsel ve hatırlanan

imgeler üzerinden yorumlanmasını ve bireysel benliğin ve mekanın karşılıklı olarak yeniden inşa edilmesini sağlamaktadır (Dobson, 2011).

Tarihi çevreler ve değişim ilişkisinde bir başka nokta ise, tarihi çevreleri ve kent mirasını, kentsel planlamanın her yönünde etkin bir şekilde kullanmaya yönelik araçlar yaratmak üzere ele alma gerekliliğidir. Geçmiş, değişime karşı koymaktansa onu bilgilendirmeye ve uygun bir bağlama yerleştirmeye olanak sağlayacak bir yöntem ortaya koyma potansiyeline sahiptir (Dobson, 2011). Belirli nesneler ve mekanlarla bağdaştırılan, sosyal, kültürel ve tarihsel anlamlar ve hatıralar taşıyan fiziksel çevrede, tarihin katmanlarının deşifre edilmesi, kentsel değişimin anlaşılmasında ve yine değişimin karşısında tarihi çevre unsurlarının sürdürülebilmesinde önemlidir. Tarihi çevrelerin doğasında var olan işlenebilirlik ve yeni fonksiyonlara ev sahipliği yapabilme kapasitesi, yeni dilek ve arzuları içinde barındırmaktadır; uygulanacak doğru stratejilerle değişen kent gündemlerine adapte edilebilmekte ve yeniden kavramsallaştırılarak politik, ekonomik değişimleri ve kültürel trendleri yansıtabilmektedir. Kent politikalarının yönetimini ve, toplumdaki, kültürdeki, politikadaki ve ekonomideki küresel, ulusal ve yerel değişimler üzerine bir kavrayış sağlayabilmesi açısından, kentsel tarihi çevreye özel bir ilgi ile yaklaşılması gereklidir (Madgin, 2010). Zira tarihi kentsel çevre ve kentin geçmişi, kentin geleceğini koşullandırarak sadece değişimi yansıtmakla kalmayarak, kentin değişimine de şekil veren aktif bir araç haline gelmektedir.

2.5.1 Kentsel değişim aracı olarak kentsel dönüşüm ve yeniden canlandırma

Karmaşık sistem örüntüsü olan kentler, sürekli bir değişim ve dönüşüm halindedir. Zaman içerisinde eskiyen, yıpranan kent dokuları, değişime ve yenilenmeye ihtiyaç duyarlar. Bu doğrultuda kent dokusunda yeni ihtiyaçlara cevap veren eklenmeler ortaya çıkabilirken, işlevini yitirmiş olan eski kullanım alanlarının da yeniden canlandırılması ya da dönüştürülmesi gerekebilir (Akkar, 2006). Kentsel dönüşüm, kentsel dinamiklerinin doğasında var olan ve buna rağmen, planlanması ve olumlu yönde tedbir alınması mümkün olan bir süreçtir: kentlerin çeşitli sebeplerle bozulmuş ya da kaybolmuş olan sosyal, ekonomik ve mekansal niteliklerinin günün koşullarına uygun biçimde iyileştirilmesini hedefler. Bu tedbirlerin temelinde değerler ve değerlerdeki değişimler yer almaktadır (Alkışer vd., 2009). Tekeli (2006)'ye göre kentsel dönüşümüne yol açan kentsel dinamikler (1) çok aktörlü katılım, (2)

sürdürülebilir kentsel gelişme, (3) korunan kültürel miras, (4) kentsel bütünleşme, (5) pazarlanabilir arazi ve (6) kentsel aktivitelerdir ve özellikle 1980'lerden sonra kentlerde yaşanan yeni teknolojik gelişmeler, dünya kenti olmak için yarışan küresel ekonomiler ve küreselleşen kültürlerdeki farklılaşma gereksinimi kentlerin değişmesine yol açmıştır (Yıldız vd., 2016).

Akkar'a (2006) göre, Lichfield (1992), Donnison (1993) ve Roberts (2000) kentsel dönüşüm tanımlarında, kentsel bozulma süreçlerinin anlaşılması ve ardındaki sebeplerin araştırılmasına vurgu yapmaktadır. Kentsel dönüşüm, bozulmayı önleyecek çözümler ortaya koyan, yeni ihtiyaçlara göre yeniden gelişime olanak sağlayan, kapsamlı ve bütünleşik bir yol, yöntem, eylem, uzlaşma olarak ele alınmalıdır ve yitirilenin yeniden geliştirilmesi, işlemeyenin işler hale getirilmesi, dışlanmanın bütünleşmeye çevrilmesi, dengenin tekrar sağlanması, ekonomik canlılığın getirilmesi, kentsel alanların en etkin biçimde kullanılması gibi hedefler ile gerçekleştirilmelidir (Akkar, 2006). Özden (2008), toplumsal yaşam kalitesini sağlayan fonksiyonların devamlılığı ile birlikte, kentsel kültür mirasının korunmasının önemini vurgulamaktadır.

Doratl ve diğerlerine (2004) göre, tarihi bir kent merkezi, kimliğini tanımlamak için imkan çeşitliliği sunan varlıkların karışımına sahiptir ve bu tanıma binalarında, sokaklarında, meydanlarında ve insanların ulaşır. Tarihi kent merkezlerini yeniden canlandırma süreçleri dolayısıyla birçok açıdan ele alınması gereken karmaşık bir konudur. Tiesdell ve diğerleri (1996), tarihi kentsel alanların yeniden canlandırılmasının "(...) hem fiziksel dokunun yenilenmesini, hem de binaların aktif (ekonomik) kullanımını içerdiğini" savunurlar. Buna bağlı olarak, yeniden canlandırma ihtiyacı, hem fiziksel hem de ekonomik boyutlarıyla, uzun vadeli bir perspektifte iyileştirme önlemlerini kapsamaktadır (Doratl vd., 2004).

Tarihi çevreler, geleneksel karakterleri ve mimari değerleri ile tanımlanmış olan tutarlı yapılardır ve kültürel ve tarihsel miras değerleri arasında özel bir yere sahiplerdir. Kültürel miras, dolayısıyla tarihi çevreler, yalnızca bozulmanın alışlagelen sebepleri ile değil, aynı zamanda – durumu aşılması daha zor olan hasar ya da yıkım olgularıyla daha da kötüleştirebilen – değişen sosyal ve ekonomik koşullar tarafından giderek daha fazla tehdit altında kalmaktadır. Tarihi ve kültürel mirasın korunması öncelikli olarak anıtsal ya da mimari önemi olan yapıların korunmasına odaklanırken, son yıllarda korumanın ana odağı, bireysel olarak binaları

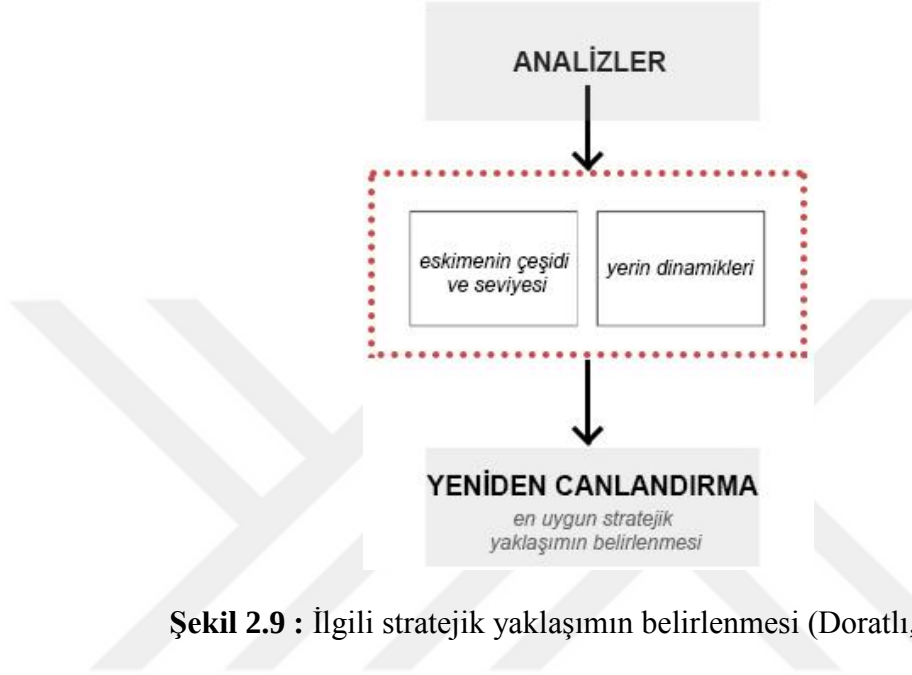
odak alan bir yaklaşımdan, bölge odaklı korumaya değişmiştir. Söz konusu çevrelerin yeniden değerlendirilmesine ve korumanın değişen boyut ve hedeflerine paralel olarak, mimari, kültürel değer ve tarihi karakterin tanımlanması üzerine güçlü bir vurgu yapılmaktadır (Doratlı, 2005). Tarihi kentsel alanlar ekonomik bir dinamiğin parçalarıdır ve genellikle şehrin geri kalanıyla birlikte yaşayan bir ilişkileri vardır. Bu nedenle, bir bütün olarak kent bağlamında ele alınmalıdırlar ve korunmaları, basit ve kısıtlayıcı bir kaygıyla değil, yeniden canlandırma ve iyileştirme kaygısıyla düşünülmelidir (Tiesdell vd., 1996, aktaran Doratlı, 2005).

Tarihi kentsel çevrelerde, koruma ve yeniden canlandırma, çevresel niteliklere saygı duyulurken ekonomik kalkınmanın dengelenmesi gibi çeşitli zorunlulukları bütünleştirmenin gerekliliği özellikle zorlayıcıdır. Bu süreçte (1) yerleri korumaya ve yeniden canlandırmaya değer kılan nitelikleri olarak tanımlanan yerin varlıkları, sahip olduğu değerler ile (2) bozulmaya, gerilemeye ve çöküntü alanı haline gelmesine katkıda bulunan etkenler ve süreçler olmak üzere eskime (obsolescence) gibi bağlamsal niteliklerin kavranması önemlidir (Doratlı vd., 2004; Vehbi ve Hoşkara, 2009). Tarihi çevrelerde gerçekleştirilen başarılı kentsel yenileme projeleri incelendiğinde, fiziksel, işlevsel ve konumsal niteliklerin eskime seviyeleri, yerin dinamikleri olmak üzere (Şekil 2.9), iki bağlamsal özelliğin doğru teşhis edilmesinin büyük bir rol oynadığı görülmektedir (Doratlı, 2005).

Yeniden canlandırma projelerinin başarıları, eskimenin çeşidi ve seviyesi ile kalkınma dinamiklerinin arasında kurulan bağlantı ve ekonomik yeniden canlandırmaya ulaşmak için – işlevsel yeniden yapılanma, işlevsel çeşitlendirme veya işlevsel yenileme gibi – en uygun stratejik yaklaşıma bağlıdır. Bu bağlamda Roberts ve Sykes (2000) kentsel yenilemeyi, yeni sakinlerin şehre çekilmesi (demografik yenileme), sanayi sonrası ekonomide yeni istihdamın ortaya çıkması (sosyo-ekonomik yenileme) ve boş şehir alanları ve binaların yenilenmesi (fiziksel yenileme) gibi kentsel değişimin yönetimini sağlayan ve gerilemeyi tersine çeviren bir dizi süreç ve politika olarak ifade etmektedir.

İlgili uygulamaların başarısı, iki bağlamsal niteliğin – eskimenin türü ve seviyesi ve gelişim dinamikleri – ve ilgili stratejik yaklaşımın doğru bir şekilde tanımlanmasına bağlıdır (Doratlı, 2005). Belirlenen stratejilerde işlevsizlik (redundancy) ve yeniden kullanım (reuse) süreçleri arasındaki zaman aralığının azaltılması, yeniden

kullanımın uygulanabilirliği açısından kaynakların finanse edilebilmesi ve en önemlisi bu mekanların hangi işlevleri yerine getirebileceğinin yeniden kavramsallaştırılması, değişimin nasıl idare edildiğinin içyüzünü anlamayı sağlamaktadır ve tarihi çevrelerin kentsel yenilemesinde önemli bir rol oynamaktadır (Madgin, 2010).

Şekil 2.9 : İlgili stratejik yaklaşımın belirlenmesi (Doratlı, 2005).

Birçok tarihi çevrenin mağduru olduğu gerileme ve çökme süreçlerinin ardında yatan kavram olan eskime, "tarihi çevrelerin dokularının verebildikleri hizmetler ve çağdaş gereksinimler arasındaki uyumsuzluk" (Lichfield, 1988, aktaran Doratlı, 2005) olarak tanımlanmaktadır ve (1) fiziksel/yapısal, (2) işlevsel ve (3) bölgesel olarak ele alınmaktadır. Fiziksel eskimeye, zaman, hava, yer hareketleri, trafik titreşimi, kötü bakım bina dokusunun bozulmasına sebep olabiliyor iken, işlevsel eskime, binanın ya da bölgenin işlevsel niteliklerine bağlı olarak görülmektedir; tasarımı ve dokusunun sınırlandırması sebebiyle, güncel standartlar ve kullanıcıların talepleri karşılanamaması durumunda söz konusu olabilmektedir. Bölgesel eskime ise, öncelikle alandaki işlevsel faaliyetlerin bir niteliği olarak ifade edilmektedir. Bina orijinal olarak inşa edildiğinde, konumunun belirlenmesinde diğer kullanımlar, pazarlar ve tedarikçiler, ulaşım altyapısı ve benzerlerine erişim etkin olurken, zaman içinde bina inşa edildiği faaliyetler için elverişsiz (unfavorable) veya eski (obsolete) hale gelebilmektedir (Tiesdell vd., 1996, aktaran, Doratlı, 2005). Çeşitli örneklerin incelenmesi neticesinde, mülkiyet dokusu, sosyal yapıdaki değişiklikler, arazi ve mülkiyet değerleri, kira oranları, boş arazi oranları, uyumsuz kullanımlar, yeni

gelişimin türü ve miktarının analizi ile bölgesel eskimenin tanımlanabilmesi mümkündür (Doratlı vd., 2004). Tiesdell ve diğerleri (1996), yeniden canlandırmayı en basit hali ile tarihi çevrelerin dokularının verebildikleri hizmetler ve çağdaş gereksinimler arasındaki uyumsuzluğun (Lichfield, 1988) uzlaştırılması süreci olarak tanımlamaktadır (Doratlı, 2005).

2.6 Kent – Kimlik – Değişim İlişkisi

Fiziksel, tarihsel, sosyo-kültürel, ekonomik, ve işlevsel bileşenleri ile bir kentin kimliği, geçmişten geleceğe ilerlemekte olan bir süreç dahilinde ona yüklenen anlamlar ile birlikte değerlendirilmelidir. Rossi'ye (1982) göre, kentin tarihinden gelen değerleri ve kimlik öğeleriyle, güncel nitelikler arasında bir bağ kurulması ve bu bağ kurulurken kentin kendi belleğinden referans alınması gerekir.

Kentsel çevreler değişmektedir ve (aniden gerçekleşen ya da zamana yayılmış olan doğal ya da yapay) değişimlerin arasında insanlar, geçmişi hatırlamakta ve geleceği hayal etmektedirler (Lynch, 2010). Kentin kimliği de koşullar ve tutumlar değiştikçe değişime uğrayan dinamik bir konsepttir, statik ve değişmez değildir (Replh, 1976).

Zumthor (2006), mimarinin her yeni ürününün belirli bir tarihsel duruma müdahale etmekte olduğunu ve bu hususta esas önemli olanın, müdahalenin niteliği ve mevcut durumla anlamlı bir diyaloga girebilme yetisi olduğunu ifade etmektedir. Müdahale yerini bulduğu takdirde, mevcut olanı başka bir gözle görmemizi sağlamaktadır (Findley, 2005). Küreselleşme ve mekansal, sosyal ve ekonomik dönüşümler ile birlikte kentlerin yeni kimlikler kazanmaları söz konusu olabilmektedir (Sassen 1991, 1994, aktaran Yıldız vd., 2016).

Kent kimliği kolektif bir şekilde, zaman içerisinde farklı katmanlardan oluşan, anlamlı bir bütün olarak tanımlanmakla beraber, kentsel planlama, koruma ve benzeri uygulamalar ile değişebilmektedir. Kültürel kodların somut örnekleri olarak mimari yapılar, onları deneyimleyen bireylerin ve toplumların kimliklerini etkilemektedir ve aynı şekilde, tam tersi yönde çevresel bilgiler de, kullanıcılar tarafından etkilenip, şekillenmekte ve değişime uğrayabilmektedir. Özgül yerel bağlam ve nüfus yapısı gibi bir kenti ve kentin kimliğini oluşturan unsurların zaman içerisinde değişmelerine paralel olarak, kentin barındırdığı mevcut değerlerin ile yeni veri girdilerinin bütünleşmesi neticesinde kimliğin kendisini yeniden

tanımlayabilmesi, şekillendirebilmesini ve dönüştürebilmesi de mümkün kılmaktadır (Ersine, 2012; Birol, 2007; Cole, 2013). Ait olduğu toplum, kültür ve politik – ekonomik bağlamlardaki ve kentsel mekandaki değişimlerden etkilenecek, onlarla birlikte (yeniden) şekillenen kimlik, yerel ve küresel bağlamlarla bağlantılı olarak zaman içinde değişmekte ve gelişmektedir (Akkar Ercan, 2017).

Norberg-Schulz (1980), bir yerin yapısının sabit ve ebedi bir durumda olmadığını, doğası gereği değişmekte olduğunu ifade etmektedir. Fakat bu, "genius loci"nin de muhakkak değişmesi ya da kaybolması anlamına gelmemektedir. Bu sabitliğin değişim dinamikleri ile uyum içinde olabilmesi: (1) bir yerin – belirli sınırlar içerisinde – farklı içeriklere ev sahipliği yapabilme kapasitesinin olmasına bağlıdır; tek bir amaç için uygun olan bir yer kısa zamanda kullanılmaz olması söz konusu olabilmektedir. Anlamdaki değişimler ile birlikte yapılar, mekansal ve programatik ihtiyaçlar kapsamında değişmektedir ve bir mekan ne kadar bir işleve özgü programlanırsa gelecekte başka bir kullanıma adapte olabilmesi o kadar zorlaşmaktadır (Norberg-Schulz, 1980; Findley, 2005). (2) Yer, farklı şekillerde yorumlanabilmektedir; "genius loci"nin muhafaza edilmesi için, özün her yeni tarihsel bağlamda somutlaştırılması gerekmektedir. Eski ve yeni olan eş zamanlı olarak mimari aracılığıyla yansıtılabilmekte ve korunabilmektedir (Norberg-Schulz, 1980).

Fiziksel kimliğin korunması ve sürdürülmesi, yaşatılan ve sürekli yaşanan o yere aidiyet ve bundan doğan güvenlik hissine sahip olma çıktısını üreteceğinden (Ersine, 2012), kentin kimliğini oluşturan ve tarihten gelen öğeler ile zamanın gereksinimleri, uygun fiziksel ortamlarda kaynaştırılmadığı ve yeni veriler, o yere ait olan yer hissini bozduğu takdirde kimlik kaybı ve kimliksizleşme söz konusu olabilmektedir. Bu hususta tarihsel bir yaşam ortamının özgün fiziksel kimliğinin korunması ve sürdürülmesi ve özgün kimlikli miras alanlarının kentsel bağlamlarının doğru kurulması gerekmektedir. Birol (2007) göre (kente yeni bir kimlik kazandırmak yerine) var olan özgün kent kimliğinin devamlılığının sağlanması gerekmektedir.

Jiven ve Larkham (2003) değişim süreçlerindeki koruma planlama politikaları ve müdahalelerinin, binaların (ve genellikle küçük yerlerin) fiziksel dokusuna odaklanma eğiliminde olduğunu ve bu süreçlere o yerdeki insanların nadiren dahil olmakta olduklarını ifade etmektedir ve geçmiş ve çağdaş yerlere yönelik değer ve tutumlarla ve bu yerlerin gelecekte nasıl değişecekleriyle ilgili olmalarından dolayı

"genius loci" ve "karakter" kavramlarının korunma hususlarında iyi bir şekilde temsil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Lewicka (2011), kentsel kimliği oluşturan öğelerden yere bağlılığı, kentsel dönüşüm projeleri ve siyasi yeniden yerleştirmelerle istem dışı yer değiştirmelere maruz kalan insanlarda güçlü duygusal ve fizyolojik tepkilere sebep göstermektedir; yer hissi insan varoluşunun doğal koşuludur (dwelling ¼ being) ve değişen dünyada sabit bir niceliktir.

Bilgin'e (2013) göre, çevresel/kentsel sosyal temsiller, yaşanılan çevrenin gerçekliklerinin kavranmasında vasıta olmalarının yanı sıra, söz konusu yerin tanınmasının ve bu yerle özdeşleşilmesinin temel bileşkesi olmaktadır ve o çevredeki davranışların rasyonelleştirilmesi ve meşrulaştırılması işlevi görmektedir. Kent ya da belirli bir kentsel çevre, geçmiş yaşantılar, olaylar ve mevcut imkanlar dolayısıyla atfedilen belirli bir özelliğe sahip olabilmekte ve bu da o yere ait kimliğin temel boyutu haline gelebilmektedir. Bununla beraber, kentsel mekanın çeşitli öğeleri (kolektif belleğimizde) geçmişe tanıklık ederken, aynı zamanda geçmişe güncelleştirmektedir. (Taşlar, ağaçlar gibi) yeniden biçimlendirilebilen kentsel mekanın öğelerini yerinden etmek kolaydır fakat kent kullanıcılarının bu öğelerle kurdukları ilişkiyi yeniden temin etmek zordur (Halbwachs, 1997, aktaran Bilgin, 2013). Büyük kentlerde eski mahallelerde yeniden düzenlemelere gidilmesi (ile gerçekleşen kentsel dönüşüm) sadece fiziksel olanın yıkılması değil, geleneğin de silinmesi anlamına gelmektedir. Bu noktada, imajları canlı tutan şey, dönüşüme direnir orada kalan ve orayı belleklerinde canlı tutan insanlar olmaktadır. Eski yerlerin ve o yerlerdeki yaşantının devam edememesi ile birlikte, bir süre sonra bir nesilden diğerine kültür arası bağ zayıflamakta, hatta silinmektedir (Bilgin, 2013).

Kentsel mekana ait kolektif tanımlamalar ve kimlik, kullanıcıların zaman içerisindeki yerel, mekansal, sosyal, kültürel ve ekonomik değişim algıları üzerinden mekanın damıtılmış belleğini (distilled memory) oluşturmakta ve belleğin izleri ile ifade edilebilmektedir (Cole, 2013; Eren, 2014). Dolayısıyla bu tanımlamalar, tarihsel ya da kültürel tanımlama olarak da ifade edilebilmektedir (Cole, 2013).

Massey (1995), kimliğin, insanların yerlere bağlanması ve geçmişin imgelerinin geleceğe eklemlenmesi yoluyla inşa edildiğini ve sosyal entegrasyon yoluyla oluşturulduğunu ifade etmektedir ve kimliğin bu teorik arkaplanıyla ilgili olarak,

kent kimliği, çevre, tarih, toplum, kültür, işlevler ve mekanın kentsel değeri tarafından inşa edilen bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır (Eren, 2014) ve bu bağlamda kentsel kimlik, yenileme eşiğindeki bir kentin vazgeçilmez bir parçasıdır. Kentsel çevrelerin sürdürülebilirliği, kentlerin değışim süreçlerinde söz konusu izlerin ve kimliğin arka planda devamlılığı ile sağlanabilmektedir. Bu sebepten kentsel değışimde belirlenecek stratejilerde, özellikle tarihi ve geleneksel kentlerdeki uygulamalarla ilgili olarak, bu kodların aktarılması zorunluluğu önem kazanmıştır (Eren, 2014).

Söz konusu devamlılığın sağlanmasında önemli bir unsur olarak yerleşik miras, tarihsel süreçte kimliğin kaynağı olarak hizmet etmektedir ve yapılı çevrenin barındırdığı önemli değeri bir nesilden diğerine taşıyarak nesiller arası iletişimi sağlamaktadır (Tweet ve Sutherland, 2007; Akkar Ercan, 2017). Kentlerin değışim süreçlerinde tarihi çevrelerin sahip olduğu değeri, yerleşik miras ve kimlik özellikle gözetilmesi gereken unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Wilson (1945) "değışme"yi, düzenin ya da dengenin bozulması süreci olarak ifade etmektedir ve (kalkınmakta olan toplumlarda) düzen ve dengelerle kültürün değışmesine paralel olarak kimlik bunalımları, kimlik arama çabaları görölmektedir (Güvenç, 2016). Günümüzde tarihi çevrelerin değış(tiril)mesi ve dönüş(türöl)mesi bağlamında kimlik, yeni yerlerin ve yapılı çevrelerin yaratılması için kapsamlı bir konu ve anlayış olarak ele alınmaktadır. Gospodini'ye (2004) göre postmodern kentlerin yeni tüketim ekonomileri, kentleri "markalaşmaya" teşvik etmektedir ve özellikle kültürel ve eğlence yapıları olmak üzere potansiyel tüketiciler olan kent kullanıcıları için pazarlanabilir, yeni röper/nirengi noktaları meydana getirilmektedir: Son yıllarda, kentlerde ekonomik büyümeyi ve özellikle kentsel turizmin gelişmesini teşvik etme potansiyeli dolayısıyla, yerleşik miras daha fazla vurgulanmaktadır ve özellikle Avrupa kentlerinde tarihi çevreler mimarlık, kentsel tasarım ve planlama söylemlerinin odak noktası olarak, büyük bir tasarım müdahalesi alanı oluşturmaktadır. Kentsel değışimde müdahale stratejileri olarak restorasyon, kentsel koruma, kentsel yenileme ve canlandırma araştırmaları ve projeleri finanse edilerek, eski liman depoları, eski endüstriyel binalar, eski tren istasyonları ve diğer düşük değeri miras yapıları korunarak, çoğunlukla kültür ve eğlence gibi yeni işlevlere ev sahipliği yapmak üzere yeniden tasarlandığı çok sayıda kentsel yenileme projesi görölmektedir.

3. ALAN ÇALIŞMASI: KARAKÖY PERŞEMBE PAZARI

3.1 Perşembe Pazarı'nın Konumu ve Önemi

İstanbul'un Avrupa Yakası'nda, Beyoğlu ilçe sınırları içerisinde olan Perşembe Pazarı, kuzeyde Şişli, güneyde Haliç ve Haliç'in karşısındaki Fatih, doğuda İstanbul Boğazı ile Beşiktaş ve batıda da Eyüp ilçeleri ile çevrelenmiştir. Haliç'in girişinde Galata'nın kıyı bölgesi olarak, Karaköy semtinin sınırları içinde yer alır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 : Perşembe Pazarı'nın kent içindeki konumu (N. Ant, 2018).

Şekil 3.2'de çalışma alanının Tersane Caddesi ile Haliç arasında kaldığı ve kent merkezinde iki önemli ulaşım aksı olan Unkapanı ve Galata Köprüleri ile Tarihi Yarımada'ya bağlandığı görülmektedir. Haliç Metro Köprüsü ve deniz motorları iskelesini barındırmasının yanı sıra, Karaköy vapur iskelesi ve Tünel'in hemen yanındaki konumu ile kent içinde oldukça güçlü ulaşım bağlantılarına sahip bir bölgedir.

İstanbul kıyılarının genel fonksiyonunun konut üzerine kurulu olmasının aksine, çalışma alanı ticari işlev üzerinden gelişmiştir. Kentin tarihi boyunca merkezi ticaret alanı olan Perşembe Pazarı'nın, günümüzde de geleneksel ticaret ilişkilerinin sürdürüldüğü ve birçok farklı sektörün bir arada bulunduğu bir pazar yeridir ve Galata Bölgesi'nde bulunmasının da etkisiyle hanlar, camiler ve çeşmeler gibi birçok tarihi yapıyı barındırmaktadır.

Şekil 3.2 : Çalışma alanı olarak Perşembe Pazarı (N. Ant, 2018).

3.2 Tarihsel Süreç İçinde Perşembe Pazarı

Roma döneminde, bugünkü Topkapı Sarayı ve Ayasofya'nın bulunduğu alanda kurulan ilk kent olan Byzantion'dan önce, ilk çağ döneminde kurulan ilk kolonilerin yer aldığı bilinmektedir. Bu dönemde diğer koloniler Khalkedon'da (Kadıköy) ve doğal bir liman olan Haliç kıyılarında, Galata'da kurulmuştur. 4.yy başlarında Byzantion kenti, Roma'nın yanında ikinci başkent ilan edilir, 5.yy'da Batı Roma'nın yıkılmasıyla beraber, Doğu Roma, Bizans İmparatorluğu'na dönüşür ve Byzantion başkent olarak kalır. Bu süreçte kentin nüfusu artar, limanları yeniden düzenlenir ve surlar genişletilirken, Haliç ticari rıhtımları barındırmaktadır (Çelik, 2016). Bu dönemlere ait belgelerde Haliç'in karşı kıyısında yer alan *Sykai*, günümüzdeki adıyla Galata'dır (Freely ve Freely, 2017). 6.yy'da, Sykai kıyısına bir hisar inşa edilir ve

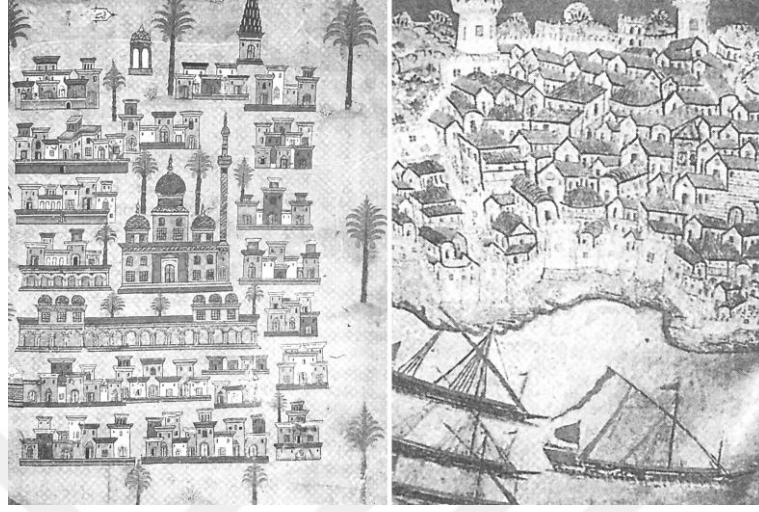
Şekil 3.4 : 1422 Buondelmonte haritası, (Url-1).

Osmanlı'nın İstanbul'u fethinden önce, bir Ceneviz yerleşimi olarak, kentsel düzeni ve yapılarıyla Akdeniz kentlerinin tipik özelliklerini taşıyarak, İstanbul yarımadasından çok farklı bir görünüş sergilemekte olan Galata (Çelik, 2016), fetihten sonra aynı ticari ve sosyal aktiviteleri barındırmaya devam etmiştir; hatta, Osmanlı Dönemi'nde Haliç'teki ticari etkinliği arttırmak üzere tuz, balmumu, sabun ve un satılan pazar yerleri ve depolar (kapanlar) kurulmuştur (Mantran, 2015). Şekil 3.5'te 16. yüzyılda İstanbul evlerine ait çizimler ve Şekil 3.6'da yaklaşık olarak 1520 yılına ait olduğu bilinen Vavassore'nin İstanbul haritası görülmektedir.

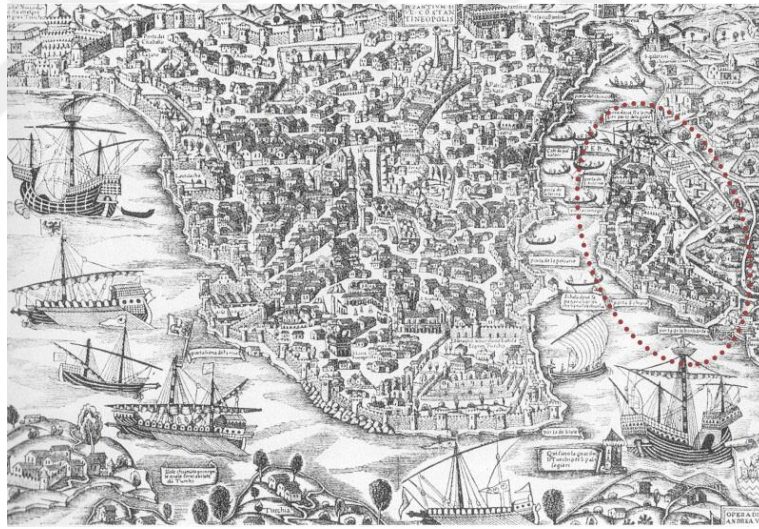
Mantran (2015), Osmanlı döneminde bazı semtlerin, özel etkinliklerle uğraşmalarıyla diğer semtlerden ayrılmakta olduğunu ifade etmektedir; Haliç boyunca uzanan semtler, kente ulaşan malların büyük bir bölümünün gemilerle taşınmasından dolayı, ticaretle uğraşırken, Eminönü ve civarı da aynı etkinlikte öne çıkmaktadır. Perşembe Pazarı'nın ise (Osmanlı zamanından da önce) Ceneviz Galatası'nın ticari merkezinde, Azapkapı-Karaköy arasında, Voyvoda Caddesi'nin aşağı kısımlarında Arap Camii'nin çevresindeki sokaklarda haftalık pazar yeri olmasından dolayı bu ismi aldığı bilinmektedir (Kıvılcım, 2009; Freely ve Freely, 2017).

Bu dönemde Galata'da pek çok etnik ve dini grubun yanı sıra, Akdeniz ve Karadeniz çevresinden limana gelen denizciler, gezgin tacirler, tüccarlar ve maceracılar oluşmuş, yerleşik olmayan bir nüfusu barındırmaktadır (Freely ve Freely, 2017). 16. yy

sonunda ve 17. yy başında Galata, Ceneviz egemenliğinde ve Cenevizlilerle birlikte Avrupa kökenliler, Rumlar, Araplar, Ermeniler, Türkler ve Yahudileri barındırmaktadır (Mantran, 2015).

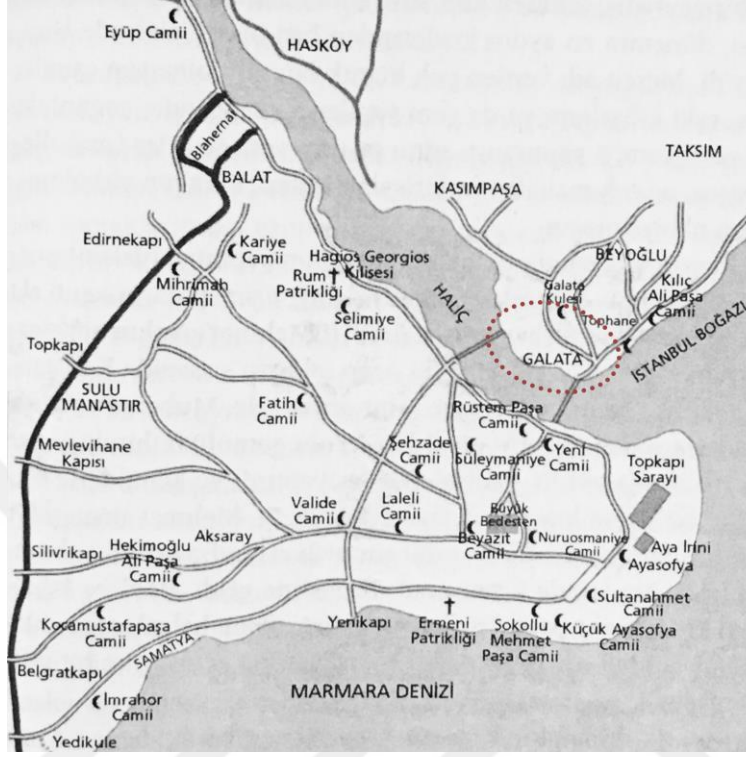
Şekil 3.5 : 16. yüzyılda Galata evleri (solda) ve İstanbul evleri (sağda) (Mantran, 2015)

Şekil 3.6 : 1520 Vavassore haritası (Çelik, 2016)

17. ve 18. yüzyılda ekonomik dinamizm, Galata'ya, özellikle Karaköy'den Azapkapı'ya kadar olan batı bölümüne yavaş yavaş Türkler'in yerleşmeye başlamasına sebep olmuştur; Pera'da ise büyükelçilikler, kiliseler, tüccarlar ve zengin azınlıkların evleri görülmeye başlamıştır (Mantran, 2015) ve giderek Osmanlı başkentinde yaşayan Batılıların merkezi haline gelmiştir (Gül, 2015). Şekil 3.7'de Osmanlı döneminde İstanbul'daki dini yapılar üzerinden yerleşim haritası yer almaktadır ve Galata çevresinde yeni yerleşimlerin Beyoğlu, Haliç kıyıları ve İstanbul boğazı yönlerinde yayılmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemde

günümüzde Karaköy kıyılarını oluşturan Galata'nın güney kesiminin büyük bir bölümünde dükkanlar, atölyeler, depolar, denizcilik etkinliklerine bağlı ticari ya da mali kurumlar ve birçok meyhane bulunduğu bilinmektedir (Mantran, 2015).

Şekil 3.7 : Osmanlı döneminde İstanbul (Mantran, 2015).

İlerleyen dönemlerde Karaköy, gümrük, liman, ulaşım ve pazar bölgesi olması ile kentteki ticaretin merkezi olmaya devam etmektedir; han ve bedestenler, ticari yapılar, camiler, meyhaneler ve köprüler inşa edilmiştir. Kasımpaşa'da Haliç Tersaneleri'nin kurulması ve genişletilmesi ile Perşembe Pazarı'nda denizcilik ile ilgili zanaatların gelişmesinin yanı sıra, ticarethane ve depolarda artış olması söz konusudur. 1838'de Avrupalı tacirler için gümrük vergilerinin indirilmesi, limanları Avrupa'lı tacir, bankacı ve iş adamı için cazip bir konuma getirmiştir. Artan uluslararası ticaret, etkili bir ulaşım sistemi, yeterli kapasiteye sahip limanlar, posta hizmetleri ve yeni konaklama olanaklarını da gerektirmesinden dolayı, bu ihtiyaçlara cevap veren gelişmelerin, şehrin ekonomik merkezinin Haliç'in kuzey kıyılarında bulunan Galata'daki ticari binalara ve bankalara kaymasını tetiklemiştir (Gül, 2015). Şirketlerin, bankalarının, sigorta şirketlerinin Galata'da ve Voyvoda Caddesi'nde toplanmasının yanı sıra, söz konusu şirket ve bankalarda çalışan yabancı ve azınlıklarla büyükelçilikler Pera ve Beyoğlu'ndadır (Mantran, 2015). Ayrıca karşı

karşılamaya yönelik sanayi tesisleri yapılmıştır. Bölgede faaliyet göstermeye başlayan gıda ve tekstil sanayileri ile matbaalarla birlikte, Haliç, küçük bir sanayi alanına dönüşmüştür. 19.yy'da tersane tesislerinin gelişmesine paralel olarak Eminönü, Fatih ve Eyüp ilçelerinde sanayi alanlarının gelişimi sürmüştür.

Sanayi, imalathane ve depo tesisleri yayılarak beraberinde plansız yerleşmeleri de beraberinde getirmiş, Haliç suları sanayi atıklarından olumsuz etkilenerek zaman içinde mesire yeri olma özelliğini kaybetmiştir. 19. yüzyılın başlarında inşa edilen, Perşembe Pazarı'nın her iki yanından Galata ve Eminönü bölgelerini birleştiren köprüler, bu dönemde elden geçirilmiştir, 1851 yılında düzenli vapur hizmetleri veren Şirket-i Hayriye kurulmuştur, 1869'da Tarihi Yarımada ve Pera'ya atla çekilen tramvay sistemi kurulmuştur (Dersaadet Tramvay Şirketi), 1871'de Azapkapı ve Aksaray hattı, 1875'te Karaköy ve Galata arasında Tünel açılmıştır (Gül, 2015).

Bu dönemde Galata Köprüsü, kenarına kurulan iskelelerden Kadıköy'e, Adalar'a, Boğaz'a ve Haliç'in içlerine gidip gelen buharlı vapurların hareket noktası olarak deniz trafiğinin merkezi olarak tanımlanmaktadır. Zamanla iskelelerin sayısı artınca, köprüden ayrılarak Eminönü ve Karaköy rıhtımlarına dağılmışlardır (Belge, 2013). Şekil 3.9'da 1890-1900 yılları arasına ait olduğu bilinen fotoğrafta, denizden Perşembe Pazarı, Şekil 3.10'da ise 1890'lı yıllarda Eminönü tarafından çekilmiş olan fotoğrafta, Galata Köprüsü üzerinden Karaköy bağlantısı, Perşembe Pazarı ve arkada Galata Kulesi görülmektedir.

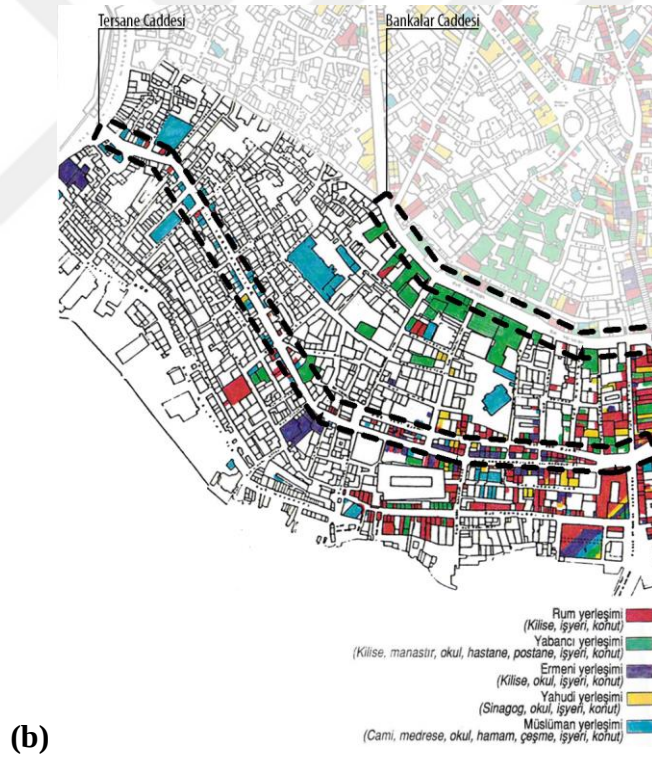
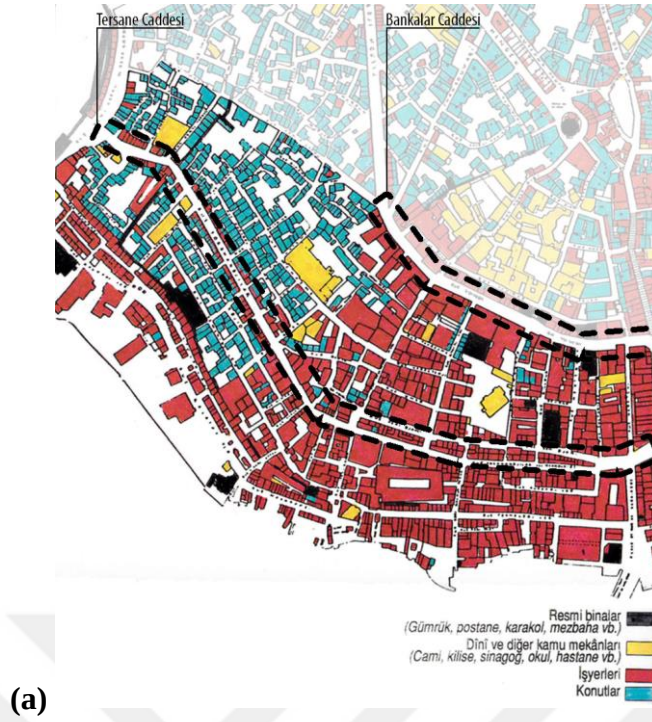
Şekil 3.9 : 1890-1900 yılları arasında denizden Perşembe Pazarı, (Url-3).

Şekil 3.10 : 1890'lı yıllarda Eminönü'nden Galata, (Url-3).

1882'deki nüfus sayımına göre kent nüfusunun yaklaşık olarak çeyreği, Galata'da yaşamaktadır ve Galata, Fatih'ten sonra İstanbul'un en kalabalık ikinci bölgesidir. Heterojen bir nüfusa sahip olan bölgede, ekonomik ve siyasi güce sahip Avrupalılar ve gayrimüslimler yaşamaktadır ve dolayısıyla İstanbul'un bu bölgesine ayrıcalıklı ve Avrupai bir hava katan yatırımlar yapıldığı görülmektedir. Galata, Pera ve Haliç'in karşısında yeni kurulan semtlerde geleneksel kente kıyasla "Avrupalı tarzında" bir yaşam sürülmektedir (Gül, 2015; Mantran, 2015).

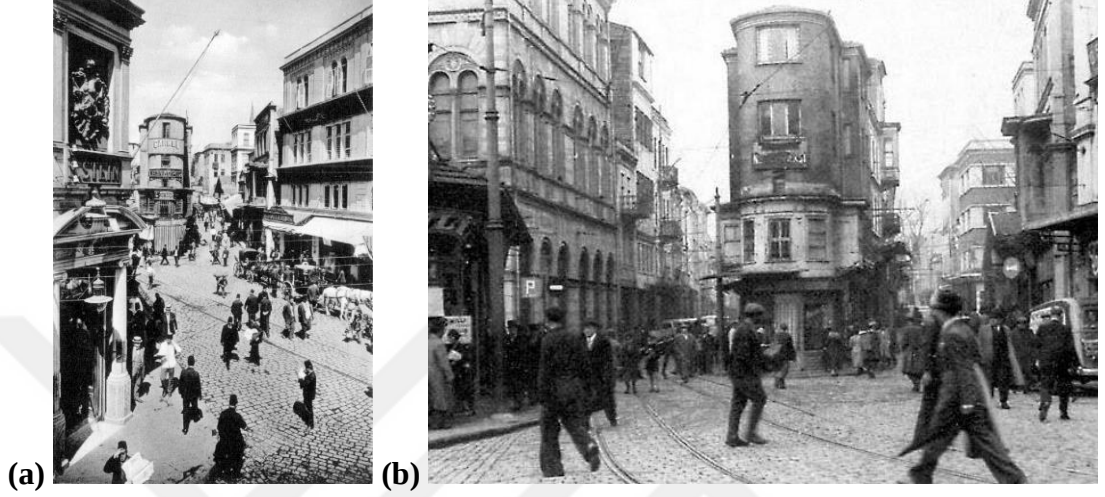
Şekil 3.11a'da 20. yüzyıl başında Galata'daki mekan kullanımı, Şekil 3.11b'de ise 20. yüzyıl başında Galata'daki etnik dağılım yer almaktadır. Perşembe Pazarı kıyıları tamamen iş yerleri olarak kullanılırken, Azapkapı yönünde konut yerleşimlerinin de yer aldığı görülmektedir. Buna karşın, bölgedeki iş yerlerinin baskındır. Etnik dağılım olarak ise en yoğun olarak Rum ve yabancıların yer aldığı, bunu Yahudi, Müslüman ve Ermeniler'in takip ettiği görülmektedir; kozmopolit bir yapı söz konusudur.

Şekil 3.11 : 20. yy başında Galata’da mekan kullanımı (a) ve etnik dağılım (b) (Eldem, 1992).

Şekil 3.12a ve Şekil 3.12b’de 1900’lerin başında Karaköy Meydanı’ndan Tersane Caddesi’ne giriş ve Şekil 3.13’te 1920’lerde Perşembe Pazarı’ndan bir fotoğraf yer almaktadır. Tramvay, atlı arabalar ve yoğun yaya dolaşımının gözlemlendiği bölgede

hayatın ve trafiğin oldukça yoğun olduğu söylenebilmektedir. Şekil 3.14'te ise 1930'lu yıllarda Karaköy Meydanı'na ait bir fotoğraf yer almaktadır. 20. yüzyıl başlarında Karaköy Meydanı'nda yoğun kentsel yaşamın izleri, meydanda tramvay ile yolların kesiştiği, yaya hareketinin yoğun olarak gözlemlendiği bir düğüm noktasına dönüşen kimliği okunmaktadır.

Şekil 3.12 : 1900'lerin başında Tersane Caddesi'ne giriş, (Url-3).

Şekil 3.13 : 1920'lerde Perşembe Pazarı, (Url-3).

Şekil 3.14 : 1930’larda Karaköy Meydanı, (Url-3).

Cumhuriyet Dönemi’nde banka merkezleri, gemicilik işletmeleri, iş hanları, dükkanlar ve tezgah satıcılarına ev sahipliği yaparak Galata, Bizans ve Osmanlı dönemlerindeki işlevlerini sürdürmeye devam etmiştir. Şekil 3.15 ve şekil 3.16’da 20. yüzyılda Karaköy Sahili’nde kıyı yoğunluğu ve su ile kurulan yakın temas okunmaktadır.

Şekil 3.15 : 1945 yılında kıyı yoğunluğu, (Url-4).

Şekil 3.16 : Su ile kurulan yakın temas, (Url-4).

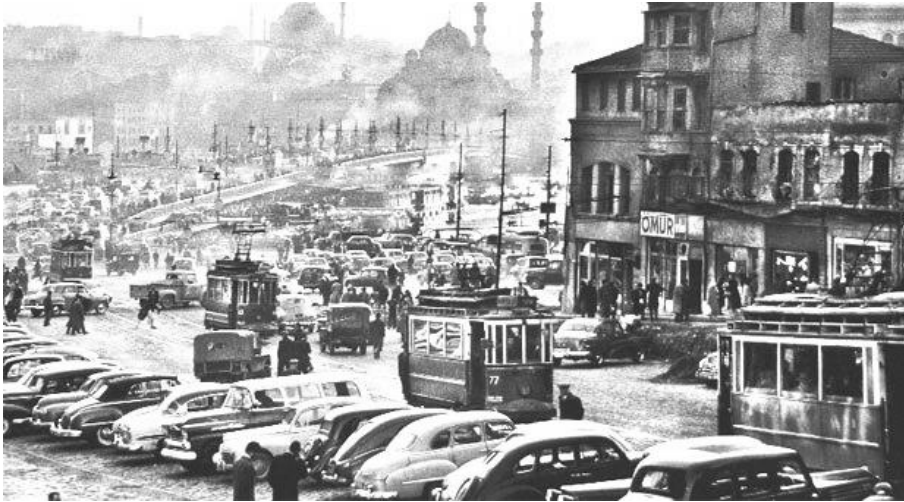
1937 yılında, Prost Planı ile kent genelinde büyüme, ulaşım, tarihi korumacılık gibi konular gündeme gelmiştir. Prost'un önerilerinde biri Marmara Denizi kıyılarında, diğeri ise Haliç kıyıları boyunca yapılacak iki sahil yolu ile Beyoğlu bölgesi için geniş kapsamlı bir yol ağı da yer almaktadır; Taksim Meydanı'nın Haliç üzerindeki iki köprüyle birleşen iki ana yolla Tarihi Yarımada'ya bağlanması hedeflenmektedir ve Karaköy Meydanı'nın Tophane'ye ve oradan Beşiktaş'a bağlanması önerilmektedir. Bu doğrultuda Karaköy'de bir meydan oluşturabilmek için geniş çaplı bir yıkım kararı alınmıştır (Gül, 2015).

1950'lerde ise, kentleşmenin yarattığı sorunlar İstanbul için dönemeç olmuştur. 1955'te yaşanan 6-7 Eylül olayları ile azınlıkların bölgeyi terk etmesiyle, kent içinde özellikle Haliç çevresi yoğun bir "Türkleşme" yaşamış, bölge sakinlerinin değişmesi ile kozmopolit yapı bozulmuştur (Demircioğlu, 2012). İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla geciken, parça parça ve kısmen uygulanması mümkün olan Prost'un önerileri, 1950'lerde Menderes döneminde trafik sıkışıklığını azaltmak, mevcut sokak dokusunu yeniden düzenlemek, yeni caddeler yapmak ve yabancı ziyaretçiler için İstanbul'un cazibesini arttırmak gibi hedeflere taşınmıştır; Karaköy ve Azapkapı arasında bir bulvar, Karaköy ve Tophane arasında ise bir cadde yapılması, Karaköy'ün önce Beşiktaş üzerinden Boğaz'a bağlanması, yeni caddelerin etrafına sekiz kata kadar yükseklikte binaların yapılması, Karaköy'de istimlak ve yıkım çalışmalarının yürütülmesi, Galata Köprüsü'nün kaydırılarak meydanla hizalanması,

Taksim ve Atatürk Köprüsü arasında yeni bir anayol yapmak için Tarlabası Bulvarı'nın genişletilmesi gibi modern şehircilik anlamında yapılan çalışmalar olarak gerçekleştirilmiştir (Gül, 2015). Özellikle meydan ve yol çalışmaları, bölge özelinde hem Doğu Roma ve Ceneviz eserleri, hem de Osmanlı'dan kalan bazı tarihi yapıların yıkılması ve zarar görmesine neden olmuştur. Şekil 3.17'de Karaköy Meydanı'ndaki yıkım çalışmaları ve Şekil 3.18'de yıkımdan sonra meydandaki tramvay ve otomobiller görülmektedir.

Şekil 3.17 : Karaköy Meydanı'nda yıkım çalışmaları (Url-4).

Şekil 3.18 : Karaköy Meydanı'nda tramvay ve otomobiller (Url-4).

1958 yılında Piccinato Planı doğrultusunda, Haliç kıyılarından sanayinin temizlenmesi ve kent dışı sanayileşme ile yerleşik alanda yoğunluğun düşürülmesi hedeflenir ve böylelikle bölgedeki yıkım çalışmaları 60'lı yıllarda da devam eder.

Şekil 3.19’da genişletilen Karaköy Meydanı’nın 1965 yılına ait fotoğrafı yer almaktadır ve meydanda gerek yaya, gerek araç trafiği bakımından yıllar boyu süregelen yoğunluğun devam etmekte olduğu görülmektedir.

Şekil 3.19 : 1965 yılında Karaköy Meydanı (Url-4).

1985 yılında dönemin belediye başkanının ismi ile anılan "Dalan" yıkımları ile "yeni bir İstanbul" imgesi hedeflenmiş ve bu doğrultuda Haliç genelinde 4 binden fazla yapı istimlak edilerek geniş bulvarlar açılmıştır ve bu uygulamalar, bölgenin günümüze ulaşan kentsel dokusunun oluşumunu önemli ölçüde etkilemiştir (Demircioğlu, 2012). Haliç Çevre Düzeni Nazım İmar Planı (1985) ile Haliç Kıyıları, sanayi alanlarının kaldırılması ile beraber kamuya açılır; çok sayıda ambar, atölye, ve küçük binalar yıkılıp endüstriyel altyapı bölgeden taşınmış ve yerine park ve oyun alanları yapılmıştır.

1990’lı yıllarda Perpa’nın açılmış olması, kentin büyümesi ve finansal merkezinin Zincirlikuyu-Maslak aksında oluşmaya başlaması (Tekeli, 1994) ile Karaköy’ün ticari merkez fonksiyonunu yitirmesine sebep olmuştur, ancak endüstriyel malzeme, sanayi makinaları ve yedek parça ticaretinin sağlayan bir yer olma özelliği devam etmektedir.

Bölgenin zaman içerisinde barındırdığı yapıların yıkılması ya da zarar görmesi ile geçirdiği değişimler neticesinde, 1992 yılında, Karaköy ve Unkapanı Köprüleri arasındaki sınırlar içinde kalan Perşembe Pazarı, "Sit Alanı" ilan edilmiştir ve bölgede yapılacak her türlü inşaat, tadilat ve tamirat için izin şartı konulmuştur.

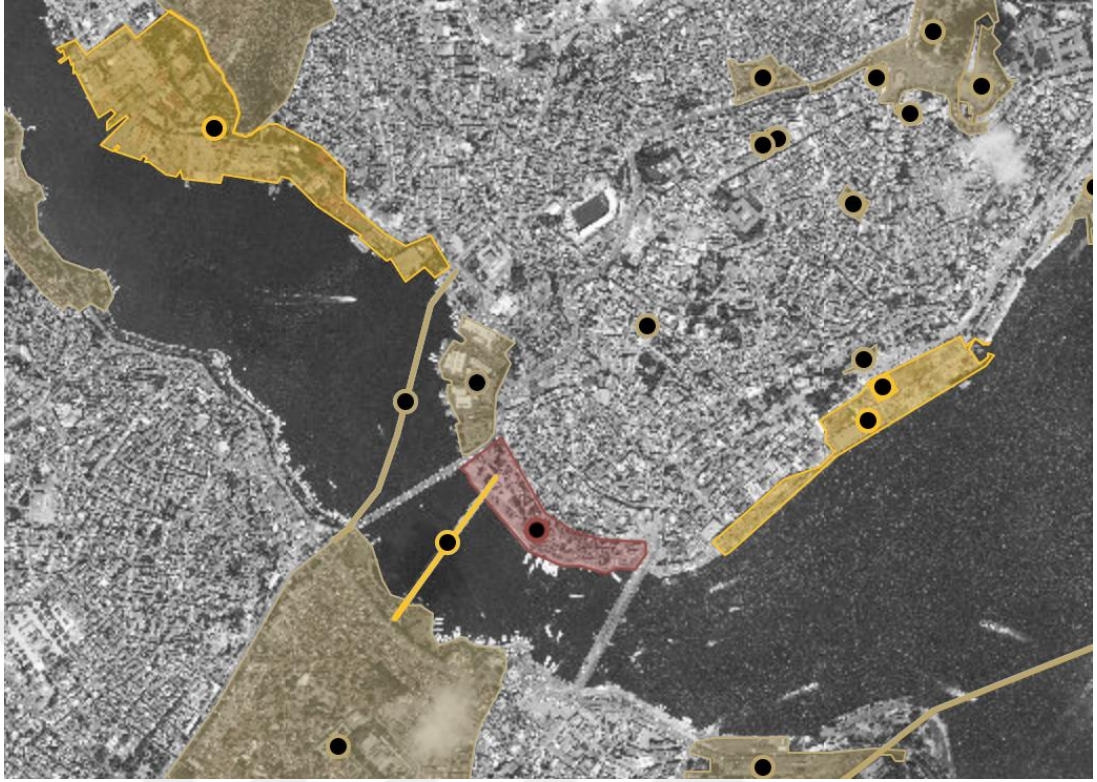
2010 yılında ise Perşembe Pazarı, "Yenileme Alanı" ilan edilmiştir. "Perşembe Pazarı Yenileme Projesi" ile bölgede yıpranan ve özelliklerini kaybetmeye yüz tutmuş kültür varlıklarının bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşası ve restore edilmesi, bölgede ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanlarının oluşturulması, doğal afet risklerine karşı önlemler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıklarının yenilenerek korunması ve kullanılarak yaşatılması hedeflenmiştir (Balcan, 2015).

Şekil 3.20’de arka planda Galata Kulesi’ni barındıran Perşembe Pazarı kıyılarının, günümüz İstanbul silueti içindeki konumu görülmektedir. Bölgenin, halen aktif olarak yer alan hırdavatçılar ve atölyeler ile önemli bir ticaret odağı sayılmaya devam etmesi söz konusudur.

Şekil 3.20 : Eminönü’nden Galata ve Perşembe Pazarı kıyıları. (Fotoğraf: N. Ant, 2016)

Son dönemde Haliç – İstanbul Boğazı hattında, farklı ölçeklerde birçok proje gerçekleşmesi ya da planlama aşamasında olması ile gündemdedir ve Perşembe Pazarı, bu projeler arasında kritik bir konuma sahiptir. Şekil 3.21’de, İSMD’nin "Mega Projeler" çalışmasında (Url-5) yer alan, özellikle 2014 yılında tamamlanarak hizmet vermeye başlayan Haliç Metro Köprüsü, 2015 yılında "özel proje alanı" ilan edilerek, kültür – ticaret – otel kompleksi içermesi planlanan, ticaret ve turizm odaklı Haliç Port Projesi ile 2016 yılında yerindeki mevcut yapıların yıkılması ile başlayan, otel, ticaret, müze, liman olarak karma kullanıma hizmet vermesi planlanan, ticaret, turizm, ulaşım ve kültür odaklı Galata Port Projesi’nin ve bunlara ek olarak kent genelinde, farklı ölçeklerde birçok projenin odağında kalmakta olan Perşembe Pazarı görülmektedir.

Şekil 3.21 : Perşembe Pazarı ve mega projeler (Url-5).

3.3 Perşembe Pazarı Kentsel Yenileme Projesi

İstanbul kentinde son yıllarda ivme kazanan Haliç bölgesindeki dönüşümün gündemindeki iki proje olan Haliç Port (250.000m²) ve Galata Port'un (112.000m²) arasındaki konumu ile Perşembe Pazarı dönüşümün odak noktalarından biri halindedir.

Perşembe Pazarı, 1992 yılında "Sit Alanı" ve 2010 yılında "Yenileme Alanı" olarak ilan edilmiştir. İBB Perşembe Pazarı Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu'na (2008) göre yenileme alanı, Unkapanı ve Galata Köprüleri ile Tersane Caddesi ve Haliç arasında kalan tüm alan ile birlikte, Tersane Caddesi'nin diğer tarafında Arap Camii ile cadde arasında kalan dört yapı adasını kapsamaktadır (Şekil 3.22).

Perşembe Pazarı Kentsel Yenileme Projesi İBB tarafından yürütülmektedir ve proje kapsamında Perşembe Pazarı Kültürel Miras Geliştirme Stratejik Planı (2016), Sosyal Etki Değerlendirmesi Raporu (2017) ve Tasarım İlkeleri Rehberi (2017) oluşturulmuştur. Bu belgelerde projede benimsenen yenileme yaklaşımının "Ada

Ada; Kentsel Yenileme" ve "Adım Adım; Kentsel Canlandırma" olduğu ifade edilmektedir.

Projenin hedefleri,

- (1) Perşembe Pazarı Yenileme Alanı'nda yıpranan ve özelliklerini kaybetmeye yüz tutmuş mevcut taşınmaz kültür varlıklarının projelendirilerek restorasyonunun sağlanması,
- (2) Perşembe Pazarı Yenileme Alanı'nda hâlihazırda bulunmayan ancak tescil kayıtları ile belge ve bilgileri bulunan kayıp taşınmaz kültür varlıklarının projelendirilerek yeniden inşa edilmelerinin sağlanması,
- (3) üst ölçekli planlarda tanımlanan vizyon çerçevesinde, İstanbul'un kültür, sanat, turizm ve ticaret alanındaki gelişimini sağlayacak işlevlerin kentin tarihi bölgelerinde doğru ölçek ve konumda yer almasının proje özelinde sağlanması,
- (4) 1983 yılından bu yana İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce Haliç çevresinde yürütülen yeşil alan oluşturma çalışmalarında proje alanı özelinde oluşan hukuki ve teknik sorunların 5366 sayılı yasanın verdiği imkânlarla çözümlenmesinin sağlanması,
- (5) Perşembe Pazarı Yenileme Alanı'nda depreme dayanıklı olmayan sağlıklı yapı stoğunun yenilenmesi olarak ifade edilmektedir.

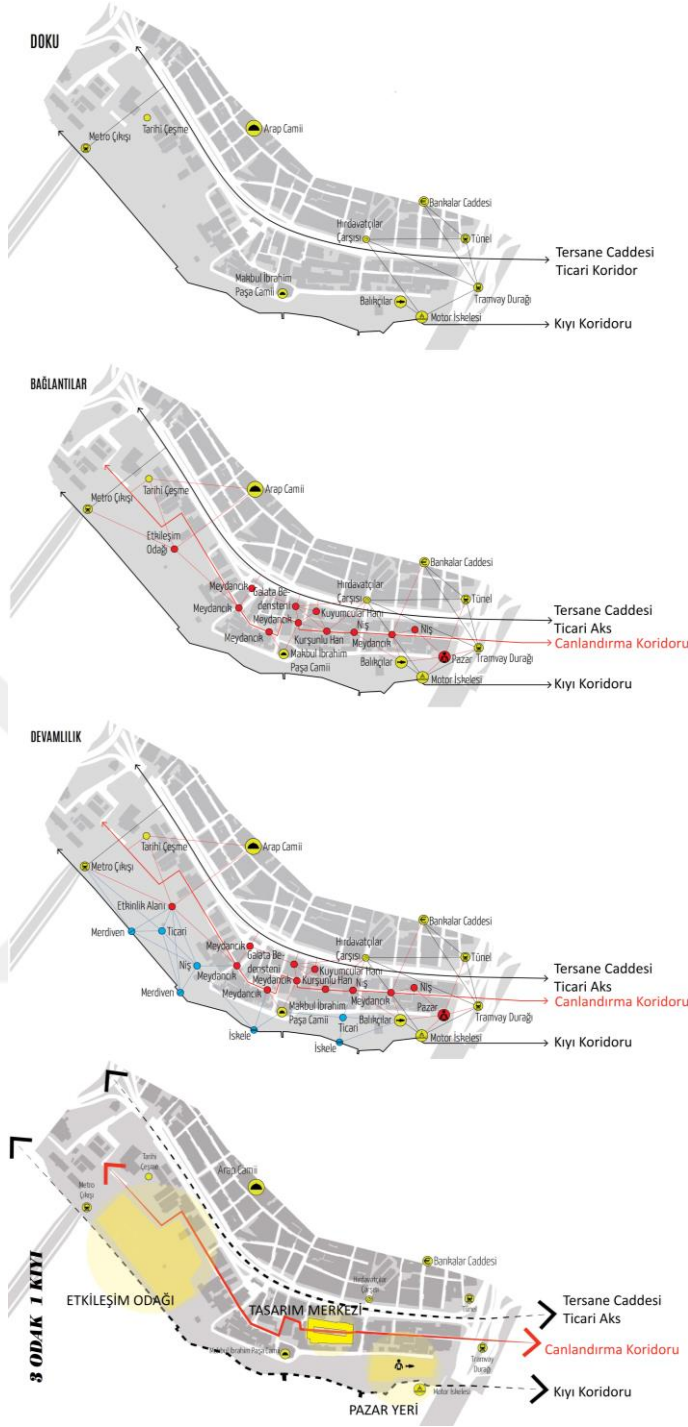

Şekil 3.22 : Perşembe Pazarı Yenileme Projesi Alanı (İBB, 2008).

Söz konusu hedeflerle birlikte, ulaşımda Tersane Caddesi'nin motorlu araç trafiği öncelikli mevcut yapısını, çevresindeki yapılarla bütünleşen, yaya hareketliliğine izin veren bir kesite dönüştürmek, Haliç kıyısı boyunca kesintisiz yaya dolaşımını sağlamak, bu kesintisiz hat üzerinde alanın tarihi kimliği ile uyumlu aktivite alanları oluşturmak, proje alanı sınırları dışına, kıyı boyunca, yaya bağlantısı bağlamak, proje alanı çevresinde bulunan ulaşım transfer noktalarının getirdiği avantajı kullanarak, alana araçsız ulaşım güzergahlarının niteliğini artırmak hedeflenmiştir.

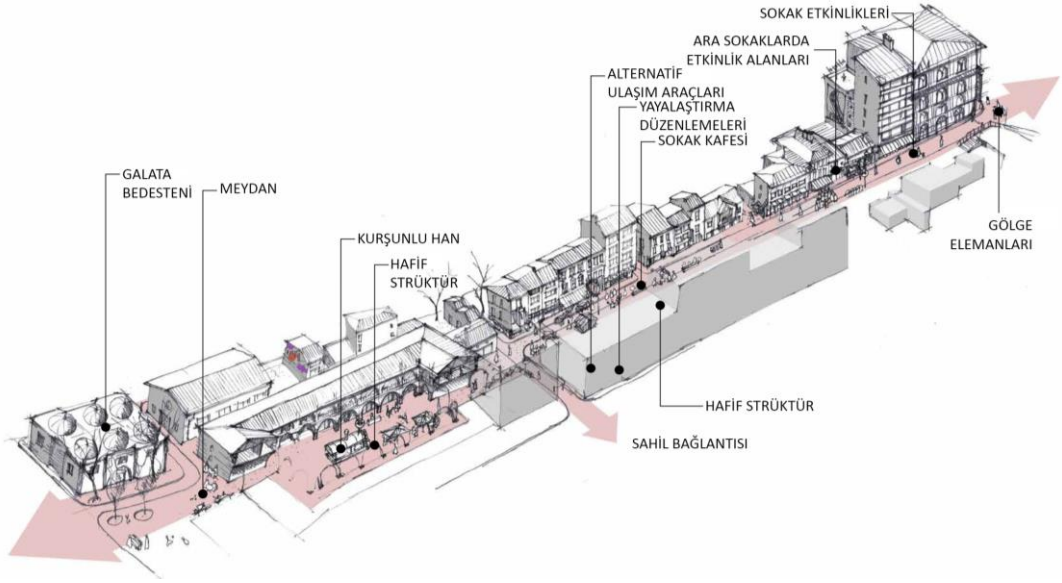
Proje kapsamında ticaret, turizm fonksiyonlarının yanı sıra, sanat ve kültür fonksiyonları da vurgulanarak, alanın özgün dokusuna katkı sağlamak ve projenin sosyal boyutunu güçlendirmek, proje alanı çevresindeki yoğun yapılaşmış alanlardan ulaşılabilir olan Haliç kenarındaki yeşil alanda, nefes alma ve suya ulaşma odağı olarak, bitkisel ağırlıklı düzenlemeler yapmak üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda tasarım kodları kodları biçim, fonksiyon ve bellek üzerinden temellendirilen "Kıyı", "Koridor" ve "Cadde" olmak üzere üç alt başlıkta ele alınmaktadır. Mevcut halde iki köprü arasında Perşembe Pazarı'nda yer alan iki aks olarak Tersane Caddesi ve sahil, "Ticari Koridor" ve "Kıyı Koridoru" olarak ele alınmıştır. Ticari Koridor ile Kıyı Koridoru arasında, alan üzerindeki belirli odakları kapsayan bir "Canlandırma Koridoru" öngörülmüştür ve bu koridor üzerinde "Etkileşim Odağı", "Tasarım Merkezi" ve "Pazar Yeri" olmak üzere üç odak oluşturulması hedeflenmiştir (Şekil 3.23).

Projenin öne çıkan detaylarından biri olarak Canlandırma Koridoru, Şekil 3.24'te yer almaktadır. Alanın Atatürk ve Galata Köprüleri ile, Tersane Caddesi ve kıyı akslarının merkezinde yer almaktadır ve alandaki mevcut tescilli anıtsal yapılardan olan Kurşunlu Han'ı kapsamaktadır. Kurşunlu Han, Canlandırma Koridoru'ndaki Tasarım Merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır ve proje kapsamında, Perşembe Pazarı'nın temel kimliğini ve belleğini oluşturduğu ifade edilen imalat sektörü, meslek öğrenimi ve usta-çırak ilişkileri gözetilerek yeniden düzenlenmesi ile hobi atölyelerine ve kısa dönem eğitim merkezine dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Böylelikle Perşembe Pazarı'nın temel niteliklerinin yenilikçi bir tarzda yaşatılmasına imkan verebilecek şekilde dönüştürüleceği ifade edilmektedir.

Şekil 3.23 : Koridorlar ve odaklar (İBB, 2016).

Şekil 3.25'te İBB (2016) kaynaklarında yer verilen tek görseli ile Perşembe Pazarı Yenileme Projesi ve proje kapsamında alan üzerindeki fonksiyon dağılımı yer almaktadır. Atatürk Köprüsü'nden Galata Köprüsü yönünde sırasıyla sergi ve etkinlik aksları, yeme-içme ve alışveriş aksları ile bu akslar üzerinde meydanlar ve çeşitli donatı alanları tasarlandığı görülmektedir.

Şekil 3.24 : Canlandırma koridoru (İBB, 2016).

Perşembe Pazarı Kentsel Yenileme Projesi'ne ait İBB'nin çalışmalarında yer alan verilerde, söz konusu yerin tarihi değerleri üzerinde durulmakta olduğu, fakat planlama stratejilerinde özellikle kentsel turizmi geliştirici potansiyelin öne çıktığı dikkat çekmektedir; bölgenin tarihsel değerlerine ve kimliğine duyarlı olduğu ifade edilen, fakat aynı zamanda yeni değerler yaratarak kentsel çevreyi yeniden ele alan bir yaklaşım belirlendiği görülmektedir.

Şekil 3.25 : Perşembe Pazarı Yenileme Projesi (İBB, 2016).

3.4 Perşembe Pazarı'nın Mevcut Durumu

Perşembe Pazarı'nın güncel fiziksel yapısına ilişkin bulguların elde edilmesinde alan ziyaretlerinin yanı sıra, İBB'nin (2016) çalışmalarından faydalanılmıştır.

Alana yapılan ziyaretlerde, Perşembe Pazarı'nda tarih katmanlarının fiziksel doku üzerinden okunulabilmekte olduğu gözlemlenmiştir. Sit alanında bulunmaları dolayısıyla binalarda tadilat veya yenileme yapılamaması, birçok yapının bakımsız ve atıl durumda kalmasına sebep olmaktadır (Şekil 3.26). Birçok tarihi yapı, olduğu gibi bırakılmış ya da günlük ihtiyacı karşılayacak kadar küçük eklemeler yapılarak kullanılır haldedir.

Şekil 3.26 : Perşembe Pazarı'ndaki bakımsız ve atıl durumda olan yapı stoğu
(Fotoğraflar: N. Ant, 2016)

BİMTAŞ Analitik Etüdler Raporu'na (2013) göre, fiziksel durumları açısından Perşembe Pazarı'ndaki binaların % 11,8'i iyi, % 47,3'ü orta, % 37,1'i kötü

durumdadır, % 3,8'i ise harabe niteliğindedir. Bu da yapı stoğunun oldukça yıpranmış olduğunun göstergesi olmakla beraber, kentsel gerileme ve bozulmanın habercisidir. Bu durum ayrıca, olası bir depremde risk teşkil etmektedir.

İBB (2016) tarafından, Perşembe Pazarı'nda yer alan iş kolu dağılımında, %34,11 oranı ile hırdavat ve el aletleri ticaretinin en yoğun olarak yer aldığı, bunu takiben %13.2'lik oranla makina teçhizat ve sanayi, %8.3 olarak gemi, yat, tekne malzemeleri ve %8 oranıyla metal ürünleri ticareti olduğu belirtilmektedir. Bölgede imalat sektörünün oranı %6'dır ve cıvata ticareti, plastik ürünleri ticareti, boyacılık malzemeleri ticareti, yeme-içme sektörü, iş güvenliği ve tekstil malzemeleri daha düşük oranlarda karşımıza çıkmaktadır (İBB, 2016).

Sokak hayatı, zemin katların ve bina cephelerinin esnaf tarafından aktif şekilde kullanılıyor olmasından dolayı Perşembe Pazarı kendine özgü bir iş yapma ve yaşama biçiminin varlığına ev sahipliği yaparak, sokak/kamusal alan – cephe düzeyinde kendine özgü bir durum ortaya koymaktadır (Şekil 3.27).

Şekil 3.27 : Sokak/kamusal alan – cephe düzeyinde aktif kullanımın örnekleri
(Fotoğraflar: N. Ant, 2016)

Çalışma alanının (1) kent içindeki merkezi konumu ve (2) çeşitli ulaşım ağları ile bağlantısı, (3) zengin tarihsel geçmişi ve anıtsal yapıların varlığı, (4) barındırdığı aktif ticari yaşam, (5) sahip olduğu kıyı, manzara ve karşı kıyı ile etkileşim imkanı, alanın sahip olduğu potansiyeller ve barındırdığı fırsatlar olarak ifade edilebilirken, (1) özellikle alana ana bağlantıyı sağlayan Tersane Caddesi'ndeki kontrolsüz trafik ve araç – yaya ulaşım yollarının çakışmakta olan durumu dolayısıyla ulaşım sorunu, (2) alan içerisindeki sokak ve kaldırımlara park eden araçlar, (3) kentsel gerileme ve bozulmanın habercileri olarak terk edilmiş, metruk binalar ve bunlar dolayısıyla ortaya çıkan negatif imaj, (4) akşam saatleri ve gece boyunca sokakların karanlık olması dolayısıyla barınan suç potansiyeli ile (5) Galata-kıyı yönünde alana ulaşımı zorlaştıran (çitler, duvarlar vb.) fiziksel ve görsel bariyerler (Yıldız, 2012) alanın zayıf yönleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

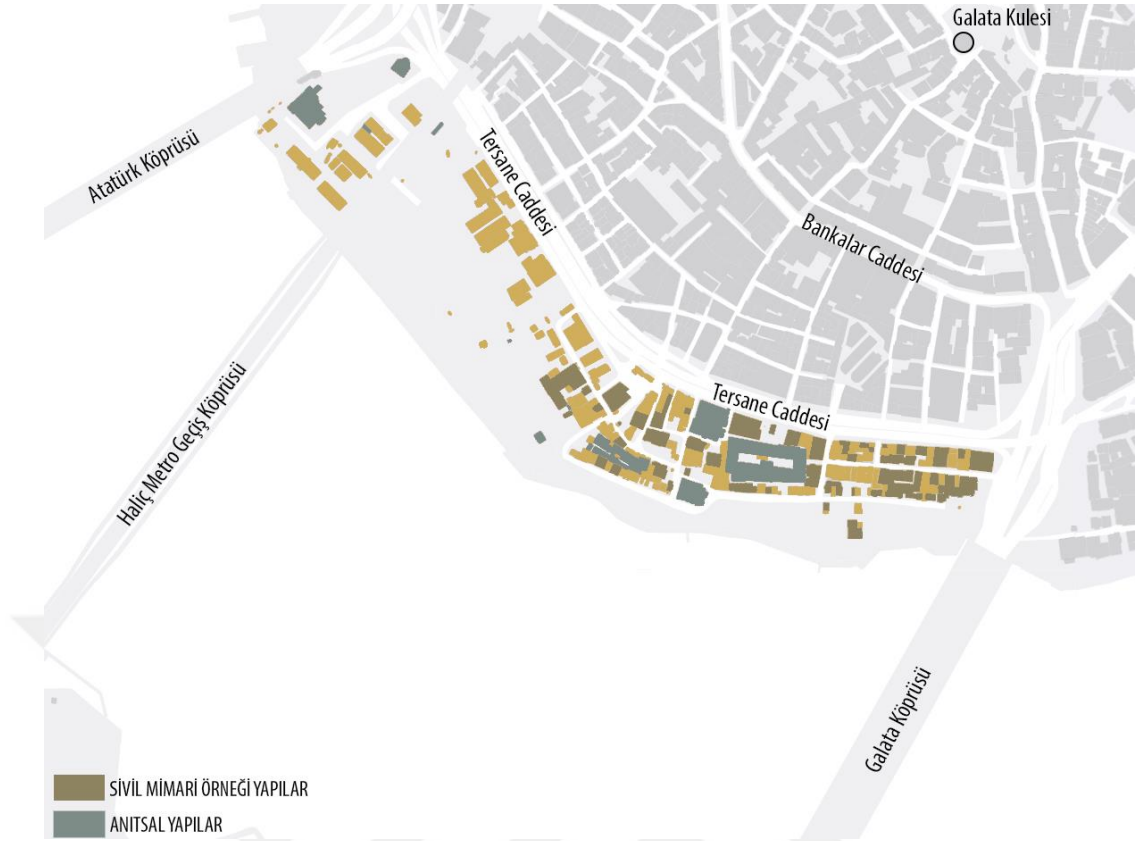
3.4.1 Alandaki önemli tarihi eserler

İBB (2016) raporuna göre Perşembe Pazarı'nda bulunan 313 adet yapının 123 tanesi tescilli kültür varlığı niteliğindedir; bunlardan 11'i tescilli anıtsal yapı, 112'si tescilli sivil mimarlık örneğidir ve tescilli olup, şu an yerinde mevcut olmayan kayıp kültür varlığı sayısı 55'tir. Güncel durumda Perşembe Pazarı'ndaki yapı stoğunda mevcut olan tescilli anıtsal ve tescilli sivil mimari örneği yapılar Şekil 3.28'de görülmektedir.

İBB raporlarında (2016), günümüze ulaşmış olan 11 adet tescilli anıtsal yapıdan Sokullu Mehmet Paşa Camii, Saliha Sultan Çeşmesi, Yunus Dede Türbesi, Yahya Paşa (Kethüda) Çeşmesi, Yelkenciler Han, Galata Bedesteni (Fatih Hırdavatçılar Çarşısı), Yağkapanı Camii (Makbul İbrahim Paşa Camisi) ve Kurşunlu Han (Rüstem Paşa Hanı) olmak üzere sekiz tanesi detaylı olarak ele alınmaktadır (Şekil 3.29).

Bölgedeki tescilli anıtsal yapılardan olan 1578'de yapılmış olan *Sokullu Mehmet Paşa Camisi*, alanın Atatürk Köprüsü'ne bakan kenarında yer almaktadır. Giriş kapısı köprü tarafındadır ve Haliç Metro Köprüsü'nün yapımı ile Perşembe Pazarı tarafından görüntüsü kesilmektedir.

1732 yılında yapılan *Saliha Sultan Çeşmesi*, Sokullu Camisi ile Tersane Caddesi arasında yer almaktadır. Rokoko tarzındaki üç pencere, bir sebil ve iki çeşmeden oluşmaktadır.

Şekil 3.28 : Bölgedeki tescilli yapılar (İBB, 2016).

Yahya Paşa Çeşmesi ise sahil kısmındadır. Kesme taştan, Lale Devri üslubunda yapılmış, küp gövdeli bir meydan ve iskele çeşmesidir. Günümüzde fark edilmesi güç, bakımsız bir haldedir.

Tersane Caddesi ile sahil arasında bulunan *Yunus Dede Türbesi* de bölgedeki fark edilmesi zor olan anıtsal yapılardan biridir.

Yelkenciler Hanı, ismini 19. yüzyılda yelken bezi üretimine ev sahipliği yapmasından almaktadır. Günümüzde bakımsız halinden dolayı fark edilmesi zorlaşmıştır.

Sahil kısmında yer alan *Yağkapanı Camii/Makbul İbrahim Paşa Camii*, 1536 yılında yapılmıştır, yapının altında farklı sektörlerden dükkanlar hizmet vermektedir.

Kurşunlu Han, 1540-1550 yılları arasında inşa edilmiş olan bir kervansaraydır. İki katlı, revaklı bir avlu çevresinde odalardan oluşan han, günümüzde yay ve tel imalat ve dağıtım işlevlerine ev sahipliği yapmaktadır.

1453-1481 yıllarında inşa edilen *Galata Bedesteni*, günümüzde iş aletleri ve hırdavat satışı yapan dükkanlar tarafından kullanılmaktadır.

Şekil 3.29 : İBB analizlerinde yer alan tescilli yapılar (Fotoğraflar: N. Ant, 2016-2018).

Alana yapılan ziyaretlerde, söz konusu tescilli anıtsal yapıların yanı sıra, alanda mevcut olduğu tespit edilen ve bölgenin kimliği açısından önemli olduğu düşünülen tescilli, anıtsal ya da sivil mimari örneği olan daha bir çok kalıntı, bina ve mimari öge bulunmaktadır (Şekil 3.30).

Şekil 3.30 : Bölgede tespit edilen diğer yapılar (Fotoğraflar: N. Ant, 2016-2018).

Tarihi Ceneviz Surları (Şekil 3.31) gibi tescilli ve anıtsal yapılarla birlikte, çalışma alanındaki yapıların yarısından fazlasını oluşturan sivil mimari örneği yapılara İBB (2016) analizlerinde, tasarım stratejilerinde ya da özgün dokuyu oluşturduğu ifade edilen diğer yapılarla birlikte yer verilmediği görülmektedir. Bu yapılar, Demircioğlu'nun (2012) çalışmasında da yer almaktadır.

Şekil 3.31 : Ceneviz Surları (Fotoğraf: N. Ant, 2016).

Alan ziyaretlerinde ilk olarak dikkat çeken yapılardan bir diğeri, sivil mimari örneği olduğu tespit edilen ve çalışma alanının iskele ve tramvay durağı tarafından girişinde, Karaköy Caddesi ile Tersane Caddesi'nin kesişiminde yer alan *Nordstern Han*'dır (Şekil 3.32). 1889 yılında inşa edilen yapının yerinde, öncesinde bir Yahudhane (Yahudiler'in bir arada oturdukları ev topluluğu) olduğu bilinmektedir (Url-6). Yakın zamanda restore edilmesi dolayısıyla iyi durumdadır ve günümüzde otel olarak kullanılmaktadır.

Tersane Caddesi üzerinde yer alan ve sivil mimari örneği olduğu tespit edilen *Kuyumcular Han*, zemin katındaki dükkan cepheleri, panolar ve tenteler ile genel bakımsızlık hali dolayısıyla ilk bakışta dikkat çekmemektedir (Şekil3.33). 1880'lerin sonunda zemin katında bir cam tüccarı, bir müteahhit, diğer katlarda dört komisyoncu, bir firma temsilcisi, bir tellal, bir matbaacı ve bir eskici bulunduğu ve ayrıca Fransız Ticaret Odası'nın da bulunduğu bilinen bu han (Gülenaz, 2011), günümüzde hırdavatçılar ve iş güvenliği malzemeleri satan dükkanlar tarafından kullanılmaktadır, üst katlarının ise ya depo olarak kullanıldığı ya da boş olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 3.32 : Nordstern Han (Fotoğraf: N. Ant, 2016).

Şekil 3.33 : Kuyumcular Han (Fotoğraf: N. Ant, 2016).

Verdinaz (Gülnaz) Kadın Çeşmesi, Yağ Kapanı sokakta yer almaktadır (Şekil 3.34). Mevcut durumda bir kısmının zeminin altında kalması ve çeşme olarak kullanılamaması söz konusudur.

Aslında çalışma alanı olarak belirlenen sınırların dışında kalan *Arap Camii*, Tersane Caddesi'ne Bankalar Caddesi yönünde paralel bir yan sokakta yer almaktadır ve cadde üzerinden görünür haldedir (Şekil 3.35). İlk olarak Emeviler tarafından 715 tarihinde yapıldığı bilinen cami, dikdörtgen planlı kagir bir yapıdır. Daha sonra kilise olarak kullanılan yapıya, 1232 tarihinde, günümüzde minare olarak görülen çan kulesi eklenmiştir. İstanbul'un fethinden sonra, 1475 yılında ise yeniden camiye

dönüştürülmüştür. Eklemeler, onarımlar ve yenilemeler neticesinde günümüzdeki halini almıştır (Url-7).

Şekil 3.34 : Verdinaz (Gülnaz) Kadın Çeşmesi (Fotoğraf: N. Ant, 2016).

Şekil 3.35 : Arap Camii (Fotoğraf: N. Ant, 2018).

Tüm bu yapılara ek olarak, Kurşunlu Han'ın içerisinde, günümüzde çeşme olarak kullanıldığı tespit edilen ve Şekil 3.36'da yer alan tarihi bir sütun başına rastlanmıştır. İBB (2016) analizlerinde ve konsept geliştirme çalışmalarında Kurşunlu Han yer almasına rağmen, sütun başına dair bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Şekil 3.36 : Sütun başı (Fotoğraf: N. Ant, 2018).

3.5 Perşembe Pazarı’nda Değişime Neden Olan Kentsel Eşikler

Tezin teorik kısmında ele alındığı üzere, kentsel değişim süreçleri sürekli veya doğrusal ilerlememektedir ve eşik etkileri ile karakterize edilebilmeleri mümkündür. Geçmişte yaşanan kritik dönemeçlerin başlattığı olaylar dizisiyle sonradan ortaya çıkabilen süreçler, kentsel değişimin örüntüsünü oluşturmaktadır ve geçmişte gerçekleşen olaylar, değişime yön vererek geleceği şekillendirmektedir. Perşembe Pazarı’nın Galata, Beyoğlu ve Haliç bağlamlarındaki tarihsel sürecini inceledikten sonra, bölgenin bu süreçte biçimlenişinde etkisi olduğu ve değişimine neden olduğu düşünülen önemli kentsel eşikler belirlenmiş ve bir zaman çizelgesinde ifade edilmiştir (Şekil 3.37).

Bölgedeki ilk değişimin Cenevizliler’in Galata’ya yerleşmesiyle başladığı görülmektedir; bu olayla beraber, bölgedeki ticari aktivite artmış ve yüzyıllar boyunca bölgenin şekillenmesine temel sağlamıştır. Osmanlı döneminde Haliç Tersaneleri’nin inşasıyla beraber denizcilik sektörünün geliştiği ve Perşembe Pazarı’ndaki ticari hayatla beraber, sosyal yaşama ve bölgedeki yaşantıya etki ettiği görülmektedir. Limanın gelişmesiyle artan uluslararası ticaret, şehrin ekonomik merkezinin Haliç’in kuzey kıyılarında bulunan Galata’daki ticari binalara ve bankalara kaymasını tetiklemiştir ve bu doğrultudaki ihtiyaçlara cevap veren ulaşım,

liman, posta vb. hizmetlerin bölgede yoğunlaşmasını sağlamıştır. Bölgeyi karşı kıyıya bağlayan köprülerin Karaköy'ün sınırlarına inşa edilmesi, raylı sistemlerin Karaköy'den geçmesi, Karaköy vapur iskelesinin inşa edilmesi gibi ulaşımda sağladığı alternatif yollar ile bölgenin, gerek Pera tarafına, gerek Tarihi Yarımada'ya ulaşımda önemli bir nokta olduğu ve Perşembe Pazarı'nın kentin odağında kaldığı görülmektedir. Bu gelişmeler ile Haliç'in iki yakasının ve neticesinde kentin organik bütünlüğünün desteklenmiş ve alanın kent içindeki konumu kuvvetlenmiştir.

1950'li yıllara gelindiğinde, gayrimüslimlerin bölgeyi terk etmesi ile bölgedeki aktörler ve kullanıcı profili değişmesinin yanı sıra, kentleşme adına alınan kararlar, gerçekleşen yıkımlar ve yol çalışmaları yakın geçmişe kadar sürekli gündemde kalarak, bölge üzerinde etkilerini uzun yıllar göstermiştir.

1980'li yıllarda "yeni bir İstanbul" imgesi yaratmayı hedefleyen belediye çalışmaları ile bölge, özgün dokusunun kaybetmiştir ve bölgenin günümüze ulaşan kentsel dokusunun oluşumunu önemli ölçüde etkilemiştir.

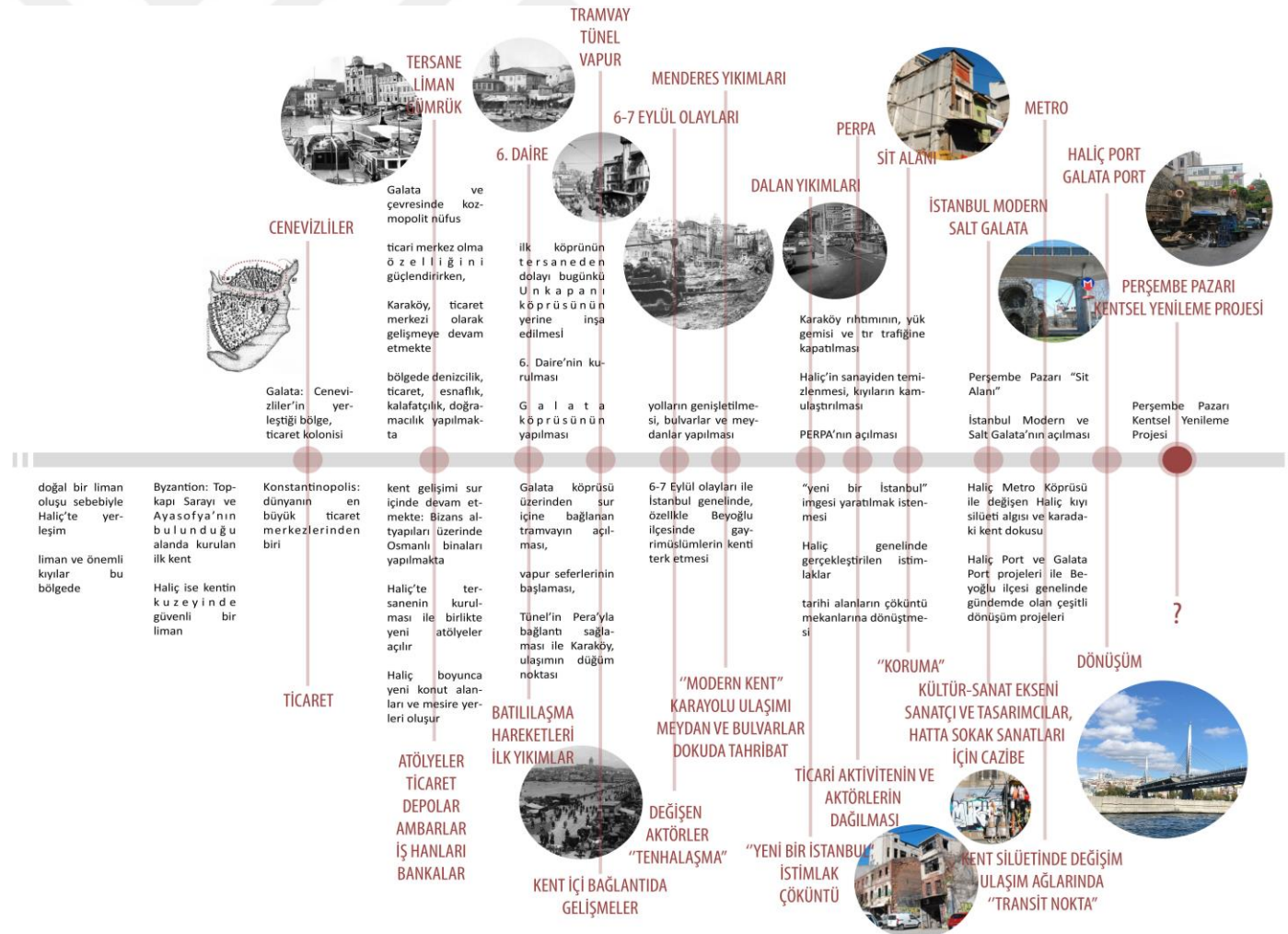
İstanbul'un en büyük motor, torna, yedek parça gibi malzemelerin bulunduğu bölgelerinden, iş merkezlerinden biriyken, Perpa'nın açılması ve kent yönetimlerinin tutumu ile Karaköy ve özellikle Perşembe Pazarı ticari merkez fonksiyonunu yitirmiştir; ancak endüstriyel malzeme, sanayi makinaları ve yedek parça satışları devam etmiştir. Bu süreçte ticari ve ekonomik yaşantı ile birlikte sosyal yaşantının da bozulduğu Perşembe Pazarı, 1992 yılında, "Sit Alanı" ilan edilir. Belediyenin başlattığı yıkımların devam edememesinin yanı sıra, bölgede yapılacak her türlü inşaat, tadilat ve tamirat için kurulun izni şartı konması, bölgenin günümüze ulaşan karmaşık fiziksel dokusunun oluşmasında etkili olmuştur.

2000'li yıllarda bölgenin yakın çevresinde kentin ilk çağdaş sanatlar müzesi olan İstanbul Modern'in açılmasıyla ve daha sonra 2011 yılında Bankalar Caddesi'ndeki Osmanlı Bankası'nın Salt Galata olarak bir kültür yapısına dönüşmesiyle, Karaköy kültür ve sanat ekseninde değişmeye başlamış ve sanatçı ve tasarımcılar için uğrak bir nokta haline gelmiştir. Perşembe Pazarı'nın ise bu süreçte yeni, çeşitli atölyelere ev sahipliği yapması ve fikir üretim ve tasarım projelerinde ele alınması söz konusu olmuştur. Buna paralel olarak son yıllarda, oldukça yüksek ilgi gören "graffiti" tarzında (gayriresmi) sokak sanatı eserlerine ve sanatçılarına da mesken olduğu gözlemlenmiştir.

2014 yılında Azapkapı yönünde bölgeden geçen Haliç Metro Köprüsü, Haliç durağı, Perşembe Pazarı'na ulaşımı sağlıyor oluşu ile bölgeyi, Karaköy sınırları içerisinde metro – tramvay – vapur – karayolu gibi ulaşım ağlarının arasında bir geçiş bölgesi haline dönüşmüştür.

Günümüzde bölgede halen aktif olarak yer alan hırdavatçılar ve atölyeler ile önemli bir ticaret odağı sayılmaya devam etmektedir ve Perşembe Pazarı, "ulaşım odağından kültürel odağa dönüşen" bir vizyonla Kentsel Yenileme Projesi kapsamındadır. Beyoğlu ilçesi sınırlarında gündemde olan Haliç Port ve Galata Port gibi çeşitli projelerin de etkisiyle Perşembe Pazarı, yapılacak (ve hatta yapılmakta olan) müdahalelerin eşiğinde kritik bir süreçtedir.

Şekil 3.37 : Perşembe Pazarı'nda kentsel eşikler (N. Ant, 2018).

3.6 Çift Pozlama (Double Exposure) Analizleri

Çift pozlama yöntemi, özellikle değişim gündeminde olan yerlerde geride kalan tarihsel okunabilirliğin haritalanması üzerine bir çalışmadır ve geçmişe yönelik analizlerden zaman derinlikli veriler elde edilmesini sağlamaktadır. Güncel ve önceki kentsel dokunun çoklu okunması, sokak hizalama, arsa sınırları ve hareket rotaları gibi verileri ortaya koyarak, bölge temizlenmeleri, yeşil doku yoğunluğunun azalması gibi çeşitli değişimler görünür kılınmaktadır.

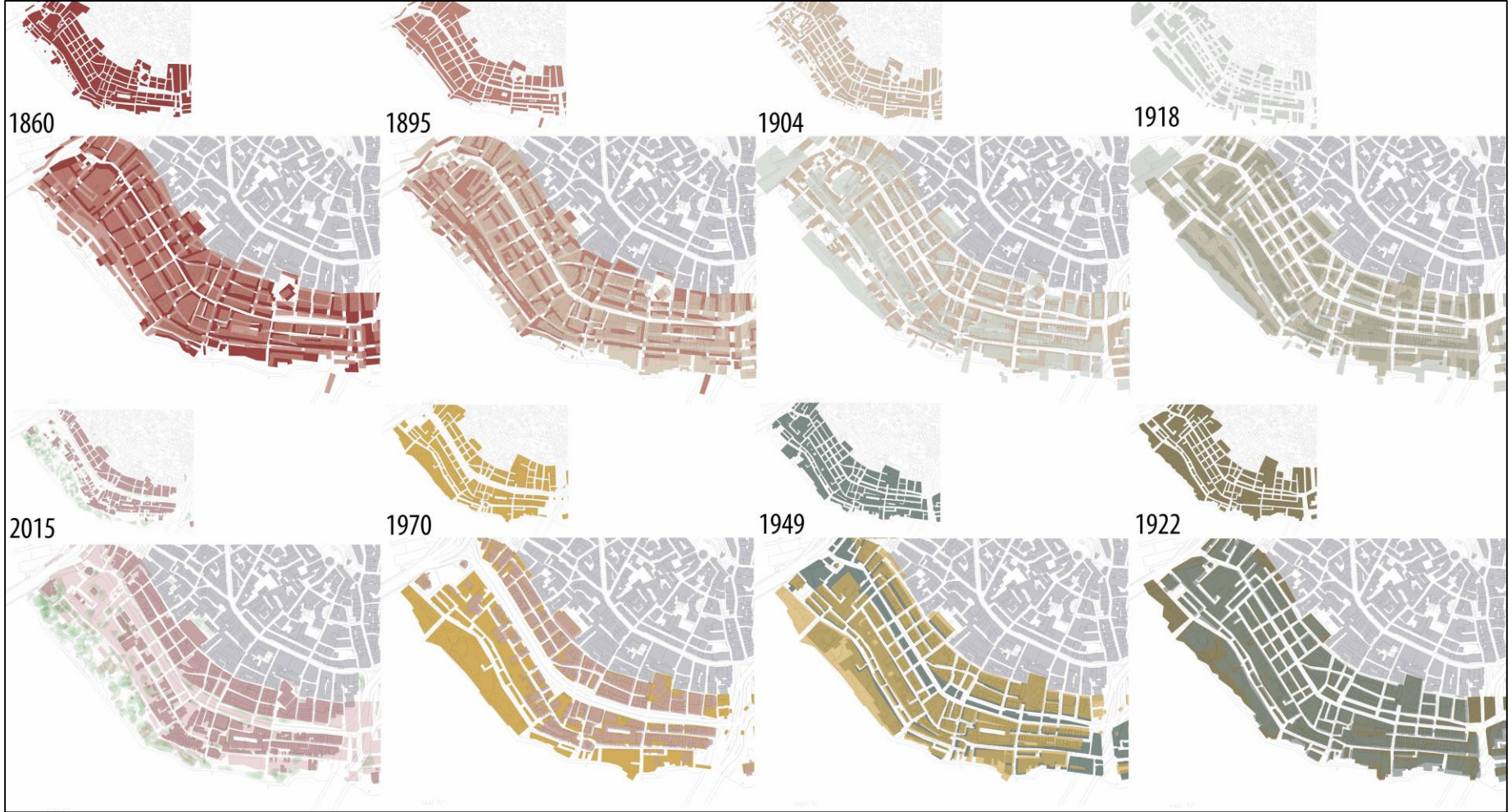
3.6.1 Tarihi haritaların karşılaştırmalı analizi

Çalışma alanına ait bulunan tarihi haritalar üzerinden yapı adaları belirlenerek, çift pozlama metoduyla kendilerinden daha güncel yıllara ait haritalarla kıyaslanmıştır ve 1860-2015 yılları arasında Perşembe Pazarı'ndaki fiziksel doku değişiminin izi sürülmüştür (Şekil 3.38). Çalışmada sırayla Ostoya Haritası (1860), Huber Planı (1895), Goad Haritaları (1904-06), Necip Bey Haritası (1918), Müller Haritası (1922), Suat Nirven Haritaları (1949), Garudis ve Papatriafantafilou Galata Planı (1970) ile Halihazır Harita'dan (2015) faydalanılmıştır.

Tarihi haritalar üzerinden alana bakıldığında, 19. – 20.yy arasında bölgedeki yapıli çevrenin pek fazla değişmemiş olduğu görölmektedir. Sokak yapısı ve blok boyutları aynı şekilde muhafaza edilmişken, kıyı şeridinde yapıli çevreye eklenmeler olduğu görölmektedir; dolayısıyla bölgedeki yaşıntının kıyı bağlantılı olarak yoğunlaşmakta olduğu söylenebilir.

20. – 21.yy arasındaki değişimlere bakıldığında ise özellikle 1949-1970 yılları arasında yapıli çevrede yüksek oranda yol ve meydan yapılmak üzere yıkımlar olduğu ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde yeşil alan olarak kullanılan alanların ise aslında 1970 yılı haritasında mevcut olan yapıli çevreye ait olduğu görölmektedir. Karaköy Meydanı, Tersane ve Sabahattin Evren Caddeleri'ne ek olarak, yapıli çevre özellikle kıyı şeridinde ve kıyidan Tersane Caddesi'ne kadar olan alan üzerinde, Azapkapı tarafında temizlenmiştir. Bununla beraber söz konusu çevrede blok boyutlarının, aralarda eksilen binalarla deformasyona uğramış olduğu görölmektedir.

Şekil 3.38 : (Saat yönünde) 1860-2015 yılları arasında haritalar üzerinden fiziksel doku değişimi (N. Ant, 2018).

Buna karşılık olarak Tersane Caddesi'nden yukarıda kalan kısımlarda bariz bir doku değişimi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte çalışma alanının deniz ile olan bağlantısı zayıflarken, kara yolu ulaşımı açısından önem kazandığı söylenebilir.

Şekil 3.39'da 1860 ve 2015 yılları arasındaki kentsel dokudaki değişim görülmektedir. Fiziksel dokudaki eksilmelerin günümüzde yol ve meydan olarak kullanıldığı okunabilmektedir. Bununla beraber, yerleşimde kıydan geriye doğru bir çekilme olduğu, özellikle Azapkapı tarafında yoğunluğun oldukça azaldığı ve eski yapı adalarının günümüzde park ve yeşil alan olarak kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 3.39 : 1860-2015 yılları haritalarının çift pozlama analizi (N. Ant, 2018).

3.6.2 Hava fotoğraflarının karşılaştırılmalı analizi

Eski haritaların çift pozlama analizlerine ek olarak, İBB'den elde edilen, 1966-2014 yılları arasından çalışma alanına ait hava fotoğraflarında yapı adaları ve yollar belirlenerek, aynı metotla birbirleri ile kıyaslanmıştır ve fiziksel dokudaki değişimlerin izi sürülmüştür (Şekil 3.40).

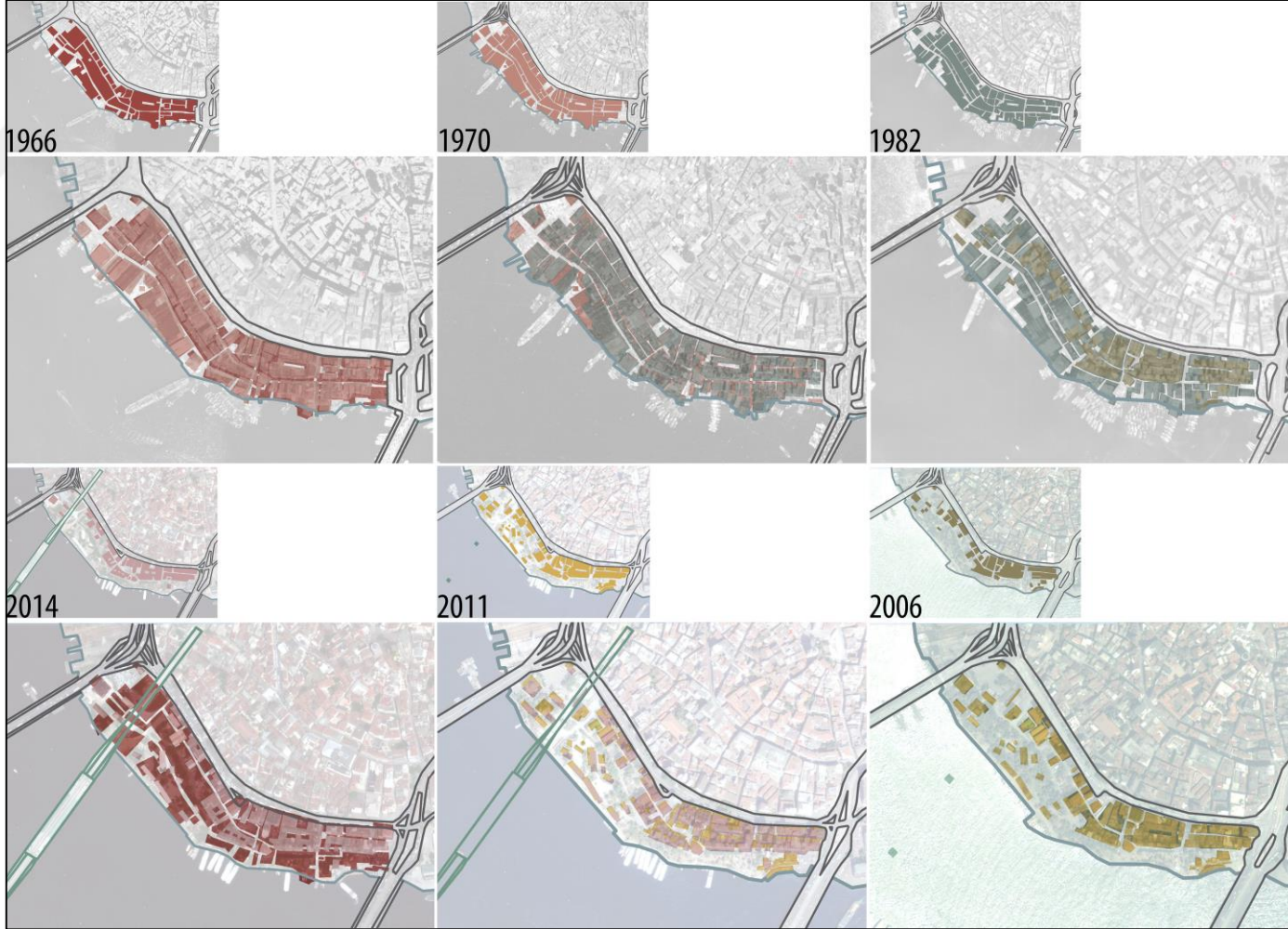
Çalışma alanı 1966 yılı hava fotoğrafı üzerinden incelendiğinde, trafik sorununu çözmek adına Karaköy Meydanı'nın açıldığı, bununla beraber kıyıdaki deniz taşıtları ile Eminönü'ne deniz yolu ulaşımının sağlanmakta olduğu görülmektedir. 1970 yılına ait hava fotoğrafı ile kıyaslandığında çalışma alanının Karaköy Meydanı'na bakan bölümünde bazı yapıların yıkıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde Tersane Caddesi Tünel Caddesi arasındaki blok yıkılarak yol genişletme çalışmalarının yapılmış olduğu görülmektedir.

1970-1982 yılı hava fotoğrafları kıyaslandığında, ana karayolu ulaşımının Sabahattin Evren Caddesi ile Tersane Caddesi üzerinden sağlandığı, Karaköy Meydanı'nın mevcut yapıların sınırına kadar genişlediği ve bunlarla beraber, Azapkapı tarafında yapılaşmada az da olsa eksilmeler olduğu görülmektedir. Kıyıdaki deniz yolu taşıtları dolayısıyla, Perşembe Pazarı kıyılarının bu yıllarda da aktif olarak kullanıldığı söylenebilmektedir.

1982-2006 yılları arasındaki süreçte çalışma alanının 1980'li yıllarda, dönemin belediyesi tarafından gerçekleştirilen ve “Dalan Operasyonları” olarak da bilinen yıkım çalışmalarından etkilendiği görülmektedir. Kıyıda, Azapkapı tarafındaki yıkım neredeyse Tersane Caddesi'ne ulaşırken, Galata Köprüsü'ne doğru Fermenciler Caddesi, Makaracılar Sokak ve Yelkenciler Caddesi ilk sıra yapılarına sahip olmuştur.

2006-2011 yılları arasında sahilde prefabrik yapıların olması ve yıkım yapılan alanların ağaçlandırılması dışında, fiziksel dokuda belirgin bir değişim görülmemektedir. Yapımı 2014'de tamamlanan Haliç Metro Köprüsü'nün temellerinin suyun yüzeyine ulaştığı görülmektedir. İskelede motorların olmaması ile sahilin boşluğu dikkat çekmektedir. Buna ek olarak 2000'li yıllarda hafif metronun Eminönü ile Karaköy arasındaki bağlantıyı sağlamak üzere Galata Köprüsü üzerinden geçtiği görülmektedir.

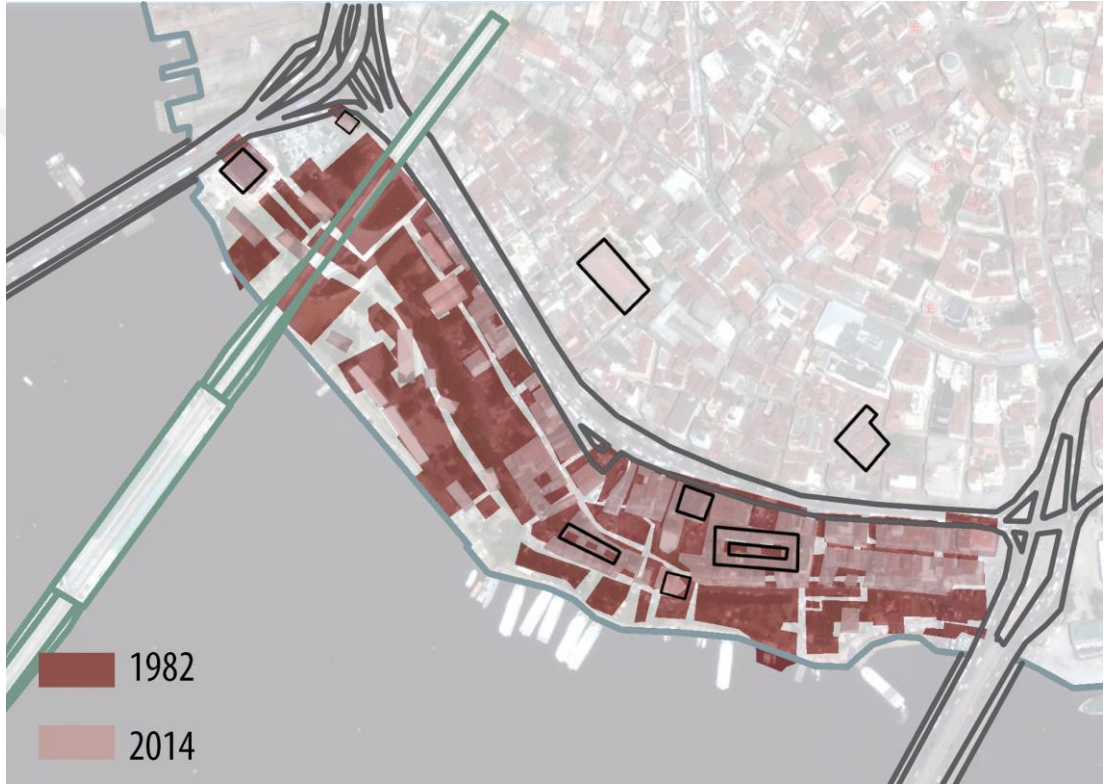
2014 yılına gelindiğinde, 2011 yılına kıyasla sahildeki prefabrik yapıların büyük bir kısmı ile Perşembe Pazarı İskelesi civarında yapılaşmanın azaldığı ve çalışma alanından Haliç Metro Köprüsü'nün geçmekte olduğu görülmektedir. Ana karayolu ulaşımının genişletilen Tersane Caddesi üzerinden sağlanmaktadır.

Şekil 3.40 : (Saat yönünde) 1966-2014 yılları arasında hava fotoğrafları üzerinden fiziksel doku değişimi (N. Ant, 2018).

Perşembe Pazarı Parkı olarak adlandırılan yeşil alanda metro şantiyesinin ardından kalan bir takım prefabrike yapıların mevcut olduğu ve bu alanda çalışmalar olduğu görülmektedir. Kıyıda demirlediği görülen motorlar sayesinde iskelenin yeniden kullanıldığı söylenebilmektedir.

Şekil 3.41’de 1966 ve 2014 yılları arasındaki kentsel dokudaki değişimin izi sürülebilmektedir. Yapı bloklarının özellikle Azapkapı tarafında bariz bir şekilde kıyıdan geri çekilmesi ile Metro Köprüsü’nün bölgeden geçmesi, yapıli çevredeki en belirgin farklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

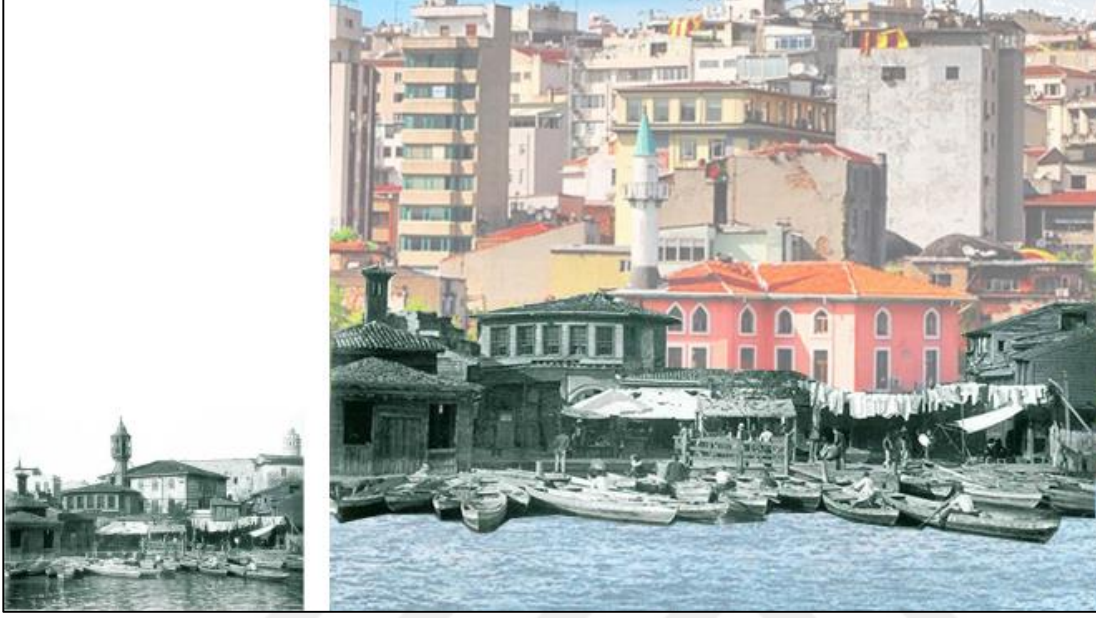
Şekil 3.41 : 1966-2014 yılları hava fotoğraflarının çift pozlama analizi (N. Ant, 2018).

3.6.3 Eski ve güncel fotoğrafların karşılaştırmalı analizi

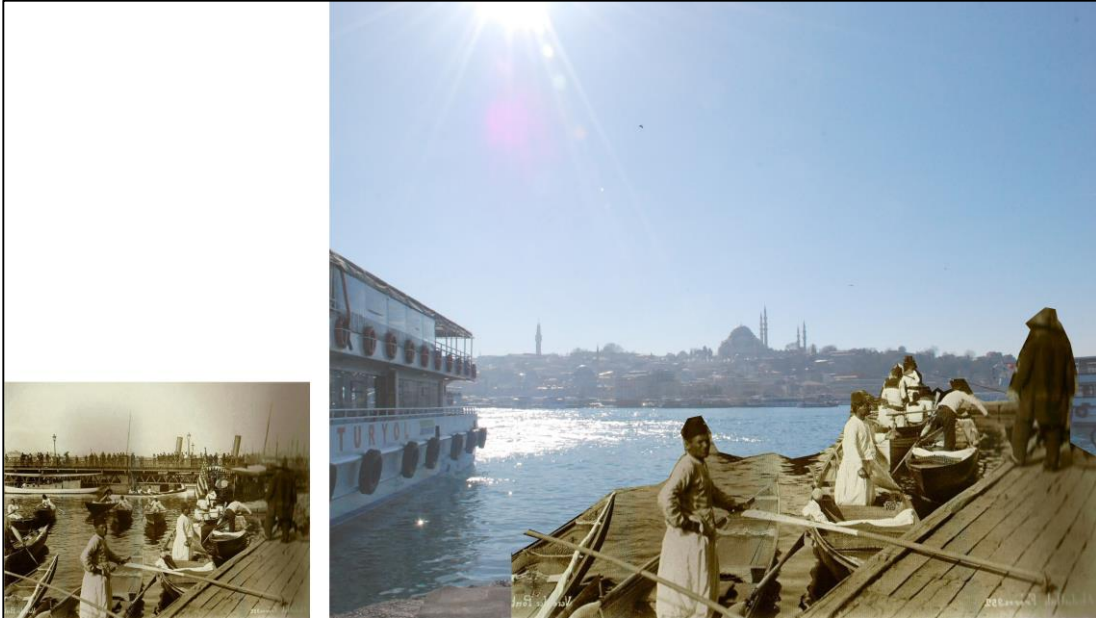
Bu bölümde Perşembe Pazarı’na ait eski fotoğraflar ile güncel çekilen fotoğraflar için çift pozlama yöntemi uygulanmıştır.

Günümüzde çoğunlukla binaların istimlak edilmesiyle oluşturulan yeşil alandan oluşan Perşembe Pazarı kıyılarının 1900’lü yıllarda bina, yapı birimi, insan ve deniz yolu ulaşım araçları (sandallar) bakımından oldukça yoğun olduğu ve günümüze

kıyasla daha aktif kullanıldığı görülmektedir. Şekil 3.42’de Sandallar Perşembe Pazarı kıyılarını neredeyse kapatmaktayken, kara üzerinde özellikle kıyıda binalar ve çeşitli yapı elemanları ile yoğun yapılaşma olduğu, Şekil 3.43’te ise kıyının, karşı kıyıya geçiş amaçlı aktif kullanımı görülmektedir.

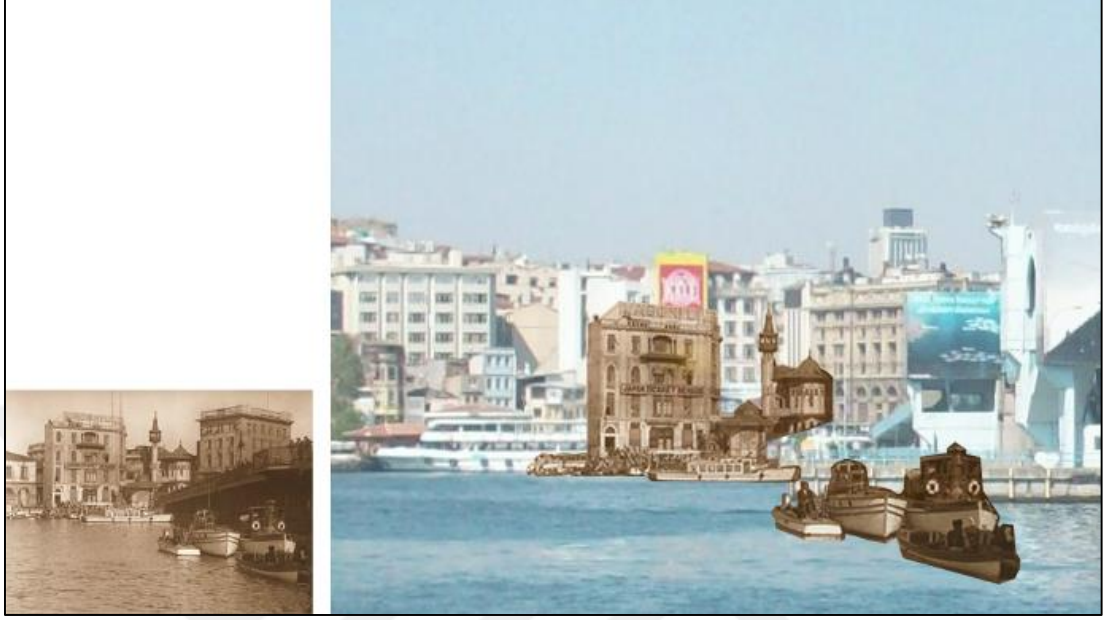

Şekil 3.42 : Denizden Perşembe Pazarı, 1800’lerin sonu – günümüz (N. Ant, 2018).

Şekil 3.43 : Perşembe Pazarı sahili, 1800’lerin sonu – günümüz (N. Ant, 2018).

Şekil 3.44'te görüldüğü üzere, Karaköy Meydanı açılmadan önce Galata ve sahil arasında ara kotlarda yapılaşma mevcuttur. Bu dönemde Karaköy – Eminönü arası deniz ulaşımı Perşembe Pazarı kıyılarından yapılmaktadır.

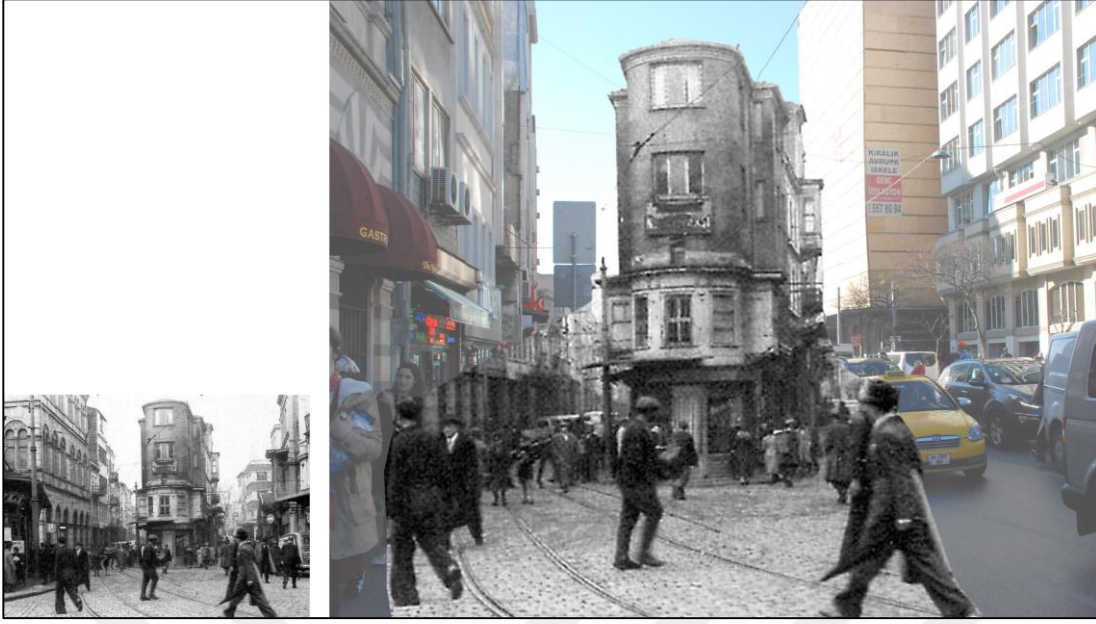

Şekil 3.44 : Denizden Perşembe Pazarı, 1900'lerin başı – günümüz (N. Ant, 2018).

1900'lerin başına ait fotoğrafta Menderes döneminde yıkılan yapı bloğunun Tersane Caddesi üzerinde mevcut olduğu görülmektedir (Şekil 3.45). Bu dönemde Perşembe Pazarı üzerinden işleyen Azapkapı – Beşiktaş tramvay hattının yerinde günümüzde yoğun araç trafiği gözlemlenmektedir.

Kıyıda ise 1900'lerin başında iş adamları ya da tüccarlar olduğu ve Perşembe Pazarı'nda çalıştığı tahmin edilen kişiler yer almaktayken, 1950'lere ait fotoğrafta bir kadın ve çocuğun sandallarla karşı kıyıya geçmekte olduğu görülmektedir (Şekil 3.46 ve Şekil 3.47). Bu da Perşembe Pazarı'nın kullanıcı kitlesinin çeşitliliğine işaret etmektedir.

1960'lı yıllara ait denizden çekilmiş fotoğrafta, Perşembe Pazarı kıyılarında Azapkapı tarafında depoların yer aldığı ve deniz yolu üzerinden depolara ürünlerin taşındığı görülmektedir (Şekil 3.48). Yine aynı dönemde kıyıda görülen sünger ve istiridyeciler, kıyıların sadece ulaşım ya da ticari sebeplerden dolayı değil, aynı zamanda balıkçılık ve benzeri meslekleri icra edenler tarafından da aktif olarak kullanıldığını göstermektedir (Şekil3.49).

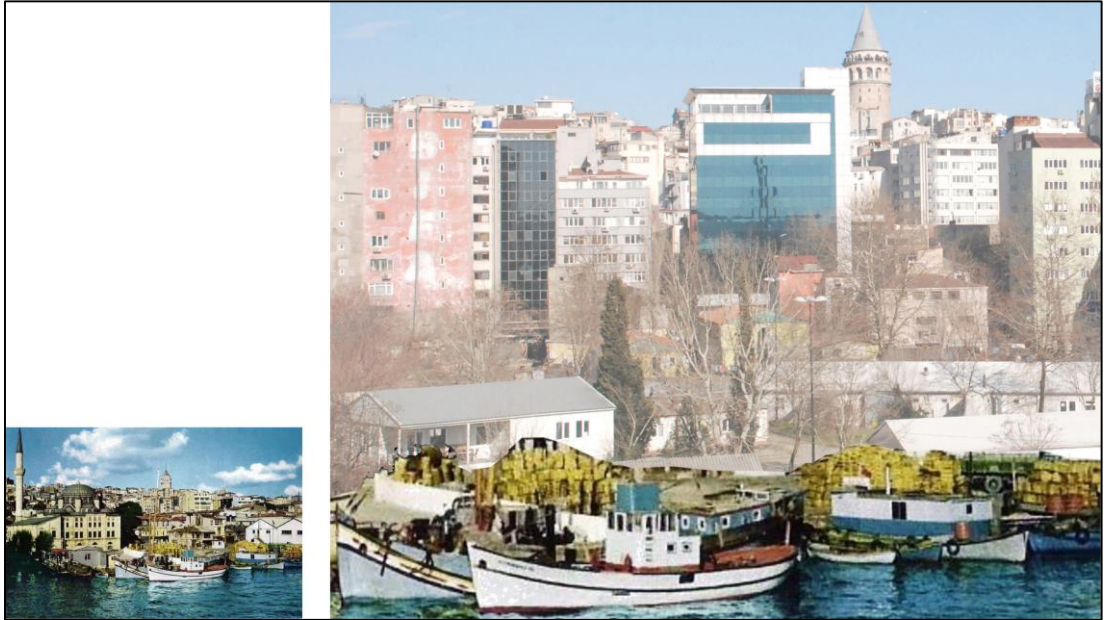
Şekil 3.45 : Perşembe Pazarı Sahili, 1900'lerin başı – günümüz (N. Ant, 2018).

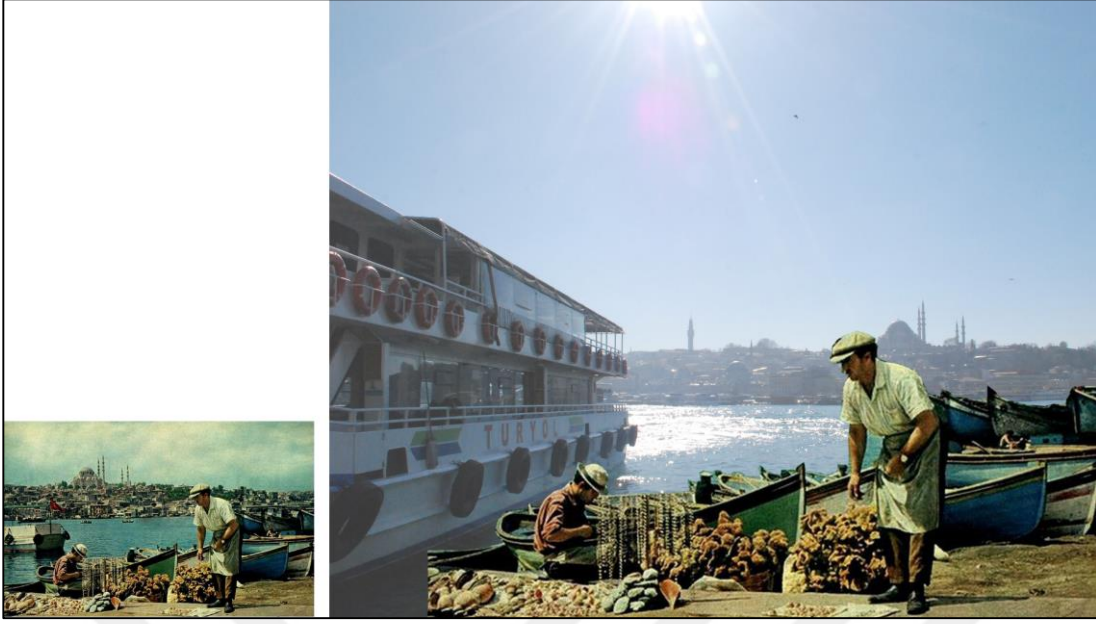
Şekil 3.46 : Perşembe Pazarı Sahili, 1900'lerin başı – günümüz (N. Ant, 2018).

Şekil 3.47 : Perşembe Pazarı Sahili, 1950’li yıllar – günümüz (N. Ant, 2018).

Şekil 3.48 : Denizden Perşembe Pazarı, 1960’lar – günümüz (N. Ant, 2018).

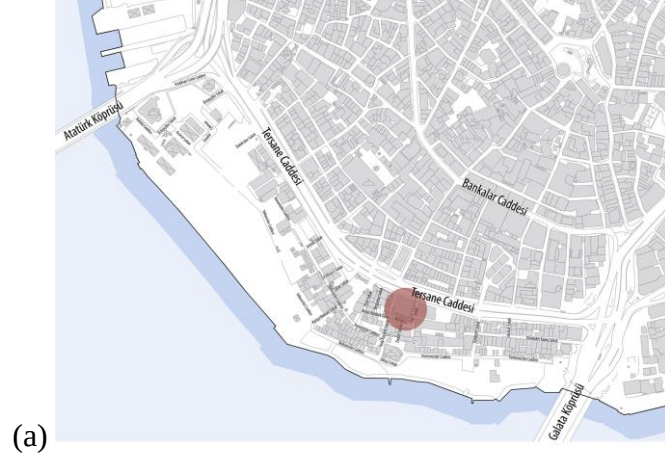

Şekil 3.49 : Perşembe Pazarı Sahili, 1960'lar – günümüz (N. Ant, 2018).

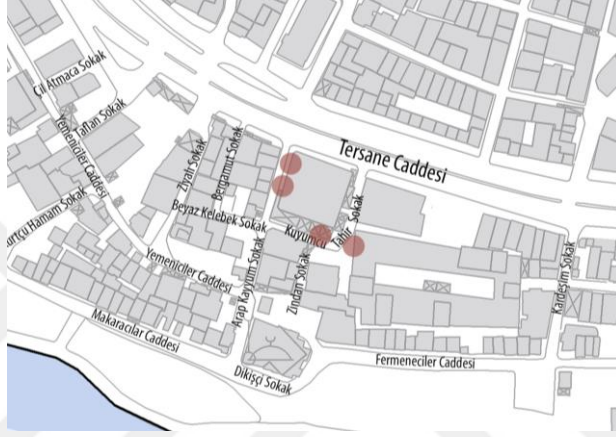
3.7 Bölge Kullanıcılarıyla Görüşmeler

Bir ortamı ya da çevreyi okumak, farklı insanlar için ne anlama geldiğini ve anlamların nasıl değiştiğini anlamakla ilgilidir. Çalışma alanından kişilerle yapılan derinlemesine görüşmelerde, daha önceki bölümlerde yer verilen kimlik öğelerinin tespit edilmesi ve Perşembe Pazarı'nın kullanıcılara ne anlam ifade ettiği, neler hissettirdiği üzerinden kentsel kimliğin alt boyutlarının araştırılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, bu tez kapsamında yapılan alan çalışmasında kent kullanıcıları olarak Perşembe Pazarı esnafı ile görüşmeler yapılmıştır, dolayısıyla araştırmada belirli bir kullanıcı grubunun görüşleri yer almaktadır.

Görüşmeler, çalışma alanı olan Perşembe Pazarı'nda Arap Kayyum Sokak ve Kuyumcu Tahir Sokak'ta esnafın sahibi oldukları veya çalıştıkları dükkan ve atölyelerde, dört kişi ile, yüz yüze gerçekleştirilmiştir (Şekil 3.50). Görüşme yapılan kişilere ortamın kendisine, çalışma alanı ile olan ilişkilerine, sosyal çevrelerine ve bunların değişimine ve çalışma alanındaki kentsel yenilemeye dair açık uçlu, önceden belirlenen yardımcı sorular yöneltilmiştir. Buna ek olarak bir yere aidiyet ve bağlılığın temelini oluşturan tanımlama ve konumlandırma ile birlikte, imgelenebilirliğe yönelik harita üzerinden bazı işaretlemeler yapmaları istenmiştir.

(a)

(b)

Şekil 3.50 : Görüşme yapılan dükkanların (a) genel konumları ve (b) Arap Kayyum Sokak ve Kuyumcu Tahir Sokak'taki yerleri.

Görüşmeler, yazılı verilere dönüştürülerek sınıflandırılarak, bahsedilen kavramlar ve bahsedilme sıklıkları üzerinden içerik analizi metoduyla değerlendirilmiştir ve tez çalışmasında görüşmelere bu doğrultuda yer verilmiştir. Görüşmelerden, Perşembe Pazarı'nın kentsel kimliğini, kullanıcılar açısından kimliğinin değişim ile olan ilişkisini ve sosyal yapısını tespit etmek için önemli veriler elde edilmiştir. Ayrıca esnafın, alanın "Kentsel Yenileme Alanı" ilan edildiğinden haberdar olup olmadıkları, bölgede nelerin değişmesini istedikleri, farklı bir yere gitmek ya da farklı bir sektöre yönelmek isteyip istemedikleri tespit edilerek, Perşembe Pazarı'nın kentsel kimliği ve değişimi kapsamında bilgiler elde edilmiştir.

3.7.1 Görüşmelerden elde edilen verilerin değerlendirilmesi

Görüşmelerden çalışma alanında sabah 8 ile akşam 6 saatleri arasında çalışıldığı ve ulaşımın deniz yolu, metro ve otobüs vasılatasıyla sağlanmakta olduğu ortaya çıkmıştır. Görüşmelerde, tezin önceki bölümlerinde kentsel eşik olarak belirlenen

Haliç metro durağının, çalışma alanına ulaşımı kolaylaştıran, oldukça önemli bir etken olması, yıllardır burada çalışan 75 yaşındaki L.K.'nin söyledikleriyle uyushmaktadır.

"Perşembe Pazarı'na daha önce otobüsle gidip geliyordum, bazen 2 saat sürüyordu eve gitmek. Taksim'den Harbiye'ye 45 dakikada gittiğimi bilirim... Şimdi biniyorum metroya, hemen evime gidiyorum." (L.K., yaş: 75, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

Görüşme yapılan kişiler tesisat malzemeleri (6 yıl, 13 yıl), cıvata satışı (55 yıl) ve tornacılık (63 yıl) sektörlerinde çalışmaktadır ve Perşembe Pazarı denildiğinde akıllarına ilk gelenler ticaret, hırdavatçılar, muslukçular, cıvatacılar, boyacılar ve inşaat sektörüyle alakalı alınabilecek malzemeler olmuştur. Perşembe Pazarı'nı İstanbul'un en eski ticaret yeri olarak tarihi değere sahip bir yer olarak tanımlamışlardır ve "insan yetiştiren bir üniversite" olduğunu ifade etmişlerdir.

Görüşme yapılan kişilerin Perşembe Pazarı ile ilgili hislerinde özellikle sokak hayatı ve esnaf ilişkilerinin öne çıktığı görülmektedir. Eskiden sokaktaki esnafın bir aile gibi olduğu, haftasonları ailece görüştükleri, hatta pikniklere gittikleri ifade edilmiştir. Günümüzde bunlar kalmasa da, yine de herkesin hayatını bir arada geçirdiği ve birbirine hoşgörü ile yaklaştığı bir ortam olduğu söylenmektedir. Esnaf için Perşembe Pazarı'nın ne ifade ettiği üzerine yapılan konuşmalarda, burayı hem işi hem de hayatı öğrendikleri bir okul olarak görmekte oldukları ortaya çıkmıştır; işin en iyi ustalardan öğrenildiğini, ticaret ve muhasebeyle beraber insan ilişkilerinin öğrenildiğini belirtmişlerdir. Şekil 3.51'de Perşembe Pazarı'nda gündelik hayata dair fotoğraflar yer almaktadır.

"Türkiye'nin torna konusunda belki de en iyi ustalarının yetiştiği yer. Ermeni ustalarımız var... Bir yandan buraya okul derler, insanların güzel yetiştiği, mesela hayatı öğrendiği bir mekandır. Benim de ağzım iki kelam yapıyorsa buranın etkisi vardır." (A.T., yaş: 25, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

İstanbul'un merkezinde bir ticaret bölgesi olması, esnafın iyi olması, yardımsever olması ve Haliç'e kıyısının olmasının bölgenin en değerli bulunan tarafları olarak öne çıkmaktadır. Şekil 3.52'de bölgedeki esnaf ve ustalar yer almaktadır.

Şekil 3.51 : Perşembe Pazarı'nda gündelik hayat (Fotoğraflar: Nazlı Ant, 2018).

Şekil 3.52 : Perşembe Pazarı'nda esnaf ve ustalar (Fotoğraflar: Nazlı Ant, 2018).

Trafik, ara sokakların geceleri karanlık olması ve binaların bakımsız olması ise bölgede problemli olduğu düşünülen noktalardır. Görüşmelerde özellikle Tersane Caddesi'ndeki araç trafiğinin gün boyu yoğun olması, ara sokakların park eden araçlarla dolu olması, sokaklardaki geçiş alanlarının daralması ve otopark sorununun üzerinde durulmuştur. Bununla beraber geceleri aydınlatma eksikliğinden dolayı insanlarda korku ve güvensizlik yarattığı ifade edilmiştir. Elektrik kesintileri, eski

binalardan dökülen parçalar, yolların bozuk olması, genel olarak altyapı ve üstyapıdaki eksiklikler ile fiziksel çevrenin bakımsızlığının önemli bir sorun olarak görüldüğü ortaya çıkmaktadır.

"Gece gel buralara, karanlıktır giremezsin; o büyük bir problem. Adamı kesseler gece, ancak sabah gelince bulunur. (Daha önce bir polis memurunun cesedi bulundu sokağın başında, 1-2 sene önce.) Işık yok, kapkaranlık; öyle ki gece buralara girmeye korkarsın. Eskiden ışıklarımız vardı, sonra gitti. Elektrik direği duruyor, bir kısmı kopmuş, elektriği yok." (L.K., yaş: 75, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

Esnafa, Perşembe Pazarı'nda nelerin değişmesini istedikleri sorulduğunda, özellikle altyapı ve üstyapıdaki sıkıntıların giderilmesinin ve fiziksel koşulların iyileştirilmesinin gerekliliğini ifade etmişlerdir. Trafik sorunu ve otopark yetersizliğinin çözülmesi, elektrik kesintilerinin kontrol altına alınması, özellikle metruk binaların elden geçirilmesi ya da L.K.'nın (75) ifade ettiği gibi, binaları çevreleyen barakalar gibi (göze hoş gelmeyen) şeylerin değiştirilmesi gerektiğini ve bu gerekliliklerin sadece kendileri için değil, potansiyel müşteri kitlesi, hatta potansiyel esnaf kitlesi için de geçerli olacağını belirtmişlerdir.

"Bazı yapılar var, göze hoş gelmiyor. Onları bir şekle sokmaları, güzel bir hale getirmeleri gerek. Biri yukarıda, biri aşağıda, biri gecekondı gibi... tipsiz bir şeyler var ortada. Yıkımdan sonra ortaya çıktı bunların hepsi. Bir bütüncen göze batmıyordu ama böyle çıplak olunca çıktılar ortaya. Bunlar değişmeli, o zaman güzel olur buralar." (L.K., yaş: 75, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

Yapılan görüşmelerde çalışma alanındaki değişimin, esnaf tarafından çeşitli şekillerde algılandığı ortaya çıkmıştır. Bölgedeki değişim, farklı boyutlarıyla tezin önceki bölümlerinde yer verilen kentsel eşiklere paralel olarak ifade edilmiştir; söz konusu kentsel eşiklerden 1950'lerde Tersane Caddesi'nin genişletilmesi, 1980'lerdeki istimlaklar, Perpa'nın açılması ve Galataport projesi görüşmelerde öne çıkanlardır. Özellikle 1950'lerdeki ve 1980'lerdeki belediye stratejileri sebebiyle yapılan istimlaklarla kentsel dokunun tahrip edilmesi ile değişmeye başlayan fiziksel çevrenin, son zamanlarda özellikle Galataport gibi yakın çevredeki projelerin

şantiyeleri ve bunlara paralel olarak yeni açılan oteller ve kafeler ile parkın yenilenmesi üzerinden gerçekleştiği ifade edilmektedir.

"Ben geldiğimde burası rahmetli babamın dükkanıydı. Bu caddenin ortasında Azapkapı'dan Karaköy'e kadar dükkanlar vardı, sokaklar vardı. Yolun alt tarafı iş yerleriydi, üst tarafta ise mekanlar vardı, aileler otururdu o tarafta. Oralarda oturanlar buralarda çalışırdı, yakın olsun diye. Deniz tarafı Tersane Caddesi, diğer tarafı ise Tünel Caddesi'ydi. Sonra Menderes zamanında, 1957-58 civarı, yıktılar buraları ve yolları birleştirdiler, bu hale geldi. Ne zaman ki ortası yıkıldı, çoğu gitti civar yerlerde iş kurmaya başladı. (...) Yıkımlardan sonra burası çok değişti, özellikle Dalan'ın zamanında. Sahilleri yıktı, her yeri yıktı, Perşembe Pazarı'nı neredeyse ortadan kaldırmak üzereydi, resmen sıfırladı." (L.K., yaş: 75, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

"Bölge değişiyor. Galataport denen bir şey var, sağda solda inşaatlar var, oteller, kafeler açılmaya başladı. Zaten sahil yapılmaya başlandı, bir dekorasyon var. Daha çok turistik bir mekan gibi oluyor buralar da. Bu değişimden hoşnut değilim." (A.T., yaş: 25, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

Bununla bağlantılı olarak esnafın ve dolayısıyla müşteri potansiyelinin başka yerlere dağılması ile ticari aktivite yoğunluğun ve sosyal çevrenin değişmesi, bölgeye turistik hareketliliğin gelmesi gibi farklı boyutlarda etkilerinin gözlemlenebildiği ortaya çıkmaktadır. Bu değişimlerle beraber Perşembe Pazarı'nın kendi öz değerlerini ve kültürünü kaybederek turistik bir yönelimde olduğu ifade edilmektedir ve değişimin bu bakımdan esnafta hoşnutsuzluk yarattığı ortaya çıkmaktadır.

"Eskiden Perşembe Pazarı İstanbul'un ticaret merkeziydi, yani Kartal'dan, Pendik'ten de olsa insanlar elini sallayarak gelip, buradan her şeyi bulup götürürlerdi, öyle bir merkezdi. İstanbul'un hiçbir yerinde yoktu hırdavatçı falan, hepsi buradaydı. Ama şimdi şehir genişledikçe her yer açıldı, merkez dağılmaya başladı. Eskiden bir iş yaptırmak isteyen her şeyiyle o işi burada bitirir, eline alır eve giderdi. Yok artık bunlar, bitti. Turistik yere dönmeye başladı... Şimdi buralar lokanta doldu, geceleri gündüzden daha kalabalık oluyor. Park tamamen düzelirse, o zaman daha başka türlü olacaktır." (L.K., yaş: 75, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

"Ticaretin merkeziydi ama şu anda bu durum bitti gibi. İnternet girdi işin içine, her şey kolaylaştı. Eski yoğunluk kalmadı, herkes dağıldı. Şimdi her şey her tarafta bulununca müşteri potansiyeli de dağılıyor. Diğer türlü insanlar geliyordu, bir şeyi dükkan dükkan arıyordu. Bulamayınca bu işi bilenler, altyapısını hazırlamış olanlar, işi bilen ustalar çok iyi iş yapıyordu... O yüzden pek iyi yönde değişti diyemiyorum; bu değişimden hoşnut değilim." (C.M., yaş: 56, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

"Esnafın yarısından fazlasını tanırım. Sosyal çevre zamanla değişti tabii ki, kültürel değerler gitti. Esnaf bakımından yeni gelenler eskileri aratıyor, müşteri olarak da aynı. Türkiye genelindeki şartlar buraları da etkiliyor. Bunun dışında işi olmayan çok insan bölgeye turistik maksatla gelmeye başladı." (K.G., yaş: 68, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

Görüşmelerde, esnafın Perşembe Pazarı'nın kentsel yenileme alanı ilan edilmesinden haberdar olma durumunun dolaylı yollardan, kulaktan dolma bilgiler üzerinden gerçekleştiği ortaya çıkmıştır ve bir çoğu yenilemenin bölgenin turistik alana dönüşmesi üzerinden yapılacağını düşünmektedir. Görüşme yapılan kişilerden ve çalışma alanında en uzun zamandır bulunan L.K. (75), sahilde gerçekleştirildiği kadarıyla, yapılan çalışmalardan oldukça memnun olduğunu ve parkı beğendiğini ifade etmiştir. Ortak kanaat ise çalışmaların yeterli olmadığı yönündedir.

"Evet, yıllardır biliyoruz ama çalışmalar yeterli değil. Burada devamlı projeler resimlendiriliyor, belediyeden devamlı birileri geliyor, bazen öğrenciler geliyor... 1968'den beri buraların yıkılacağını, değişeceğini biliyorum ama artık geç kalındı. Zamanında esnafa güzel bir yer ayarlayıp buraları düzenlemediler, bazı yerler yıkılıp metruk bırakıldı. Onun için çalışmalar amacına ulaşmadı. Düşünün ki bu kadar yaygın bir bölgeyi götürüp Perpa gibi tek bir binanın içine sığdırıyorsunuz ve orada problemler daha da artıyor. Bu bölgenin yarısından fazlası taşındı ama hepsi oraya gitmedi, kimi İkitelli'ye, kimi Bayrampaşa'ya, kimi Tuzla'ya, Kartal'a, Pendik'e... Bir de herkesin oraya taşındığını düşünün, mümkün değildi sığılması." (K.G., yaş: 68, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

Esnafın çoğunluğunun bölgeyi terk etmeyi istememeleri söz konusudur; fakat mecbur kaldıkları ya da bölgede yapılan iş ve bulunan kişiler gelecekte burada

bulunmadıkları takdirde bölgeden ayrılıp dükkanı kiraya verme ya da işin merkezi olan başka bir yere geçmeyi düşünebileceklerini ifade etmişlerdir.

"Etraftakiler değiştikten sonra, burası turistik bir mekan olduktan sonra burada kalmanın bir anlamı olmaz. Merkez neresiyse orada olmak isterdim, yoksa başka bir yerde çalışmak istemem." (A.T., yaş: 25, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

"Tabii ki burada kalmak isterim, bir geçmişimiz var burada." (K.G., yaş: 68, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

"Gelen turistler zaten benim dükkanı çekiyorlar, beni çekiyorlar. Yani antika oldum ben, buralarda benden başka antika kalmadı. Heralde beni yok etmezler burada diye düşünüyorum, insanların hoşuna gidiyor antikalar, gelip çekiyorlar. Yaşım zaten 75, buradan gidersem eğer, herşey biter. Bundan sonra ben ne yapacağım... Dükkanı kiraya verir giderim." (L.K., yaş: 75, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

Harita üzerinden devam eden görüşmelerde, esnaftan Perşembe Pazarı'nın sınırlarını ve alt bölgelerini, trafiğin yoğun olduğu yerleri, en sık kullandıkları rotayı ve dükkanlarının bulunduğu yerleri işaretlemeleri istenmiştir. Daha sonra ise Perşembe Pazarı'nın sembolü olan yapıları, çalışma alanında en sevdikleri ve en sevmedikleri yapıları, en sevdikleri açık mekan ve en sevmedikleri açık mekanları işaretlemeleri istenmiştir.

Perşembe Pazarı'nın sınırları ve alt bölgelerini işaretlemelerde farklılıklar görülsede, Perşembe Pazarı etki alanının Bankalar Caddesi'ne kadar uzandığı anlaşılmaktadır ve merkezinin Tersane Caddesi'nden sahile kadar olan kısımda yer aldığı görülmektedir (Şekil 3.53). Alt bölgelerin belirlenmesinde o yerde eskiden orada olan ya da uzun zamandır aynı yerde olan sektörlerin etkin olduğu görülmektedir ve alt bölgelere dair en belirgin detayları, çalışma alanında en uzun süredir bulunmakta olan 75 yaşındaki L.K.'nın verebildiği dikkat çekmiştir; buna sebep olarak ise Perşembe Pazarı'nda en çok yaşanmışlığı, anıları ve deneyimleri olan kişi olması gösterilebilir. Bölgede geçmişte yer alan ve günümüzde icra edilmeyen kalafatçılık (güverte cilalama), yelkencilik, kürekçilik gibi denizcilik ile alakalı meslekler ile yemenicilik (yumuşak deri ayakkabı), fermenecilik (üzeri nakış işlemeli yelek) gibi gündelik kullanıma

uygun eşyaların imal edildiği meslekler, günümüzde sokak isimleri üzerinden okunabilmektedir.

"Yemeniciler vardı burada, yemeni yaparlardı; sokağı da vardır. Fermeneciler var diğer tarafta, boyacılar sokağı şimdi. Bir de kürekçiler sokağı vardı. Postanenin sokağı eskiden kürekçilerin olduğu sokaktı, sandallara kürek yaparlardı orada, şimdi bir tane yok. Ne yemeni var, ne kürekçi var... boyacılar duruyor ama onlar da azalmaya başladı. Lokanta yapa yapa onlar da kalmadı artık." (L.K., yaş: 75, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

Şekil 3.53 : Perşembe Pazarı'nın sınırları ve alt bölgeleri.

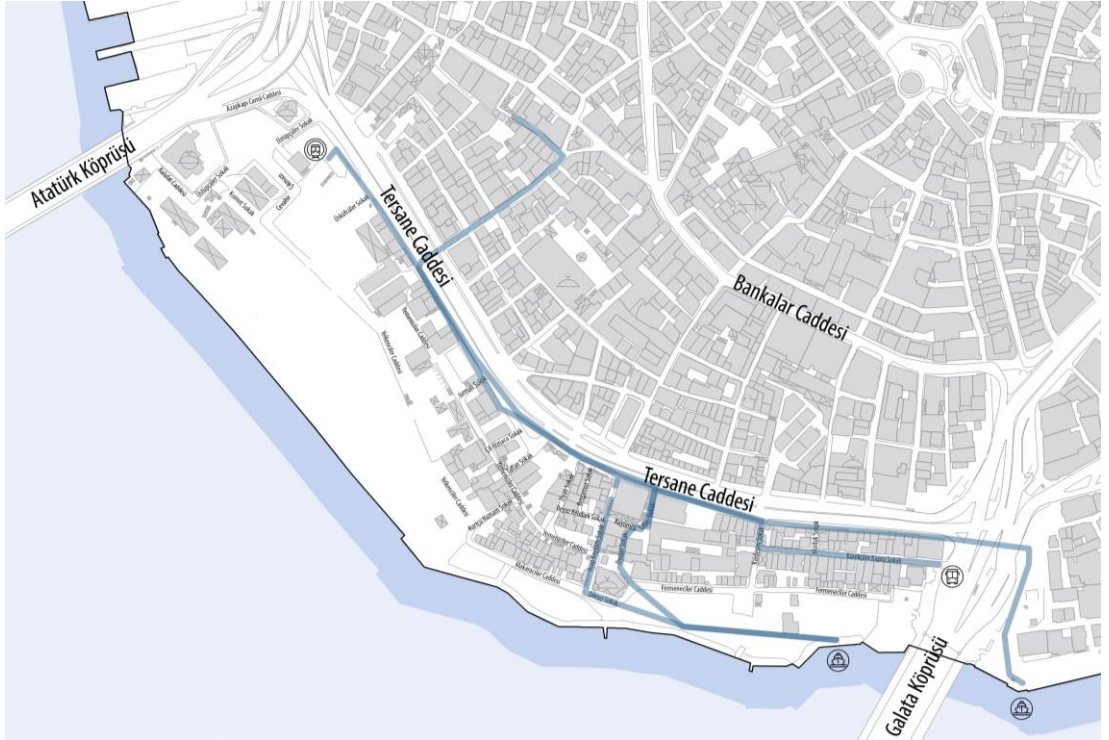
Esnaf tarafından trafiğin en yoğun olduğu yerin Tersane Caddesi olduğu ve buna özellikle yük indiren araçlar ve otobüslerin sebep olduğunu ifade edilmiştir (Şekil 3.54). En çok kullanılan rotaların ise iskele, metro, otobüs durakları gibi ulaşım noktaları ile bağlantılı sokaklar olduğu belirlenmiştir (Şekil 3.55).

Bölgenin sembolü olarak görülen yapıların Fatih Hırdavatçılar Çarşısı (Galata Bedesteni) ve Kurşunlu Han ile Tersane Caddesi ile Bankalar Caddesi arasında yer alan Galata Hırdavatçılar Çarşısı olarak belirlenmiştir ve bunları Bankalar Caddesi'ne kadar olan alanda çeşitli hanlar ile Tünel binası ve Galata Kulesi takip

etmektedir (Şekil 3.56). Sembol yapıların belirlenmesinde özellikle kullanıcıların günlük aktivitelerinde bu yapıları kullanma sıklıkları ve rotaları ile yapıların, tarihi değer taşıma niteliklerinin etkin olduğu söylenebilmektedir.

Şekil 3.54 : Perşembe Pazarı'nda trafik yoğunluğu.

Şekil 3.55 : Perşembe Pazarı'nda kullanılan rotalar.

Şekil 3.56 : Perşembe Pazarı'nın sembolleri.

Çalışma alanında en sevilen yapının Fatih Çarşısı olduğu belirlenmiştir ve bunu, bölgede yer alan diğer binalara nispeten daha bakımlı olmalarından dolayı olduğu ifade edilerek, iskele tarafında yer alan Postane binası ile Tersane Caddesi üzerinde Azapkapı yönünde yer alan Golden City Hotel takip etmektedir (Şekil 3.57).

En sevilmeyen yapıların ise ürkütücü atmosferinden dolayı Yelkenci Han, etrafını saran yapılardan dolayı günümüzde sadece tek bir kapısı kullanılabilen Kurşunlu Han, depoların bulunduğu Nimetiye Han ve alandaki harabeler olduğu ve sevilme sebeplerinin özellikle bakımsızlık olduğu ifade edilmiştir (Şekil 3.58).

"Sevmediğim yapı da nereden çıktı şimdi... Sonradan yapılan çıkıntılar vardır, herkes bulduğu boşluğa bir şeyler yapmıştır; onlar çirkin görünür. Mesela Kurşunlu Han'ın 4 kapısı vardır ama ikisi açıktır, diğer ikisi kapalıdır. Kimi baraka yapmış, kimi kulübe... Bunlar benim için çirkin yapılardır." (L.K., yaş: 75, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

"Yelkenci han bana ürkütücü gelir... bir – iki kere girmişimdir işim olduğu için ama dışarıdan bakınca insanın giresi gelmez oraya." (A.T., yaş: 25, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

Şekil 3.57 : Perşembe Pazarı'nda sevilen yapılar.

Şekil 3.58 : Perşembe Pazarı'nda sevilmeyen yapılar.

Çalışma alanında en sevilen açık mekanların özellikle yeni haliyle park ile sahil ve Kuyumcu Tahir Sokak'ta dükkanların çevrelediği küçük meydan (Şekil 3.59), en sevilmeyen açık mekanların ise Tersane Caddesi, otopark olarak kullanılan alanlar ve

tinercilerden dolayı sahil olduğu ifade edilmiştir (Şekil 3.60). Özellikle sevilmeyen yapı sorusuyla birlikte, sevilmeyen açık mekanda da esnafın cevap vermek istemediğı dikkat çekmiştir.

"En sevmediğim açık mekan yok, bir şey söylemeyeyim; seviyorum çünkü her yeri, 50 küsur senemiz buralarda geçti." (K.G., yaş: 68, Perşembe Pazarı'nda çalışıyor)

Tarih boyu ticari ve sanayiye yönelik faaliyetler görülmesi ve işi öğrenmenin merkezi olmasının Perşembe Pazarı'nın kentsel kimliğinde önemli bir yere sahip olması, görüşmelerde esnafın özellikle imalat, ticaret ve bölgedeki sosyal çevrenin üzerinde durması ile desteklenmektedir. Esnafın çalışma alanında fiziksel koşulların iyileştirilmesi dışında başka bir şeyi talep etmemeleri, sosyal çevrenin değiştiğini düşünseler de, halen işin merkezi olduğunu düşünmelerinden ve bununla beraber aşinalık ve geçmişlerinden dolayı Perşembe Pazarı'nı terk etmek istememeleri ve oraya duydukları bağlılık, görüşmelerin öne çıkan hususları olmuştur.

Şekil 3.59 : Perşembe Pazarı'nda sevilen açık mekanlar.

Şekil 3.60 : Perşembe Pazarı'nda sevilmeyen açık mekanlar.

3.8 Perşembe Pazarı Örneğinde Kent Kimliği Öğeleri ve Kentsel Değişim

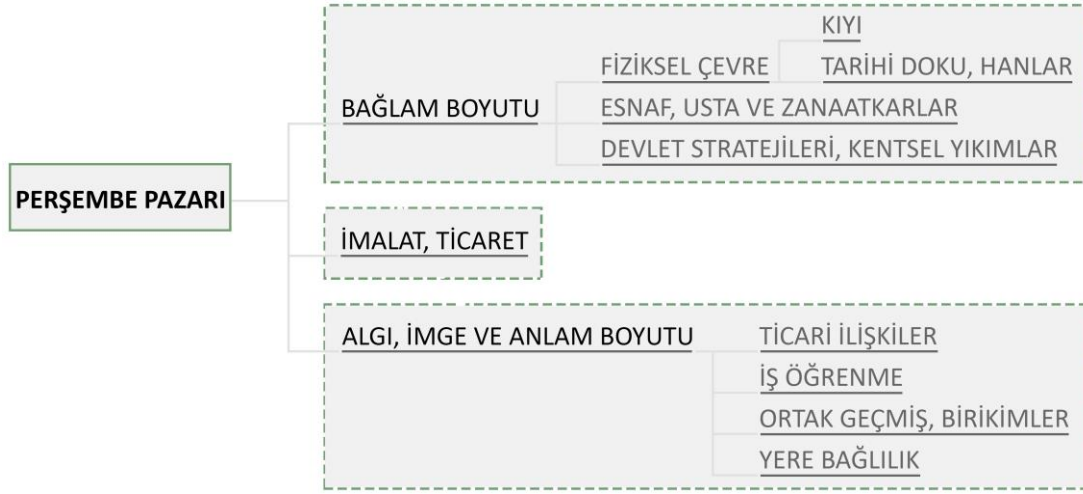
Kentsel çevre, geçmiş yaşantılar, olaylar ve mevcut imkanlar dolayısıyla atfedilen belirli bir özelliğe sahip olabilmektedir ve bu da o yere ait kimliğin temel boyutu olmaktadır. Kentsel sosyal temsiller ise, yaşanan çevrenin gerçekliklerinin kavranmasında vasıta olmalarının yanı sıra, söz konusu yerin tanınmasının ve yerle özdeşleşilmesinin temel bileşkesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alan çalışması kapsamında Arap Kayyum Sokak ile Kuyumcu Tahir Sokak'ta yer alan esnaf ile yapılan görüşmelerde, Perşembe Pazarı'nın İstanbul'un en eski ticaret yeri ve tarihi değere sahip bir yer olarak tanımlanması ve bu yerin hem işin hem de hayatın öğrenildiği bir okul olarak görülmesi söz konusudur. Perşembe Pazarı'nın kimliğini oluşturan öğelerin,

(1) ortamın kendisini oluşturan fiziksel çevre bakımından tarihi doku ve kıyı ile sosyal yapı bakımından alanda faaliyet gösteren esnaf ve zanaatkarlar,

(2) aktiviteler bakımından imalat ve ticaret (ekonomik nitelikler) olduğu, bunların devlet stratejileri ve kentsel yıkımlardan (politik nitelikler) oldukça etkilendiği ve

(3) ticaretten doğan ilişkilerin, işi öğrenmenin, birikimlerin, geçmişin ve bunlardan doğan yere bağlılığın ise, Perşembe Pazarı'na ait anlamları oluşturduğu ortaya çıkmaktadır (Şekil 3.61).

Şekil 3.61 : Perşembe Pazarı özelinde kent kimliği bileşenleri (N. Ant, 2018).

Çalışma alanı özelinde hırdavat ticareti ve imalat sektörü ile bunlardan ortaya çıkan günlük pratiklerle beraber, bu sektörde çalışan esnaf ve ustaların, bölgeye karakterini veren unsurlar olduğu söylenebilmektedir. Sosyal ve ticari ilişkiler üzerinden oluşan yere bağlılık neticesinde, Perşembe Pazarı hayatı öğrendikleri, hayatlarını geçirdikleri ve terk etmeyi istemedikleri bir yer haline gelmiştir.

Bu durum Massey'in (1995) kimliğin, insanların yerlere bağlanması ve geçmişin imgelerinin geleceğe eklemlenmesi yoluyla inşa edildiği ve sosyal entegrasyon yoluyla oluşturulduğu tanımını desteklemektedir. Perşembe Pazarı esnafının bölgeyi terk etmek istememesinin nedenlerinden biri, gittikçe güçlenen diğer esnafla ve yerle kurulan ilişki ve bağlanma duygusudur.

Perşembe Pazarı'ndaki fiziksel değişimin özellikle yakın tarihe ait belediye imar faaliyetleri dolayısıyla gerçekleştiği ve etkilerinin gerek sosyal açıdan gerekse alandaki aktiviteler açısından değişimi tetiklediği görülmektedir. Yollar ve meydanlar açmak üzere kentsel çevreye yapılan müdahalelerin, o yere özgü nitelikleri, yerin dinamiklerini ve kimliğini oluşturan unsurları gözetmeyen tutumları, tarihi dokudaki tahribatlar, açılan davalar, itiraz süreçleri ve ilan edilen yeni kararlar boyunca harabe olarak kalmaya devam eden yapılar ve onları çevrelemeye başlayan düzensiz yapı ve barakalarla fiziksel çevrenin olumsuz yönde değişmesine paralel olarak sosyal yapının ve değerlerinin zayıflaması söz konusu olmuştur.

Eski ve güncel kent politikalarının, Perşembe Pazarı'nda hayatı "sıfırlama" hareketleri ve bağlantı kuramadıkları "dekorasyon" olarak karşılık bulduğu ortaya çıkmıştır. Buna karşın, sokak hayatı, esnaf arasındaki sosyal etkileşim, ticari aktivite ve günlük kullanım alanlarının çalışma alanındaki kentsel imgenin oluşumuna önemli bir etkisinin olduğu söylenebilmektedir.

Fiziksel çevrede kimliğin taşıyıcısı unsurlar olarak Fatih Hırdavatçılar Çarşısı (Galata Bedesteni) (Şekil 3.62), Galata Hırdavatçılar Çarşısı (Şekil 3.63) ve Kurşunlu Han (Şekil 3.64) öne çıkan yapılar, Perşembe Pazarı Parkı (Şekil 3.65) ise öne çıkan açık alan olmuştur.

Sembol yapıların belirlenmesinde kullanıcıların özellikle kullandıkları rotalar, günlük ticari aktivitelerinde bu yapıları kullanma sıklıkları ve geçmişe dair anılarının etkin olduğu söylenebilmektedir. Kimliği taşıyıcı fiziksel unsurların özellikle gündelik pratiklerde kullanılan yapılar olduğu grlmektedir. Bu da Harvey'in (1989) mekansal uygulamaların, sosyal hayattaki etkinliklerini, bünyelerinde oluşan sosyal ilişkilerin yapısı aracılığıyla elde ettikleri görüşünü desteklemektedir.

Şekil 3.62 : Fatih Hırdavatçılar Çarşısı (Fotoğraf: N. Ant, 2016).

Şekil 3.63 : Galata Hirdavatçılar Çarşısı (Fotoğraf: N. Ant, 2016).

Şekil 3.64 : Kurşunlu Han (Fotoğraf: N. Ant, 2018).

Şekil 3.65 : Perşembe Pazarı Parkı (Fotoğraf: N. Ant, 2018).

Şekil 3.66’da yer alan Yelkenci Han gibi fark edilmesi zor ve bakımsız yapılarla birlikte, metruk binalar ve diğer bakımsız yapıların onarımı, sahil ve parkın yenilenmesi, altyapıdaki eksikliklerin giderilmesi, Şekil 3.67’deki gibi otopark olarak kullanılan alanların düzenlenmesi ve Tersane Caddesi’ndeki trafik sorununun çözülmesi ile çalışma alanının kimliğine negatif etkilerin kalkabileceği ve bunların, kimliği destekleyici unsurlar haline dönüştürülebilme potansiyelleri olduğu söylenebilmektedir.

Tüm bunlara ek olarak, çalışma alanındaki kullanıcılardan sadece belirli bir alandaki esnaf ile görüşme yapıldığından dolayı, diğer kent kullanıcıları için farklı anlamlar barındırabileceği gibi, gelecek araştırmalarda bu sonuçlara ek sonuçlar elde edilebilmesi ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.

Şekil 3.66 : (a) Dışarıdan ve (b) içeriden Yelkenciler Hanı (Fotoğraf: N. Ant, 2018).

Şekil 3.67 : Otopark olarak kullanılan alanlara örnek (Fotoğraf: N. Ant, 2018).

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kentler, yerel ve küresel etkenler dolayısıyla farklı değişim süreçlerinden geçmektedir ve günümüzde, özellikle tarihi çevrelerin kentsel müdahalelerin kentsel değişim dinamiklerinin baskısı altında olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışmada, güncel bir kentsel yenileme alanı olarak Perşembe Pazarı'nın incelenmesi ve değerlendirilmesi üzerinden, burası gibi tarihsel bağlamları güçlü, kent merkezinde kalmış yerlerde kentsel yenileme ihtiyacı, ortaya çıkma nedenleri ile birlikte ele alınarak, zaman içinde bu bölgede değişen durumun yeniden incelenmesi, bölgedeki kentsel değişimin analiz edilmesi, kentsel değişimin bölgenin kimliğinin şekillenmesi üzerindeki etkileri incelenerek, bölgenin kent kullanıcıları tarafından algılanma biçimlerinin ve kentsel kimlik bağlamında hangi noktada olduğunun ortaya çıkarılması ile geleceğe yönelik günümüz verileri ile bir değerlendirme bırakılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda çalışma süresince elde edilen bulgular şu şekilde sıralanabilmektedir:

(1) Barındırdığı nitelikleri ile özgün ve belirgin bir karaktere sahip olan her kent, kendisini oluşturan fiziksel, mimari, tarihsel, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel koşullar ve bunları etkileyen diğer tüm faktörler neticesinde, sürekli bir değişim ve dönüşüm halindedir. Çalışmanın kuramsal çerçevesini kapsayan bölümünde yer verildiği üzere, algılanabilirlik ve anlaşılabilirlik, kente değer yüklenebilmesi ve kent ile bağ kurulabilmesi, bir kentin kimliğine anlam kazandıran unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır ve kentsel çevre, geçmiş yaşantılar, olaylar ve mevcut imkanlar dolayısıyla atfedilen belirli bir özelliğe sahip olabilmektedir ve bu da, o yere ait kimliğin temel boyutu olmaktadır. Dolayısıyla fiziksel, tarihsel, sosyo-kültürel, ekonomik, ve işlevsel bileşenleri ile kentsel kimlik, geçmişten geleceğe ilerlemekte olan bir süreç dahilinde değerlendirilmelidir.

(2) Tarihi çevreler, içinde bulundukları kentlerin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamının merkezleridir. Tarihi binaları, eşsiz kentsel biçimleri ve kentsel dokuları gibi, kimliği tanımlamak için çeşitli olanaklar sunan varlıklara sahip olmalarının yanı sıra, geçmiş yaşantılar, olaylar ve mevcut imkanlar dolayısıyla atfedilen belirli bir

özellikle sahip olabilmektedirler ve bunlar da o yere ait kimliğin temel boyutu olmaktadır. Perşembe Pazarı gibi tarihi çevrelerin, birikmiş deneyimlerin ve uygulamaların göstergesi olma nitelikleri gösteren varlıkları ile kimlik yönünden zengin oldukları söylenebilir.

(3) Kent kimliğini oluşturan özgün niteliklerin zamanla çeşitlenmesi ve değişmesi, yeni değerlerle bütünleşmesi ve buna paralel olarak o bölgeye özgü yer hissini korunabilmesi, planlanmış müdahalelerde belirlenecek yaklaşımın doğru seçilmesi ve değişim dinamiklerinin kimlik ile uyumlu bir şekilde kaynaştırılması ile sağlanabilmektedir; aksi takdirde kimlik kaybı söz konusu olmaktadır. Zumthor'un (2006) da belirttiği gibi, her yeni mimarlık ürünü aslında belirli bir tarihsel duruma müdahale anlamına gelmektedir; bu hususta esas önemli olan, müdahalenin niteliği ve mevcut durumla anlamlı bir diyaloga girebilme yetisidir. Müdahale yerini bulduğu takdirde, mevcut olanın başka bir gözle görülmesini sağlamaktadır. Kentsel çevrelerin sürdürülebilirliği, kentlerin değişim süreçlerinde kimliğin arka planda devamlılığı ile sağlanabilmektedir. Kentin kimliğini oluşturan (ve tarihten gelen) öğeler ile zamanın gereksinimleri, uygun fiziksel ortamlarda kaynaştırılmadığı ve yeni veriler, o yere ait olan yer hissini bozduğu takdirde kimlik kaybı ve kimliksizleşme söz konusu olabilmektedir. Bu doğrultuda, günümüzdeki haliyle Perşembe Pazarı özelinde tarihi kentsel çevreyi oluşturan mimari form ve yapıların yanısıra, sosyal yaşam, ticari aktivite ve ilişkiler de göz önünde bulundurulmalı ve geleceğe aktarılmalıdır.

(4) Kent kimliği, çevre, tarih, toplum, kültür, işlevler ve mekanın kentsel değerleri tarafından inşa edilen bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır ve özellikle eski yerlerin ve o yerlerdeki yaşantının devam edememesi ile birlikte, bir süre sonra bir nesilden diğerine kültür arası bağ ve söz konusu kentsel değerler zayıflamasının, hatta silinmesinin yanı sıra, aşına olunan yerlerin ve sosyal (yeniden) üretim mekanlarının yıkılması hem fiziksel olarak (birilerinin evlerinden olması) hem de düşünsel olarak (birilerinin çocukluk anılarının yerle bir olması) kullanıcılarda yoksunluk yaratmaktadır (Harvey, 1989). Büyük kentlerde eski mahallelerde fiziksel yeniden düzenlemelere gidilmesi sadece yapıyı çevrenin yıkılması ya da değişmesi değil, geleneğin de silinmesi anlamına gelebilmektedir; bu noktada (çoğu zaman değişime direnip) orada kalan ve orayı belleklerinde canlı tutan insanlar, kent imgesini (bir süreliğine) canlı tutmaktadır. Bu bağlamda kent kimliği, yenilenmenin

eşiğindeki bir kentin vazgeçilmez bir parçasıdır. Tarihsel bir yaşam ortamının özgün fiziksel kimliğinin korunması ve sürdürülmesi, o yere aidiyet ve bundan doğan güvenlik hissini de üreteceğinden, kentsel yeniden yapılanmalarda özgün kimlikli kentsel çevrelerin yeni bağlamlarının doğru kurulması ve kimliğin devamlılığının sağlanması gereklidir.

Günümüzde tarihi çevrelerin değiş(tiril)mesi ve dönüş(türöl)mesi bağlamında kimliğin, yeni yerlerin ve yapılı çevrelerin yaratılması için kapsamlı bir konu ve anlayış olarak ele alınması söz konusudur ve yeni tüketim ekonomileri, Perşembe Pazarı gibi alanları özellikle turizm odaklı pazarlanmaya ve markalaşmaya teşvik etmektedir. Fakat, Harvey'in (1989) da belirttiği üzere, yeni eğlence seçeneklerini, yeni tüketici alanlarını, turistik ve kültürel tesisleri ve benzerlerini teşvik eden yeni yaşam ortamlarının inşası için fiziksel yatırımdan çok daha fazlası söz konusu olmaktadır. Tarihi ve ticari kimliği ile Perşembe Pazarı, gelecekte orada yaratılması hedeflenen yeni yerler için kapsamlı bir konu ve anlayış olarak ele alınmalıdır; tarihi çevrenin yanı sıra, kimliğini oluşturan, özellikle sosyal yaşama ve aktivitelere dair diğer unsurlarının da gözetilmesi ve devamlılıklarının sağlanması gerekmektedir. Bölgenin geçmişinden referanslar alınması ve barındırdığı katmanların algılanabilir olması, orayı kullanan kişilerin yükledikleri anlamların yanı sıra, orası ile kurdukları ilişkilerin sürdürülebilirliği, Perşembe Pazarı'nın kimliği açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

- Akın, C.** (1995). İstanbul'un Tarihi Çevrelerinde Kimlik Değişimi ve Yitirilen Çevresel Kalite, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, Haziran, İstanbul.
- Akkar Ercan, M.** (2017). "Evolving" or "lost" identity of a historic public space? The tale of Gençlik Park in Ankara. *Journal of Urban Design*, 22(4), 520–543.
- Akkar, Z. M.** (2006). Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye. *Planlama Dergisi*, 2(36), 29–38.
- Alkışer, Y., Dülgeroğlu Yüksel, Y., & Pulat Gökmen, G.** (2009). An Evaluation of Urban Transformation Projects. *International Journal of Architectural Research*, 3(1), 30–44.
- Ashworth, G. J.** (1998) The conserved European city as cultural symbol: the meaning of the text, *Modern Europe. Place, Culture, Identity*, 261–286. London: Arnold
- Balcan, C.** (2015). Tarihi Kent Merkezinde Bitmeyen Bir Film; Perşembe Pazarı'ndan Kim Gidecek? *Planlama*, 25(2), 81–84.
- Bayramoğlu, N.** (2010). *Kullanıcı Algısı Bağlamında Kentsel Kimlik: Barbaros Bulvarı – Büyükdere Kentsel Aksı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Belge, M.** (2013). *İstanbul Gezi Rehberi*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Beumer, C.** (2010). Social Cohesion in a Sustainable Urban Neighbourhood. *2nd SUN colloquium*.
- Bilgin, N.** (2007). *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşina Kitaplar.
- Bilgin, N.** (2013). *Tarih ve Kolektif Bellek*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Birol, G.** (2007). "Bir Kentin Kimliği ve Kervansaray Otel Üzerine Bir Değerlendirme". *Arkitekt Dergisi*, 514, 46-54.
- Cheshmehzangi, A.** (2015). Urban Identity as a Global Phenomenon: Hybridity and Contextualization of Urban Identities in the Social Environment. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 25(5), 391–406.
- Cole, I.** (2013). Whose place? Whose history? Contrasting narratives and experiences of neighbourhood change and housing renewal. *Housing, Theory and Society*, 30(1), 65–83.
- Çelik, Z.** (2016). *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti: Değişen İstanbul*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

- Davies, W. K. D., & Herbert, D. T.** (1993). *Communities within Cities: an Urban Social Geography*. London: Belhaven Press.
- Demircioğlu, N.** (2012). *İstanbul Kent Merkezinde Ticari Bölgelerin Yeniden Canlandırılması: Karaköy – Perşembe Pazarı Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Dobson, S.** (2011). Remembering in the City: Characterising Urban Change. *Town Planning and Architecture*, 35(2), 104–109.
- Dorath, N., Hoşkara, S. O., & Fash, M.** (2004). An analytical methodology for revitalization strategies in historic urban quarters: a case study of the Walled City of Nicosia, North Cyprus. *Cities*, 21(4), 329–348.
- Dorath, N.** (2005). Revitalizing Historic Urban Quarters : A Model for Determining the Most Relevant Strategic Approach. *European Planning Studies*, 13(5), 749–772.
- Dovey, K.** (2010). *Becoming Places*. Routledge.
- Eldem, E.** (1992). Galata'nın Etnik Yapısı, *İstanbul Dergisi*, sayı: 1, 58-63.
- Eren, İ. Ö.** (2014). What is the threshold in urban regeneration projects in the context of urban identity? The case of Turkey. *SPATIUM International Review*, (31), 14–21.
- Ersine, C. S.** (2012). *Doku Nakli ve Yeni Kimlik Oluşturma Bağlamında Endüstri Mirasının Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Freely B., Freely J.** (2017) *Galata, Pera, Beyoğlu: Bir Biyografi*. (Y. Türedi, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Findley, A.** (2005). *Building Change: Architecture, Politics and Cultural Agency*. Routledge.
- Gospodini, A.** (2004). Urban Morphology and Place Identity in European Cities: Built Heritage and Innovative Design. *Journal of Urban Design*, 9(2), 225–248.
- Göregenli, M., Karakuş, P., Kösten, E. Y. Ö., & Umuroğlu, İ.** (2014). Mahalleye Bağlılık Düzeyinin Kent Kimliği ile İlişkisi İçinde İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 73–85.
- Gül, M.** (2015). *Modern İstanbul'un Doğuşu*. İstanbul: Sel Yayıncılık
- Gülenaz, N.** (2011). *Batılılaşma Dönemi İstanbul'unda Hanlar ve Pasajlar*. İstanbul: İTO Yayınları
- Gündüz, O. ve Taner, T.** (2001). Küreselleşme sürecinde Türk kentlerinin Kimlik sorunları ve İzmir Örneği, 1. *Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması*. İstanbul: MSÜ MF Şehir ve Bölge Planlama Bölümü yayını
- Güvenç, B.** (2016). *Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Hacıhasanoğlu, O.** (1996). Kimlik Sorunu, Mimarlığın Evrensel ve Yerel Boyutları. *Uluslararası 8. Yapı ve Yaşam Kongre Kitabı*. Bursa: Mimarlık ve İletişim

- Hall, P.** (1998) *Cities in Civilization*. London: Weidenfeld & Nicolson
- Harvey, D.** (1989). *The Urban Experience*. The Johns Hopkins University Press.
- Jiven, G. ve Larkham, P.** (2003). Sense of Place, Authenticity and Character: A Commentary. *Journal of Urban Design*, 8(1), 67-81.
- Kıvılcım, G.** (2009). *Yaşayan Tanıklarla Karaköy*. İstanbul: Heyamola Yayınları
- İBB,** (2008) Perşembe Pazarı Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu, İBB – Planlama Müdürlüğü, İstanbul
- İBB,** (2009) 1/100.000 ölçekli, İstanbul Çevre Düzeni Planı, İBB – Planlama Müdürlüğü, İstanbul
- İBB,** (2016) Perşembe Pazarı Kültürel Miras Geliştirme Stratejik Planı, İBB – Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı Kültür Varlıkları Projeler Müdürlüğü, İstanbul
- İBB,** (2017) Sosyal Etki Değerlendirmesi Raporu, İBB – Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı Kültür Varlıkları Projeler Müdürlüğü, İstanbul
- İBB,** (2017) Tasarım İlkeleri Rehberi, İBB – Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı Kültür Varlıkları Projeler Müdürlüğü, İstanbul
- Kıvılcım, G.** (2009) *Yaşayan Tanıklarla Karaköy*. İstanbul: Heyamola Yayınları
- Kuban, D.** (1996). *İstanbul Bir Kent Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
- Lewicka, M.** (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31(3), 207-230.
- Lynch, K.** (2010). *Kent İmgesi*. (İ. Başaran, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lynch, K.** (1972). *What Time Is This Place?* Londra: The MIT Press.
- Madgin, R.** (2010). Reconceptualising the historic urban environment: conservation and regeneration in Castlefield, Manchester, 1960-2009. *Planning Perspectives*, 25(1), 29-48.
- Mantran, R.** (2015). *İstanbul Tarihi*. (T. Tunçdoğan, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları
- Massey, D.** (1994). *Space, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Massey, D.** (1995). Places and Their Pasts. *History Workshop Journal*, 39 (1), 182-192.
- Norberg-Schulz, C.** (1980). *Genius Loci: Towards A Phenomenology of Architecture*. New York: Rizzoli.
- Norberg-Schulz, C.** (1993). *The concept of dwelling*. New York: Rizzoli.
- Ocakçı, M.** (2012). *Kentsel Planlama: Ansiklopedik Sözlük*. (M. Ersoy, Der.). İstanbul: Ninova Yayınları
- Özden, P. P.** (2008) *Kentsel Yenileme*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları
- Perouse, J.F.** (2014) *İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri*. İstanbul: İletişim Yayınları

- Quercia, R. G., & Galster, G. C.** (2000). Threshold effects and neighborhood change. *Journal of Planning Education and Research*, 20(2), 146–162.
- Rapoport, A.** (1977). *Human aspects of urban form: towards a man-environment approach to urban form and design*. Oxford: Pergamon Press.
- Rapoport, A.** (1982). *The Meaning of the Built Environment: A Nonverbal Communication Approach*. London: Sage Publications
- Relph, E. C.** (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion
- Roberts, P., Sykes, H.** (2000). *Urban Regeneration: A Handbook*. London: Sage Publications
- Rodwell, D.** (2008). Urban Regeneration and the Management of Change, *Journal of Architectural Conservation*, 14(2), 83-106.
- Rossi, A.** (1982). *The architecture of the city*. Cambridge, Mass.: MIT Press
- Rossi, U.** (2004). The multiplex city: The process of urban change in the historic centre of Naples. *European Urban and Regional Studies*, 11(2), 156–169.
- Schwirian, K. P.** (1983). Models of Neighborhood Change. *Annual Review of Sociology*, 9, 83–102.
- Scott, J. W., & Kühn, M.** (2012). Urban Change and Urban Development Strategies in Central East Europe: A Selective Assessment of Events Since 1989. *European Planning Studies*, 20(7), 1093–1109.
- Suher, H. ve Suher, E.** (1998). “Karadeniz Kıyıları'nın Eşsiz Doğa ve Kültür Varlıkları Yitirilme Sürecinde”, *Yapı*, sayı:204, 39-43.
- Tekeli, İ.** (1991). Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler. *Kent Planlaması Konuşmaları*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları
- Tekeli, İ.** (1994) *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını
- Tepeli, Ö.** (2015). *Kentsel Mekanda Kimliğin ve Belleğin Proje Etkisiyle Değişimi: Karaköy Kemeraltı Bölgesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Tweed, C., & Sutherland, M.** (2007). Built cultural heritage and sustainable urban development. *Landscape and Urban Planning*, (83), 62–69.
- Vehbi, B. O., & Hoşkara, Ş. Ö.** (2009). A Model for Measuring the Sustainability Level of Historic Urban Quarters A Model for Measuring the Sustainability Level of Historic Urban Quarters. *European Planning Studies*, 17(5), 715–739.
- Woerkum, C. van, Aarts, N., & Herzele, A. Van.** (2011). Changed planning for planned and unplanned change. *Planning Theory*, 10(2), 144–160.
- Yıldız, D.** (2012). A Trilogy for Urban Regeneration in West Karaköy: ReUse, ReConnect, ReCirculate. *Transitional Spaces*. Vienna: Remaprint

Yıldız, D., Dülgeroğlu Yüksel, Y., Özsoy, A., & Pulat Gökmen, G. (2016). Yasal Düzenlemelerle İvme Kazanan Kentsel Dönüşüm: Kâğıthane Örneği. *İstanbulda Konut, Binbir Çeşit.* İstanbul: İTÜ Vakfı Yayınları, 189–203.

Zumthor, P. (2006). *Architektur Denken.* Basel: Birkhauser

Url-1 <<http://www.le-flamant-rose.org/istanbul/intro.htm>>

Url-2 <http://www.istanbullite.com/8595stanbulevvelzaman/galatasurlarininizleri>

Url-3 <<http://zamanmakinesi.ibb.gov.tr>>

Url-4 <<http://www.eskiistanbul.net/arama/karakoy>>

Url-5 <<https://megaprojeleristanbul.com>>

Url-6 <<http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/karakoy-nordstern-han/>>

Url-7 <<http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/karakoy-persembe-pazari-arap-camii/>>

EKLER

EK A: Görüşme Soruları

EK B: Görüşme Soruları ve Harita

EK C: Kişisel Haritalar

EK A

Algı, imge ve anlam boyutu kapsamında sorulacak sorular:

1. Perşembe Pazarı dendiğine aklınıza ilk gelen nedir?
2. Perşembe Pazarı'nın kimliğini neler oluşturmaktadır?
3. Perşembe Pazarı'nı nasıl tanımlarsınız?
4. Perşembe Pazarı sizin için ne anlam ifade ediyor?
5. Perşembe Pazarı size neler hissettiriyor? Bölgenin çeşitli noktalarına dair özel hisleriniz var mı?
6. Bölgenin en değerli bulduğunuz tarafı nedir?
7. Bölgede problemli olduğunu düşündüğünüz noktalar nelerdir?

Ortamın kendisiyle kurulan ilişki kapsamında sorulacak sorular:

1. Bölgede hangi saat aralığında çalışmaktasınız?
2. Bölgeye ulaşım için kullandığınız vasıta nedir?
3. Hangi iş kolunda çalışmaktasınız? Ne zamandır bu işi yapmaktasınız?
4. Bölgeyi tercih sebepleriniz nelerdir? Tercih sebepleriniz hala geçerli midir?
5. Bölgenin ne yönde değiştiğini düşünüyorsunuz? Değişimden hoşnut musunuz?
6. Bölgede çalışanların % kaçını tanıyorsunuz? Sosyal çevrenin değiştiğini düşünüyor musunuz?
7. Bu bölge ile ilgili yenileme ilanından haberdar mısınız? Cevap evet ise, yürütülen çalışmaları yeterli buluyor musunuz?
8. Bölgede nelerin değişmesini isterdiniz?
9. Kentsel yenilemeden sonra iş yerinizi farklı bir fonksiyona yönelik olarak kullanmak istermiydiniz?
Sektör değiştirir miydiniz?
10. Kentsel yenilemeden sonra bölgeden ayrılmayı düşünür müydünüz?

Şekil A.1: Görüşme soruları.

EK B

Bir yere aidiyet ve bağılılığın temelini oluşturan tanımlama (identification) ve konumlandırma (orientation) ile imgelelenebilirlik kapsamında sorulacak sorular:

1. Perşembe Pazarı'nı haritada gösteriniz.
2. Alt bölgeleri (sahil, atölyeler, dükkanlar, hizmet sektörü vb.) harita üzerinde belirtiniz.
3. Bölgede trafiğin yoğun olduğu noktalar nerelerdir?
4. Bölgede en çok kullandığınız rotayı harita üzerinde gösteriniz. Rotayı tanımlayıcı/belirleyici un surları işaretleyiniz.
5. Bulunduğumuz yeri haritada işaretleyiniz.
6. Bölgenin sembolü nedir?
7. Bölgede en sevdiğiniz yapıyı (A) ve en sevmediğiniz yapıyı (B) işaretleyiniz.
8. Bölgede en sevdiğiniz açık mekanı (C) ve en sevmediğiniz açık mekanı (D) işaretleyiniz.

Kentle kurulan ilişki kapsamında sorulacak sorular:

1. İstanbul'da yaşama süresi:
2. İkamet yeri:

Kişisel bilgiler:

1. Cinsiyet :
2. Doğum yeri:
3. Yaş:
4. Eğitim durumu:

Şekil B.1: Görüşme soruları ve harita.

EK C

Şekil C.1: A.T. (25) haritası.

Şekil C.2: C.M. (56) haritası.

Şekil C.3: L.K. (75) haritası.

Şekil C.4: K.G. (68) haritası.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Nazlı Ant
Doğum Tarihi ve Yeri : 07/07/1990, İstanbul
E-posta : nazliant@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lise** : 2009, İstanbul Özel Alman Lisesi
- **Lisans** : 2013, Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık
- **Yükseklisans** : 2018, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım